

NEKAJ ZA UVOD

Goričko je trda, ilovnata šodrasta zemlja, in kos kruha ni bilo na tej od vseh odmaknjeni zemlji nikdar zlahka pridelati. Tukaj, na stičišču nemškega, madžarskega in slovenskega življa, je bilo zmeraj tako kot je še danes: revščina, izseljevanje in sezonsko delo, skromni ljudje in vsakdanje tegobe. Tudi po brisanju železne zavese je Prekmurje, predvsem pa njen severni gričevnati gorički del, še zmeraj slepo črevo matične domovine: preveč ne moti, ponavadi se ne vname, če pa že ... Tako je bilo do konca prve svetovne vojne, ko so tu gospodarili Madžari, še slabše se je godilo v času kraljeve Jugoslavije, najslabše pa v »cvetočem« socializmu, ko je mali kmet propadel, na njegovih z rumenimi žulji obdelanih njivah pa zdaj rasteta divje grmičevje in gozd. Danes je pozabljeno, čeprav se geografsko zajeda kot klin v razvito Evropo, a ga je tudi ta zaobšla.

Tale knjiga je posvečena malemu goričkemu človeku. Z njim je oblast zmeraj zlahka opravila, ker se ni nikdar upiral: upognil je hrbet ... in čakal, da pride naslednja. In nova je zmeraj prišla po kakšni vojni. Pričujoča knjiga govori prav o tem; o času druge svetovne vojne, ki je Goričko ni okusilo v njeni okrutnosti, a je vojna bila tudi tu in je hudo posegla v marsikatero družino. Najprej so tu štiri leta gospodarili Madžari, potem so prišli divji Rusi, ki jih uradno slavimo kot osvoboditelje, s trdo roko hitro utrdili »ljudsko oblast« in potem odšli.

V knjigi spremljamo mladega Jožefa, ki je bil vpoklican v madžarsko vojsko. Nekje v Galiciji se je na fronti boril z Rdečo armado. Ta je mlela in proti koncu vojne, ko je madžarska vojska razpadala, je Jožef kot eden redkih po enem od ognjenih peklov ostal živ. V bombnem jašku se mu je kot strela z jasnega pridružil Rus, dezertar Rdeče armade. Skupaj sta se reševala z begom in le spretnost Rusa je obema omogočila, da sta se srečno rešila na Jožefovo domačijo. A ves čas ju je še spremljal krvavi zaklad, vreča zlata in diamantov, ki ga je Bog ve kje naropal Rus. Po vrnitvi domov Jožef ni imel miru, kajti težave so mu najprej povzročali Madžari, potem pa še Rusi, in seveda njegov rešitelj Rus. Jožef je hitro ugotovil, da je preživetje njega in njegove družine odvisno predvsem od tega, če bo sodeloval z novo oblastjo, ki so jo hitro tudi v njegovi vasi postavili Rusi. Ko je že kazalo, da bo Jožefu uspelo, je bil zanj usoden zaklad.

Zgodba ni le zgodba nekoga od številnih Goričancev, ki so skušali preživeti najtežje čase vojne in povojnega obdobja, ampak prikazuje tudi življenje povprečne goričke družine, ki je zmeraj živela veliko časa za dogajanjem v svetu, a je preživela kljub nenehnemu pomanjkanju in jemanju v svoji skromnosti, in predvsem od pridnosti svojih rok.

1. poglavje: Na fronti

Preko blede lune, ki je visela nad glavami premraženih in lačnih vojakov kot bela ledena krogla, je mrzel veter gonil tanke oblake. Na pusto valovito pokrajino, pokrito z zlizano ledeno odejo, so metali grozeče sence, katerih temne lise so hitele preko kosmatih in premraženih obrazov, iz katerih so gledale prestrašene in izbuljene oči. V cunje zavite glave so ob vsaki senci, ki jih je oplazila, dajale videz grozljivih pošasti. V strupenem mrazu drgetajoča telesa, odeta v dolge plašče uniform, so razkoračeno ležala v vrsti kot lepo razporejene domine. Le tu in tam se je kakšno telo previdno premaknilo, in občasno se je od tu in tam slišal pritajen vzdih ter grozeče obvisel v zraku.

Oči so srepro zrlle preko srenastih puškinih cevi v daljavo, kjer pa se ni nič premaknilo. Le mrtva tišina je v predstavah trpečih duš zlovešče risala neznane silhuete, ki so se dvigale iz jaškov in kmalu nato spet izginjale. Blodnje so letale čez nestvarni svet senc, še od včeraj razoran od topovskih granat, danes pa že lepo pokrit s tanko zglajeno snežno odejo, in zrlle v daljavo, kjer bi se naj kaj premaknilo. Majhni temni hribčki zmrznjenih trupel, ki jih je čez noč pokrill sveži perjasti sneg, so štrleli iz čistine in opozarjali na novi pekel, ki se bo zdaj zdaj začel.

Grozeč spokoj so prekinjali le v snegu škripajoči koraki nadporočnika, ki se je sprehajal za ležečimi telesi in občasno brcnil v kakšen čevelj, ob tem pa puhal v roke, da se mu je izpod prgišč kadilo.

»Föhadnagy,« je s tankim šepetom siknil Jožef proti desni, kjer je ležal Kari.

Ta je počakal, da so se koraki oddaljili, potem se je pa previdno premaknil kakšen meter proti Jožefu.

»Mislim, da mi je ta noč zadnja,« je s tankim, komaj slišnim glasom zašepetal Kari.

»Bog ve, Kari! Jaz ves čas mislim le na dom. Gledam v nizki leseni strop, kjer v mali pečici ugašajoči ogenj riše poplesavajoče kroge. Mali Števan v svoji postelji mlo spi in Mariška ga pravkar pokriva; kajti v mali *iži* proti jutru v takem mrazu že postaja hladno. Blazina na najini postelji je odgrnjena, in ...«

»Neki nemir je v meni in zle slutnje mi prekinjajo hrepenenje po domu,« je šepetaje odgovarjal Kari. »Jožef, nekaj te srčno prosim: če bom ostal tukaj in se boš ti srečno vrnil, prosim, obljubi mi, da boš moji Gizi pomagal.«

Jožef je pogledal prijatelju v oči in zdelo se mu je, da v njih več ni življenja. Iz drgetajočih oči je zeval smrtni strah, ki ga je napeto zatišje gnalo v blaznost. Da bi se rešil neprijetnega občutka, je pogled sedaj usmeril v daljavo pred seboj in zdelo se mu je, da rumenkasta belina pred njim valovi. Nato je zašepetal:

»Kari, bom, če boš ... Oh, Bog nam pomagaj!«

Tišino so naenkral prekinile rezke eksplozije granat, ki so začele padati vsenaokrog in v silnem ognju in dimu treskale na tla ter v zrak škropile na tone snega in zmrznjenega blata. Neznosno kričanje je na povelje pognalo do tedaj ležeče vojake iz zaklonov, ki so sedaj začeli divje streljati in z naperjenimi bajoneti teči proti nevidnemu sovražniku. Čez njih so sikale granate iz ozadja. Nebo je žarelo in vsaka nova eksplozija je skozi dim divje zasijala. Peklenski ples so prekinjali kriki groze in bolečine, in kosi železja so neutrudno brneli po zraku in rezali v telesa, ki so za trenutek obstala, nato padla ter se zvila v groteskne podobe.

Jožef je obležal, kajti ugotovil je, da je na položaju zadremal. Spomnil se je, kaj je Kariju obljubil glede Gize, in ko je odprl oči, ga je zagledal, kako se je pognal iz zaklona, a v naslednjem trenutku se mu je telo skrivenčilo, nato najprej malo obstalo in potem padlo vznak, tik poleg njega. Grozota trenutka je Jožefa prilepila na podlago, a z neznano močjo se je hitro potegnil k njemu. Iz vratu mu je škropila kri in mrtvaške oči so se zagledale vanj, Ustnice so se še premaknile v nerazločen gib, nato pa je telo trznilo in obmirovalo.

Pekel se je nadaljeval, toda Jožef ni imel moči, da bi se dvignil in pohitel za tovariši. Pogledal je naokrog in ugotovil, da v bližini ni več žive duše. Od tu in tam se je slišalo le še glasno stokanje umirajočih teles. Postalo ga je silno strah. V taki situaciji še ni bil. Nikjer nadrejenih, nikjer sotrpinov. Le mrtvi. Ohranitveni nagon mu je veleval, da mora nekaj ukreniti. Kariju je segel v žep in v njem otipal sliko. Podržal jo je proti svetlobi, ki je zasijala sem od pravkar razletele se granate in ugotovil:

»Giza!«

Sliko je hitro spravil v svoj žep in se znova stisnil k tlom. Začel je premišljevali, kaj naj stori.

»Zdaj je prepozno, da bi stekel za njimi. Sicer pa je vseeno, če me ubije granata ali pa me ustrelijo kot dezerterja,« je premišljeval in se pritiskal ob zmrznjeno blato. Začel je

poslušati divji ples in zdelo se je, da se oddaljuje. Tudi granate več niso padale tako blizu kot prej.

Obrnil se je proti Kariju. Rahlo se je dotaknil njegove roke, ki je krčevito stiskala pest blatnega snega k obrazu, pogled pa mu je oplazil kosmato lice, ki ga je pravkar obsijal rumen soj že daleč spredaj razletele se granate, in nato obstal na negibnih, navzgor obrnjenih očeh, ki so zrle v neznanu.

»Tako je torej to z nami. Še malo prej sva govorila, zdaj pa ...Kako hitro se zgodi! Bom tudi jaz tako končal?«

Težke misli so mu parale dušo, ko se je znova zbral:

»Zbogom, prijatelj!« so mu ustnice še rahlo zašepetale, v naslednjem trenutku pa se je pognal v tek.

»Naši so v napadu, a kmalu bodo morali bežati,« mu je razum čistil situacijo in ga priganjal. Nekaj časa je tekel, vendar se mu je zdelo, da se bojem znova približuje, kajti nad glavo so mu krogle žvižgale zmeraj nižje. Tudi zverinsko vpitje je postajalo že bolj razločno. Tedaj mu je zmanjkalo tal pod nogami in pristal je na dnu jaška. Za njim je zdrsula k nogam še puška, in potem, ko so mu misli čez nekaj trenutkov uredile novo situacijo, je ugotovil, da se dotika človeškega telesa. Ko se je to premaknilo, bi skoraj od strahu omedlel. Instinktivno je zgrabil za puško, toda močna roka jo je zadržala. Tedaj je šepetaje spregovorilo:

»Derži, prijatelj! Ne bojtes menja. I ja ubežal!«

Jožef se je za trenutek pomiril in se obrnil proti neznancu, a ko je zagledal na njegovi kapi rdečo zvezdo, je znova pograbil po puški. Toda neznanec je bil spretnejši in mu jo je znova iztrgal iz rok. Sedaj so mu moči popustile. Neznanchevega obraza v senci ni prav dobro videl, a ugotovil je, da mu je sedaj prepuščen na milost in nemilost.

»Derži, prijatelj! Ne bojtes menja. I ja ubežal!« je ponovil Rus. Prestrašene oči so izbuljeno gledale v Jožefa in do nerazpoznavnosti umazan obraz, prek katerega se je med blatnimi krastami vlekla sled strjene krvi, je strašljivost hitro se odvijajočih dogodkov le še poudarjal.

»Ti si Rus? Si tudi ti zbežal?« je nezaupljivo odgovoril Jožef, da bi zamotil sogovornika in stegnil roko za pas hoteč potegniti bajonet, toda nenadni nevarni gib je povzročil pri Rusu sunkovito reakcijo.

»Stop! V protivnom slučae, prokoljot!« je zagrozil Rus s tako rezkim glasom, da je Jožefu vzelo ves pogum, in motno se svetleče rezilo se je v Rusovih rokah grozeče zalesketalo..

»Ne! Ne smem več z ničemer vznemiriti Rusa!« si je zabičal Jožef in se hkrati spomnil, da je njegov bajonet nasajen na puški, ki pa mu jo je vzel že Rus. Zato je ugotovil, da je pravzaprav brez vsake možnosti, in dvignil je roki v predajo.

Tudi Rus je spoznal, da neznanec več ni nevaren, zato je odložil orožje in Jožefu ponudil roko:

»Ja Serjoža! Teper mi kak v toi že opasnosti. Ti možeš ne tvajim tovarišči, ja ne k svajim! Ja predlagaju, čtobi uiti odsjuda prjamo seičas! Poka ešče est vremja!«

Jožef ga ni povsem razumel, a je dojel pomen teh zapletenih besed, še bolj pa situacijo, v kateri se je znašel. Nikdar še ni slišal govoriti Rusa, toda zdelo se mu je, da oba govorita precej podobno. Zato je glasno odgovoril:

»Ti Serjoža? Ja Jožef!«

»Ti ne vengerskij, to Slovan! Brat! Očen horošo! U tebja jest hleb? Obmenivaetsja za zoloto!« je umirjeno povedal Rus in svoj nahrbtnik vrgel predse ter iz njega potegnil zlato verižico. Dvignil jo je in v luninem soju se je blede zalesketala. Nato jo je stisnil v Jožefovo dlan in še preden je Jožef dojel nenavadno dogajanje, mu je Rus snel z ramen njegov nahrbtnik in iz njega izvlekel ostanek predvčerajšnjega obroka.

V tej smrdeči, s smodnikom osmojeni noči, kjer sta kraljevala strah in smrt, je v Jožefa udaril kiselkast vonj plesnivega kruha. Toda Rus se na to ni oziral, saj je bilo očitno, da je obupno sestradan, kajti smrdljivo grudo je goltal s tako ihto, da so mu oči še bolj izstopile. Jožef ga je opazoval z odprtimi usti in gledal v lačno prikazen ne da bi trenil, le misli so mu risale podobo brezupa ponorelega sveta.

Kruha je zmanjkalo kot bi trenil in Rus je sedaj, kot da bi hotel opraviti kakšen obred, razgrnil po snežni brozgi svoj plašč in nanj posadil hrbtnik ter dejal:

»Posmotrite, čto ja tebe pokažu!«

Razvezal je vrvico in na plašč začel razstavljati zlate verižice, zapestnice, ure, prstane, uhane ... Jožef je zijal in v pesti stiskal verižico, in šele sedaj mu je postalo jasno, da v roki drži majhen del od razstavljenega zaklada; pa tudi to, da je očitno ta zaklad najbrž zelo krvav. Pred oči so mu stopile podobe debelih meščanskih žensk, ovešenih s težko zlatnino, in diamanti, ki sramežljivo pokrivajo razporke nabreklih dekoltejev, pa zlate verižice, za katere so pripete dragocene žepne ure trgovcev ali bankirjev, skrite v majhne žepke, zašite na telovnikih, napetih čez debele trebuhe, pa v nakodrano svilo odeta bleda dekletca ... Sedaj razmetano ležijo nekje po zloščenenih parketih in njihova telesa so skrivenčena, kazeč grozeče spake bolečine, pa razgaljene in onečaščene ženske ... Na globokih preprogah se je že kri strdila, in v spokoju smrti se sliši morda le še tu in tam tiktakanje kakšne stenske ure, ki jo ni bilo treba navijati prav vsak dan ...

»Nu, čto vi dumaete ... eta bogastva?« je Jožefu prekinil težke blodnje Rus.

Jožef je trznil in postalo ga je še bolj strah.

»Ta človek ni samo dezertar, ampak tudi hud morilec! Moram se ga nekako znebiti, kajti ...«, so se mu od svetlikajočega zaklada odbijale težke misli in se počasi treznile.

»Vojna takže možet bit krasivoj,« je znova spregovoril Rus bolj za sebe in široko razpotegnil usta v grozeč nasmeh, ter začel zaklad znova pospravljati v torbo, ko je nekje spredaj, a nedaleč od njiju, znova silovito počilo.

»Bežat!« je vzkliknil Rus, vrgel v torbo še zadnje kose zlatnine in se pognal v tek. Jožef se takoj ni prav znašel, saj so se dogodki odvijali tako hitro, da se mu je zdelo, kot da se prehitujejo. A sedaj na to ni bilo časa misliti. Instinktivno se je tudi on, preskakujoč jame in trupla, pognal za Rusom. Ko je tako poskušal prepoznavati ovire pod seboj, da se ne bi zapletel in padel, je naenkrat ugotovil, da Rusa več ni. Pogledal je v smeri, za katero je mislil, da teče Rus, a naenkrat mu je tal po nogami zmanjkalo. Glava mu je obtičala v zmrznjenem blatu in ko je dvignil glavo, je zagledal pred seboj klečečega Rusa, ki je pravkar zamahnil z bajonetom. Tedaj je tudi Jožef vajeno stegnil roko, da bi segel po orožju, toda groza ga je spreletela, ko je ugotovil, da je njegova puška ostala v jami, kjer sta se srečala z Rusom. A na to ni bilo sedaj časa misliti, kajti nekako se bo treba ubraniti, je pomislil. Toda hitro je ugotovil, da je njegov strah bil nepotreben, kajti z nekaj udarci je sedaj Rus mrtvemu madžarskemu vojaku, ki je zmrznil že bog ve kdaj v tem peklu, odsekal najprej eno in potem še drugo nogo. Jožef si tega Rusovega početja ni znal takoj razložiti, a ko je ta začel mrtveca slačiti, je doumel, da se Rus hoče preobleči v Madžara.

Jožefu se je početje Rusa zdelo gnusno, zato je začel pogledovati proti vzhodu, od koder se je začelo svetlikati.

»Bog ve, kaj bo prinesel nov dan?« je tiho zavzdihnil in opazoval eksplozije, ki so postajale vse glasnejše. Tedaj se je spomnil, da čepi sredi razrite pokrajine, in je v situaciji, iz katere ne vidi izhoda, zato je znova pogledal proti Rusu. Ta je bil sedaj povsem nag in se je pripravljal, da bo z vlekel na sebe novo uniformo.

Rus se je hitro preoblekel, in ko je segel še po puški in nahrbtniku, je dejal:

»Bistro iz etovo ada! Bud gotov!«

Jožefu je sedaj postalo jasno, da bosta takoj, ko se Rus povsem uredi, znova bežala. Njemu je to vsekakor odgovarjalo, saj se sam v tej neznani pokrajini ne bi tako dobro znašel

kot Rus. Zato je bil nekako zaradi prisotnosti Rusa bolj gotov, kajti očitno je bilo, da je ta izredno spreten in iznajdljiv. Toda naenkrat ga je prešinilo novo vprašanje: zakaj ga ne ubije, saj mu to ne bi predstavljalo nobenega problema.

»Očitno je, da ima z menoj neke načrte,« si je pred seboj začel risati neznane predstave. Tedaj je v bližini znova silovito počilo in Rus je zakričal:

»Bežat!«

2. poglavje: Beg

Rus se je pognal v beg. Ker se je začelo daniti, pa tudi občasne eksplozije granat so dajale nekaj svetlobe, je Jožef že dodobra razložil ovire pod nogami, zato je uspešno, ne da bi znova padel, preskakoval mrtve vojake in lijake eksplodiranih granat. Že mu je jemalo sapa, toda Rus je še naprej tekel. Jožef je vedel, da ne sme zaostati, zato ga je lovil kolikor je mogel. Čez nekaj časa se je tudi Rusu poznalo, da se je upehal in kmalu sta se ustavila.

»Front idet na jug, no mi idem na sever. Tagže granati ne letat na etom puti,« je Rus sopihajoče razložil situacijo skoraj obnemoglemu Jožefu. Jožef ga je takoj razumel in tudi sam je po svetlobi vzhajajočega dne hitro ugotovil, da ima Rus prav. Sedla sta in Jožef se je začel razgledovati naokrog. Zmrznjena pokrajina, tanko pokrita s snegom, je vstajala pred njim zmeraj bolj razločno. Ugotovil je, da več ni tako razrita kot tista, s katere sta z Rusom zbežala.

»Ostal sem živ, hvala Bogu. Drugi ...« je glasno šepetal predse, ko ga je prekinil Rus.

»Vojná naučila menja, čto najbolje važnim ostatsja živ. Mi ne možem pomoč mertvih. Eto bilo pervim sdelal dlja sebja.«

Jožefa je kruta resnica znova postavila na trdna tla. Začel je razmišljati, kako naprej.

»Kako bova preživela v tej samoti, brez hrane. Zmrznila bova,« je stokajoče momljal, toda Rus je očitno ugotovil, kaj se plete v njegovi glavi, zato se je znova oglasil:

»Front dlja nas ne opasni. Mi kak raz na evo kraju, tak čto nam udalost ostatja v živih. Nu, teper put pod nogami!«

Hitro je vstal, vrgel puško na ramo in začel hoditi. Tudi Jožef mu je takoj začel slediti. Zarja je jutro še dodatno hladila. Šele sedaj se je zavedel, da ga hudo zebe v roke, zato je začel v dlani puhati. V daljavi je razložil hrib in kmalu je ugotovil, da je Rus namenjen prav v to smer. Oglasil se mu je tudi želodec, a ker so včeraj opoldne dobili hrano iz poljske kuhinje, še ni bilo tako hudo. Pogled mu je začel krožiti po neznani pokrajini.. Srenasti biseri so se v snegu medlo poigravali, iz temine pa se je slišalo treskanje eksplozij in drdranje mitraljezov..Bliski detonacij so se prehitevali in zdelo se mu je, da sliši tudi človeško vpitje in žvenketanje tankov. Ker je vse to že doživljal, mu je bila podoba tega znorelega dogajanja dobro znana, zato je težke misli z vso silo potiskal v ozadje.

»V vojni je treba najprej misliti na sebe,« so mu v glavi odmevale besede Rusa, ko je korakajoč za Rusom, gledal pod njegove čevlje, ki so v zmrznjenih zasneženih tleh puščali za seboj enakomerne stopinje.

»Kot da bi tiktakala ura; korak za korakom. Zakaj moram bloditi po tej tuji deželi in odšteti brezčasni čas? Komu sem bil kaj dolžan, da me je pognal v ta brezumni svet? Tisti, ki bi me potrebovali ... oh, ko bi bil lahko sedaj pri mojih dragih,« je zadihano šepetal v jutranji mraz. Topla sapa mu je zmrzovala na nosnicah in ustnicah, toda misel na dom je bila močnejša, zato je v sebi zmeraj bolj čutil, da mora vztrajati. In uspeti!

»Toda ta Rus! Nič ne vem o njem, pa tudi ne, kaj namerava. A brez njega ne morem. Tudi obraniti se ne morem pred njim,« je ugotavljal, ko je lovil njegove stopinje.

»Domov očitno ne namerava,« ga je gledal pred seboj, oblečenega v uniformo madžarskega vojaka, kako odločno jemlje korake; kot da bi vedel, kam gre.

»Očitno me potrebuje. Toda zakaj?« je hotel znova pogledati proti bližajoči se vzpetini, proti kateri sta se napotila, ko mu je pogled obstal na nahrbtniku, ki mu je težko visel z ramen.

»Da! To je! Očitno me potrebuje zaradi zaklada. Nevaren morilec mora biti ta Rus. Toda kaj naj storim ... razen da moram biti zelo previden,« je tiho šepetal predse Jožef in ga začel bolj skrbno opazovati.

»Tudi puška je madžarska. In nahrbtnik ... kdaj je zaklad stlačil v njega, ko ga pa nisem videl tega početi,« se je čudil Jožef.

Očitno sta hodila že dobro uro, kajti medtem se je že povsem zdanilo. Tudi fronta je bila že daleč ali pa je orožje medtem potihnilo, kajti še prej zastrašujoči hrup vojne se je iz daljave le še medlo slišal.

»Posmotri! Tam ja vižu na kriše. Suščestvuet zdanja,« se je nenadoma ustavil Rus in pokazal proti vzpetini, izza katere je sedaj tudi Jožef opazil streho.

Jožef je pokimal. Nekaj časa sta nato še hodila, potem pa se je Rus znova sunkovito ustavil:

»Josip, ti znaeš kak vengerskij? Jesli neobhodno, ti skazat! Ja ne slišu i ne govorju. Ti soprovoždaet menja domoi. Teper ti dolžnij bit obrašenji k tvojem domu. Ponimaeš? V protivnom ...,« se mu je v hipu v roki zabliskal nož, njegove modre, kot led hladne oči, pa so vanj uperile morilski pogled tako ostro, da je Jožefa spreletel leden srh.

Čez hip se je Jožef malo zbral in začel razumevati, kaj hoče sedaj od njega Rus. Vedel je, da mu mora takoj ustreči, zato je odgovoril:

»Dobro! Horošo! Midva kamerad!«

»Horošo!« je ponovil Rus za Jožefom in znova spravil nož pod plašč. Očitno pa se je hotel prepričati, če ga je Jožef zares razumel, zato je nadaljeval:

»Ja idu s toboj domoj,« je Rus najprej pokazal na sebe, potem pa na Jožefa. Nato ga je pogledal v oči, in ko je Jožef pokimal, je nadaljeval:

»Ja ne slišu i ne govorju ... bombi. Ponimaeš?« je Rus znova odločno zapovedoval Jožefu in mu ponovno pogledal v oči, hoteč se prepričati, če je Jožef tudi to razumel.

Jožef je zopet prikimal, a v naslednjem trenutku mu je skozi možgane zletel preblisk:

»To je torej! Hoče z mano! Torej me tudi on potrebuje!« je začel v mislih kombinirati novo situacijo. Najprej je olajšano zavzdihnil, nato pa odločno odgovoril:

»Harašo! Ti k meni domov.«

S kazalcem se je najprej dotaknil gumba na njegovih prsah, nato pa pokazal proti sebi. Potem je še dodal:

»Ti ne slišiš in ne govoriš ... zaradi bombe. Horošo!«

Z Jožefovo pritrditvijo se je Rus očitno zadovoljil, kajti znova se je obrnil in začel zlagoma hoditi proti hribu, kjer sta zagledala strehe hiš. Jožef mu je sledil, a v mislih so se mu rojevale nove skrbi. Najprej je razmišljal, da mora vedenje o tem, kaj pravzaprav namerava Rus storiti, izkoristiti v svoj prid, a je že v naslednjem trenutku ugotavljal, da je Rus sila nepredvidljiv. Druga skrb mu je bila, kako bo prišel domov in kam se bo skrila, če mu bo to uspelo. Madžari ga bodo kot dezertarja takoj ustrelili, kajti le malo možnosti ima, da ga ne bi kdo videl, si je v mislih risal sive podobe.

»In kam naj skrijem Rusa?« je zamrmral polglasno. Šepet je Rusa očitno vznemiril, kajti znova se je zaustavil in tiho ukazal:

»Ti guljaeš malo dlja menja, i ja budet videt, kak etot dom. Kogda ja uvidet, prihodiš ka mnje!«

Ko se je Rus malo oddaljil, je Jožef šepetaje pomislil:

»Kaj če mu uidem?«

Čeprav se mu je zdela misel vabljiva, se mu je porajalo veliko dvomov, predvsem pa je bil skoraj prepričan, da ga bo Rus izsledil, in potem ...

Medtem se je Rus že oddaljil. Jožef je s težkimi mislimi, kaj naj stori, počasi grabil sza tovarišem, in ko je znova pogledal proti bližajoči se hiši, je ugotovil, da Rusa več ne vidi. Pritajil se je in čakal. Ker pa Rusa ni bilo na spregled, je tudi sam začel počasi lesti proti slemenu. Tedaj se je v mrtvo tišino oglasil strel. Jožef se je znova pritajil. Ni bilo treba dolgo čakati, kajti izza hriba se prikazal Rus. Prizor, ki mu je po dolgem času izzval na obraz nasmešek, je bil zares nenavaden: na vrhu vzpetine je razkoračeno stal Rus, držeč v eni roki puško, mahajoč z njo proti Jožefu, v drugi pa ustreljeno kokoš.

Jožef je stekel proti hribu in kmalu sta bila na dvorišču zapuščene hiše. Po dvorišču je tekalo nekaj prestrašenih kokoši, drugega življenja pa pri hiši ni bilo. Slamnata streha, ponekod pritrjena s tankimi drogovi, in lesene stene, katerih se je tu in tam še držalo blato, s katerim je bila nekoč hiška ometana, pa drobna okna, ponekod s stekli, drugje pa zakrita s posušenim svinjskim mehurjem, vse to je kazalo na revno kmečko hišo, ujeta v to zapuščeno praznino, v kateri je moralo še nedolgo tega teči življenje.

Jožef se je še malo razgledal in izza vogala, nedaleč stran, zagledal podobno hišo. Zaskrbljeno je pogledal je proti Rusu, toda ta je le zamahnil z roko, rekoč:

»Ne bojtes. Sučestvuet net v živih. Bojna prinjala vse!«

Rus je najprej izginil v hiško, nato je s kokošjo tekal po dvorišču in kmalu je se je iz lesenega dimnika začelo kaditi. Kuhana kokoš je hitro nasitila sestradani telesi in po dolgem času si je tudi Jožef privoščil razkošje: sezul je težke čevlje in legel v posteljo. Bolhe, ki so ga začele divje gristi, ko so prilezle iz umazanih cunj in slamnatega ležišča, so mu nekaj časa povzročale hudo srbenje, a kmalu ga premagal spanec.

Roka, ki ga je vlekla za suknjo s postelje, ga je zbudila v sivo jutro. Zabuhle oči so začele znova zaznavati okolico in misli so mu kopičile dogodke preteklega dne. Ob postelji je stal Rus, v lepo urejeni madžarski uniformi, in nihče v njem, tako opravljenega, najbrž ne bi mogel slutiti, da je vse kaj drugega kot madžarski vojak.

Jožef se je skobacal iz cunj in se začel obuvati, toda Rus ga je opomnil:

»Ne tak bistro! Prežde vsevo, vimit, najti bloh ..., a zatem idti. Nu, razdevajas!«

Ker Jožef ni povsem razumel, kaj mu Rus naroča, ga je ta začel slačiti. Za ovratnikom srajce je takoj ujel bolho, jo stisnil med nohta, da se je slišal pok, nato pa še enkrat naročil:

»Razdevaj! Bistro!«

Ko se je Jožef slekel do nagega, je Rus pokazal na rdeče pike, ki so jih na Jožefovem telesu pustile bolhe in se zasmeljal

»Ha, harošaja bloh. V vedra vodá in pomit!«

Kar trajalo je, da se je Jožef uredil in kmalu sta vzela pot pod noge. Prostrana pokrajina je valovila pred njima in popotnika navdajala z nelagodjem. Jožefu se niti sanjalo ni, kje sta in kam hodita. Gledal pred seboj stopajočega Rusa, ki je hodil kot da bi tukaj bil doma in mu sledil.

»Mora biti doma nekje z divjine, ko se tukaj tako dobro znajde. Nekaj divjega ga žene, saj po tem zapuščenem svetu še ni nikdar stopala človeška noga,« je momljajl Jožef, toda Rus se zanj ni zmenil.

Začela so se menjavati drevesa in jase in pokrajina je postajala vse bolj poraščena. Tedaj je Rus nenadoma obstal in pokazal Jožefu, naj počepne. Nekaj časa je miroval in pogledoval naokoli, tako da je Jožefa začel dajati strah. Oči so mu blodile po zasneženi pokrajini, po jasah in oddaljenem gozdu, toda nikjer ni videl žive duše. Rus je nenadoma dvignil puško in ustrelil, nato pogledal proti Jožefu in se zarežal:

»Ne bojtes! Ja tolko uhod za užin.«

Kmalu sta razparala pravkar ustreljeno srno in Rus je zanetil ogenj. Pojedina je bila obilna, in tako okrepljena sta se zopet odpravila naprej.

Začelo se je večeriti in Jožef je pomišljal, da ga po vsem tem izobilju čaka še ena dolga noč v divjini in mrazu. Včasih se mu je zdelo, da se vrtita v krogu, potem pa je zopet

ugotavljal, da se pokrajina nenehno spreminja, kar je znova potrjevalo njegovo ugotovitev, da je z Rusovo orientacijo vse v redu. Misli mu je prekinil Rus, ki zopet nenadoma obstal, in kot da bi slutil, kaj se plete v Jožefovi glavi, mu je začel razlagati:

»Mi dolžni sledit za solncem. V eton napravljenji svet pogas. Mi dolžni sledovat. Mi dolžni idti na zapad!«

»Tako je torej s to skrivnostjo,« je glasno odgovoril Jožef. »Kako preprosto! Čeprav se dela noč, je res v smeri, kamor greva, nekje v megli in v oblakih skrito zahajajoče sonce.«

Pogledal je proti Rusu, a je zaznal, da ga ta verjetno ni razumel, zato mu je še kratko pritrdil:

»Dobro! Harašo! Greva naprej!«

Rus se več na to ni oziral, kajti že je grabil v nizki sneg nove korake. Ko sta tako hodila še nekaj časa, je Rusu naenkrat zmanjkalo tal pod nogami in skotalil se je v globok sneg. Jožefu je nenadni dogodek znova zbistril misli. Ugotovil je, da je Rus padel v jarek, ki ga je snežni zamet zgladil s pokrajino, in ker se mu je zdelo vse skupaj smešno, je dejal Rusu:

»Madžarski vojak, padel na fronti!«

Rus se za to ni zmenil, kajti hitro je začel razkopavati sneg pod seboj. Nekaj časa je tako skakal po njem, potem pa veselo zakričal:

»Eta put! Ti znaeš, što eta značit?«

Jožef Rusovega početja ni razumel, a je slutil, da mu hoče ta povedati nekaj pomembnega. Vprašujoče ga je pogledal, nakar je začel Rus, opletajoč z rokami, govoriti in kazati v smer, v katero se je vlekla pod snegom vidna udorina.

»Vidiš? Eta neboljšaja daroga, vedet k derevnje. Ponjal? Tam ljudi, doma, spat, jest i pit!«

To zadnje je Jožef razumel, nakar mu je postalo jasno, da je ta jarek, ki ga je Rus razkopaval, pravzaprav cesta, ki vodi k hišam. Vedrina na njegovem obrazu je Rusu razodela, da ga je Jožef razumel, zato je nadaljeval:

»Teper mi idem v etom poselke. Ti ne zabil: ja ne mogu slišat i govorit. Bombi. Tolko ti govoriš!«

Sproščenost, ki je še maloprej sijala z Jožefovega obraza, je znova izginila, kajti grozeči ton, s katerim je Rus poudaril zadnje besede, so ga zopet spomnile, s kom si pravzaprav deli usodo zadnjih dni. Ubogljivo je prikimal Rusu, a telo mu je sedaj spreletelo silno nelagodje: spoznal je, da v družbi nevarnega zločinca tudi sam postaja surov stvor, ki skuša rešiti le svoje življenje.

»Vojna. Čtobi ostatja v živih. Sučestvujet drugoi darogi net! Hoč! Net vremeni! Mi imeem v etom napravljeni!« je ukazovalno razlagal Rus in pokazal v smer, za katero se je tudi Jožefu zdelo, da bi znala voditi h kakšnemu zaselku.

Pot je nekaj časa vodila po udorini, zato sta hodila ob njenem robu, nato pa je naenkrat več ni bilo mogoče razpoznati, kajti sneg je kolesnice povsem zgladil s površino. Rus je začel s čevlji razgrinjati sneg, da bi tako ugotovil, v katero smer pelje pot naprej. Tudi Jožef je sedaj počel isto. Pot je vodila proti gozdu, in ko sta se mu že precej približala, je Rus pokazal proti gozdnemu izseku:

»Zdes daroga prohodit čerez les. S drugoi storoni lesa dolžni bit doma.«

Sedaj je tudi Jožef ugotovil, da pot vodi skozi gozd, zato se je takoj podal za Rusom. Gozdna zaseka je najprej zavijala navkreber, nato se je pa pot začela v ostrem ovinku hitro spuščati navzdol. Jožef se več za Rusa ni zmenil, le instinktivno je sledil njegovim korakom. Mimo so šla debela borova in bukova stebila. Tanka snežna odeja je tu in tam odgrinjala suhe veje, ki so odmrle in odlomljene popadale z dreves. Nekajkrat je zagledal sledi živali, vendar ni dobro razložil, katere živali bi naj šle tod mimo. Pogled mu je blodil mimo dreves in zdelo se mu je, da mu je gozd, skozi katerega hodi, znan. Z očetom sta pozimi večkrat šla v gozd. Največkrat popoldan. Po kosilu. Kazal mu je meje njihovih parcel in učil ga je spoznavati

drevesa. Ko sta šla po mejni črti njihove parcele in s čevlji odgrinjala listje in iglice z nakopanih hribčkov, ki so označevali meje med lastniki, ter ob tem iskala mejne količke, je oče znal govoriti:

»Najbolje je, da so drevesa ob meji zmeraj posekana. Tako je meja zmeraj vidna in ne pride do preprirov s sosedi. Tudi suha drevesa je treba sproti sekati. Tega je zmeraj dovolj za kurjavo.«

»Ja, po kosilu! Oh, če bi sedaj z mize zadišalo po domači mlečni repi?« se je spozabil Jožef, ko je glasno zamrmral predse. Pred njim stopajoč Rus se je jezno obrnil proti Jožefu in ostro siknil:

»Tiho! Slišiš? Sabaka laet!«

Jožef se je zdrznil. Grobe Rusove besede so ga zopet postavile v realnost. Mrak, ki se začel delati v gozdu, ga je navdajal s tesnobo. Obstala sta in iz doline se je zares slišal pasji lajež. Rus je zamahnil z roko in pot sta nadaljevala proti jasnini, ki se je začela zarisovati pred njima. Turobnost prihajajoče mrzle zimske noči, kjer se skozi mrtvo tišino sliši zlovešče lajanje na verige pripetih psov in morda še srhljivo oglašanje čuka, ki kliče smrt h hiši, ga je zmeraj navdajalo s tesnobo, ki se je tudi sedaj zarisala v njegovi notranjosti. Utrujeno in izčrpano telo je klicalo po počitku, a zavedal se je, da mora naprej.

Kmalu sta stopila iz gozda in v dolini zagledala nekaj strnjenih hiš, okoli pa je bilo raztresenih še nekaj zaselkov. Sonce, ki je pravkar ugasnilo za slemenom onkraj doline, je rdeče osvetljevalo turobne sive oblake, ki jih je gonil kot britev oster veter. Jožef je ostrmel, kajti skoraj iz vseh dimnikov se je proti nebu dvigal sivo beli dim in izginjal nekje v višavah.

»Kak ja skazal tebja! A teper čtobi doma. Ponimaeš?« je grozeče zašepetal Rus in začel znova korakati.

Jožef je le pokimal, saj je bilo obema jasno, kaj bo sedaj sledilo. Po rahlem klancu sta se spustila k hišam. Rus se je napotil k prvi hiši, a ker se je orjaški pes na verigi besno trgal, in se je potem na pragu pojavil še krepak moški, je le zamahnil z roko in pot sta nadaljevala po ozki shojeni gazi do naslednje hiše. Ker je bilo vse mirno, sta odsunila vhodna vratca na dvorišče. Vrata majhne hišice so se odprla in proti njima se je zapodilo ščene na kratkih nogah. Rus je psička odrinil z nogo in z glavo pokazal proti Jožefu. Ta je hitro zbistril misli in ko je na pragu zagledal starejšo ženico, debelo ovito v umazane cunje, je pozdravil:

»Jó éstét kívánok. Jöttünk az első. Ha szeretné tölteni az éjszakát.«

»Katona? Is, az én fiam is katona,« je z žalostnim glasom odgovorila ženica.

Rus je pogovor budno spremljal, in ko mu je Jožef pokimal, je odrinil ženico s praga in vstopil. Vstopil je tudi Jožef. Prijetna toplota skromno opremljene kuhinje je obema pognala na obraz zadovoljstvo udobja, a ker je Rus začel oprezno pogledovati proti vratom, ki so vodila v sosednjo sobo, je Jožef znova vprašal:

»Laksz egyedül?«

Ženica je pokimala in tudi Jožef je pokimal. Rus je bil zadovoljen. Na mizo je položil puško in nož, nato pa k vratom iz kota potegnil še posteljo, tako da se vrata več niso dala odpreti. Ženica, ki je dogajanje vsa prestrašena opazovala, jima je kmalu na mizo prinesla kruh, mleko in kuhan krompir, nato pa hitro izginila v sosednji prostor. Ko se je zaslišal v vratih še ključ, je Rus vprašujoče pogledal Jožefa. Ta mu je odgovoril:

»Ženska sama. Sin na fronti. Ponimaeš?«

Rus je znova zadovoljno pokimal in začel hlastati po hrani. Tudi Jožef se je do sitega najedel. Od kolača je še precej ostalo, zato je Rus brez besed ostanek spravil v nahrbtnik. Ko je Jožef zagledal Rusov nahrbtnik, se je znova spomnil zaklada v njem; in nehote je pomislil, da je prav to tisto, kar ga najbrž še ohranja pri življenju ...

» ... kajti ta bi me že zdavnaj lahko ...,« je zamrmral, a se je takoj ugriznil v jezik in si zabičal, da Rus nikakor ne sme zaslutiti njegove igre.

V vzdanem štedilniku je začel ogenj ugašati in Rus se je sezul ter legel na posteljo. Jožetu ni ušlo, da je pod blazino položil puško, nož in nahrbtnik. Tudi sam se je sezul, malo odmaknil mizo in se raztegnil po klopi ob njej. S postelje se je kmalu slišalo glasno smrčanje.

Zimsko jutro je že pogledalo skozi majhna umazana stekla in prebudilo Jožefa. Pretegnil se je in ko je hotel dvigniti glavo, ga je huda bolečina v vratu vrgla nazaj na klop. Šele sedaj se je zares prebudil, zbral misli in se počasi postavil na noge. Jutranja svetloba je še bolj razgalila siromaštvo sobe, v kateri sta z Rusom prespala to noč.

»Vseeno je pa bilo bolje, kot nekje v gozdu, med volkovi in mrazu,« si je zamrmral, hoteč hkrati zvedeti, ali Rus še spi. A Rusa na postelji več ni bilo. Tedaj se je na vratih druge sobe pojavila ženička. Obubožana, že precej ostarela ženička, ki je morala v svojem življenju prestati najbrž marsikatero preizkušnjo, je strahoma pogledala proti Jožefu, za njo pa se je iz sobe prerinil še Rus in si režeč se skozi redke črvice zobe zapenjal hlače.

»Zverina! Zdaj bi ga najraje ubil, toda ...« mu je takoj zaprlo sapo, ko si je pred oči priklical vso svojo nemoč. Ženička se mu je neizmerno zasmilila in oči so mu napolnile solze. Takoj se je pred njim zarisala podoba njegove Mariške, in potem malega Števana:

»Bogve, če sta še živa; ali kako je z njima,« je zamrmral, ko si je s trepetajočimi rokami začel obuvati čevlje. Pred njim so se vrstili grozeči prizori, ki mu jih je nejasno izrisovala prestrašena domišljija.

Medtem se je oblekel že tudi Rus in sedel k mizi. Pomenljivo je mignil z glavo proti Jožefu in se pri tem še enkrat groteskno zarežal. Ker ga Jožef ni razumel, saj njegove zmedene misli še niso mogle prežvečiti prejšnjega prizora, je Rus udaril po mizi in pokazal na umazan krožnik, ki je ostal tam še od večerje. Železna posoda je na mizi poskočila in očitno prestrašila tudi psa, ki je začel po zunanjih vratih silovito praskati ter cvileče bevskati. Jožefa je divji prizor povsem streznil in kmalu so njegove misli začele delovati. Pogledal je proti trepetajoči ženički, ki se še ni upala odlepiti od vrat njene sobe in skoraj proseče, tako da je v njegovem glasu tudi ona začutila pomilovanje in nemoč, dejal:

»Reggeli! Akkor megyek.«

Ženička se je olajšano obrnila h kredenci, ki jo je Jožef tam v kotu komaj sedaj opazil in na mizo postavila kar velik kolač kruha, nekaj še včeraj kuhanih krompirjev in lonec mleka. Rus je znova začel hlatasti po hrani in tudi Jožef se je do sitega napolnil. Ker je od kolača še precej ostalo, je Rus potegnil nož, tako da se je njegovo rezilo v jutranjih žarkih, ki so začeli siliti skozi edino kuhinjsko okno, grozeče zalesketalo, in kruh razpolovil. Jožefu je ponudil odrezan kos, drugo polovico pa pospravil v nahrbtnik. Sedaj je tudi Jožef vzel s klopi svoj nahrbtnik, ki mu je ponoči služil za vzglavje in tudi sam vanj pospravil svoj kos kruha. Nelagodje, da je pravzaprav kruh vzel, ga je spravilo v silno nejevoljo.

»Težave in ponižanja, ki so se zgodila zaradi najinega prihoda v to ubogo hišico, sem tudi sam povzročil. In ukradel sem kruh. Najbrž bi moral nekaj storiti. Nisem nič drugačen od te zverine. Rešujem le svojo kožo. Bi bilo kaj drugače, če bi se mu uprl,« je premleval misli in sila po obstanku ter spomin na dom sta ga kljub vsemu postavljala v ravnovesje, ko je zavezoval svoj nahrbtnik.

Misli mu je prekinil Rus, kajti vstal je od mize, vrgel na sebe svoj vojaški plašč in odprl vhodna vrata. Vanj se je zakadil psiček, a Rus ga je tako silovito brcnil, da je psiček le zacvilil in se skrnil nekam za hišo. Tudi Jožef se je hitro opravi in ko je videl, da Rus že koraka proti dvoriščnim vratcem, je ženičko prijazno prijel za roko. Njune oči so se srečale in oba sta razumela, kaj so hotele povedati. Solze, ki so začele teči ženički po zabuhlem umazanem licu in risati skrivenčene sledi, so ga nekako pomirile, a ker je Rus že korakal proti naslednjim hišam, ji je hitro spustil roko in odhitel za njim.

Nekaj hiš, ki so razmetane v neredu sestavljale ta zaselek, je bilo konec in slabo shojena gaz, po kateri sta sedaj nadaljevala pot, je oznanjala, da vodi k naslednjim hišam. Vijugala je proti klancu. Ko sta prišla na vrh golega slemena, s katerega je oster veter skoraj

sneg izbrisal in so iz zglajene površine gledale posamezne suhe veje grmovja in zlomljena stebelca trav, se je pred njima odprl pogled na nepregledne širjave. A doline nista mogla videti, kajti pokrivala jo je megla, ki je gosto lebdela nad njo, tako da se je zdelo, kot da se jima odpira pogled na morje. Hladno sonce, ki ju je spremljalo že nekaj časa, je sedaj poševno viselo nad tem širnim svetom kot da poskuša pokukati v nedrje te skrivnostne pokrajine.

»Le kaj skriva pod seboj to morje megle,« si je zaskrbljujoče zašepetal Jožef, ko se tudi sam, kot je to že prej storil Rus, razkoračil na vzpetini in si prislonil na oči dlan, da bi morda kaj bolje videl. Tudi Rus je nekaj časa gledal v vse smeri, nato se je pa hipoma odločil:

»Pojdem! Darogi vedušeji k domam.«

Gaz ju je vodila po vrhu slemena in toplo sonce jima je sedaj prijetno sijalo v hrbet. Jožef je vajeno stopal za Rusom, nenadoma pa se mu je zazdelo, da je zaslišal znan pisk, nato pa še enega.

»Vlak?!« je vzkliknil in pogledal proti Rusu, ki se je prav tako ustavil in vprašujoče pogledal Jožefa. Ko sta znova prisluhnila, se jima je za hip zazdelo, da je vetrič prinesel od tam še zvok sopihajočega vlaka.

»Poezd!« je sedaj prepričano vzkliknil Rus in se zagnal v dolino.

Po klancu navzdol jima je šlo precej hitro in Jožef je pajdaša komaj dohajal. Tu več ni bilo nobene poti, zato sta občasno padala v zamete in iskala poti po zglajenih površinah. Kmalu sta se spustila že tako nizko, da ju je zajela gosta megla. Nadaljevala sta v smeri, od koder se je maloprej slišalo piskanje vlaka. Tudi klanca je kmalu zmanjkalo in že sta hodila po ravnini. Zaobšla sta jelšev gozdiček, a pred njiju se postavila nova ovira. Dokaj širok in očitno tudi globok potok, ki ni bil v celoti zamrznjen, jima je sedaj zares preprečil nadaljevati pot.

»Greva čez?« je Jožef sedaj vprašal Rusa.

Rus ni odgovoril in Jožef je vedel, da išče boljšo rešitev. Nekaj časa je zrl v meglo, nato pa dejal:

»Ždut menja! Ja nemnogo osmotretsja.«

Jožef ga ni razumel. Ko se je Rus začel oddaljevati, je hotel za njim, a ta je z roko pokazal, naj se ustavi. Storil je, kot mu je bilo naročeno. Medtem je Rus že izginil v megli. Minilo je kar nekaj časa, tedaj pa se je iz daljave zaslišal Rusov glas. Jožef je takoj stopil po njegovi sledi in ga vprašujoče pogledal.

»Každij put vedet čerez glubokie vodi!« je tedaj preroško, nekako s poudarkom podučil Jožefa Rus, nato pa nadaljeval: »Tam, pered mostom. Poidem!«

Majhen lesen most je bil kar močan.

»Očitno je služil tudi težkim vpregam,« je strokovno ugotavljal Jožef sam pri sebi, ko sta prečkala potok. Na drugi strani potoka se je pot v snegu že lepo zarisovala in zdelo se je, kot da bi tudi megla postajala redkejša. Kar nenadoma se je cesta dvignila in pod nogami so se jima je zasvetile tračnice. Rus se je razkoračil sredi proge in zmagovalno zakrilil s puško po zraku. Obraz se mu je raztegnil v režeč smeh in iz smrdečih ust je v sončne žarke, ki so sedaj začeli pobirati že tudi nizko meglo, zapuhal vesel vzklik:

»Železnie darogi! Na stancii!«

Skoraj beže, v neenakomernih presledkih, sta začela preskakovati železniške pragove, na katerih so bile v mehkem plitvem snegu vidne sveže stopinje.

»Najbrž progovni obhodnik,« si je dejal Štefan in pomislil na svojega strica, ki je to službo opravljal na domači železnici, odkar je pomnil.

»In potem smo mu nekoč, ko je zaspal na železniškem nasipu, očitno omagan od pijače, iz torbe ukradli opozorilni naboj in ga podstavili na tir. Kako je počilo! Leže na železniškem nasipu smo strahoma opazovali, kaj se bo zgodilo. Kako so zacvilile zavore na vseh kolesih! In izpod njih so sevali široki šopi isker! Vlak se je skoraj v trenutku ustavil in na tla so poskakali železničarji. Enemu je zmanjkalo tal pod nogami, tako da se je skotalil po

nasipu v jarek, njegova modra železničarska kapa pa je v lepem loku odletela v gosto grmovje,« se je še spominjal Štefan. »In potem, ko so nas železničarji opazili ... Pognali smo se v dir, proti bližnjemu gozdu. Na našo srečo so hitro ugotovili, kaj se je pripetilo, zato so s pregonom kmalu prenehali. A na drugi dan v šoli... Letelo je po rokah in hrbtih,« so se mu vrstili dogodki iz njegovih šolskih dni.

Naenkrat je Rus zavil s proge in Štefanu z roko nakazal, naj mu sledi. Zavila sta v močvirni jelšev gozdiček. Ponekod sta morala stopati zelo previdno, kajti srenasti led ni bil videti prav trden. Ob razrasli veliki jelši se je Rus ustavil in odložil stvari ter začel razlagati Štefanu:

»U nas net dokumenti na poezda. Ti bolen. Toksički gazi.«

Ker Štefan ni skoraj nič razumel, je Rus le zamahnil z roko in začel po tleh pobirati suhe vejice ter jih zlagati v majhen kupček, iz katerega se je kmalu zakadilo. Ko se je ogenjček lepo zažarel, je začel Štefanu odpenjati gumbe in ga slačiti:

»Snimit odeždu! Toksičkie gazi! Ne bojtes! Eto ne budet bolno!«

Štefan je Rusa najprej nerazumljivo pogledal in pomislil, da ga hoče nagega pognati v neznani svet, toda to se mu ni zdelo najbolj logično, zato je po krajšem oklevanju ubogal in se slekel do golega. Sedaj je Rus vzel skoraj zgorelo trsko in jo hitro pritisnil Štefanu na nogo. Zmedenega Štefana je zaskelilo, zato je odskočil in besno pogledal proti Rusu:

»Kaj delaš? Si nor?«

»Ne bojtes! Ne budet bolno!« Eto dokument!« je smeje odgovoril Rus. »Bud terplivi! Mi bistro zakončili!«

Sedaj je Štefan začel dojemati smisel te krute igre in se ni več upiral, le od pekočih bolečin je stiskal zobe. Rus se za to ni prav nič menil in je kadeče se vejice neutrudno pritiskal na Štefanovo golo telo, tako da se je kmalu naokrog začel širiti smrad po zgorelem mesu, in vmes govoril:

»Bud terplivi! Mi bistro zakončili!«

Grotesknemu prizoru kar ni hotelo biti konca, zato je Jože odločno dejal:

»Dovolj! Že si mi osmodil celo telo! Zdaj pa si na vrsti ti!«

»Net! Ja ne slišu, ne govorju! Eto moj dokument,« je brezbržno odgovoril Rus. »Odevajsa! Ja tebjja popikal prijatno,« je še smeje pokazal na Jožefovo telo in s tem dal vedeti, da je zadeva zaključena.

Nista prav dolgo hodila, ko se jima je izza ovinka začela zarisovati večja stavba. Rus je obstal in se obrnil k Jožefu:

»Stancija. Mi ždali, poka poezd!«

Majhna železniška postaja je samevala sredi velike ravnine. Jelševi in vrbovi gozdički so se menjavali z grmovjem zaraščenimi močvirji in travniki. Le v smeri, od koder je sonce metalo v jutranji zimski mraz prijetno toploto, je bilo moč videti obrise streh..Svetloba umitih sončnih žarkov se je ostro odbijala od biserov deviško zasnežene pokrajine in v očeh zarisovala pisane dragulje, tako da so oči skelele in se ni moglo videti prav nič razločno.

A za pokrajino sedaj ni bilo časa, kajti najprej sta se morala prepričati, če res nista preveč tvegala, ko sta takole stopila iz neznanega sveta v nekakšno civilizacijo. Čeprav ni bilo nikjer videti žive duše, sta vseeno vedela, da tukaj nista sama, kajti dim, ki sta ga že prej od daleč videla, kako se vije v nebo in tam izginja v neznano, in sveže stopinje v snegu vsenaokrog so bile jasno znamenje, da so tu ljudje.

»Najbrž postajni načelnik in njegova žena. Tukaj živita. Kot pri nas,« si je priklical v spomin domače kraje in pogledal po prostrani ravnini. »Toda tako na samem. Pri nas je vseeno drugače,« je nadalje razpredal misli Jožef.

Sedla sta na edino klop, ki je stala ob zidu, tik ob vratih stavbe, in oprezovala, če se bo kje kaj premaknilo. Naenkrat je Rus Jožefa dregnil v koleno in odločno prijel za puško, kajti

zaslišalo se je škripanje vrat. Na pragu se je pojavil star možak, opravljen v železničarsko uniformo. Jožef je vstal in ga nagovoril:

»Jó reggelt! Menjüng haza. A front,« je razložil starcu in mu pokazal mehurjaste roke. »Innen a vonat.fut Zalaegerszeg?«

Možak je oba premeril od nog do glave in videti je bilo, da Jožefu povsem ne verjame.

»Igen! Egy órákor délután. Talán.« je hitro skoraj smeje odgovoril. Njegove oči so izdajale, da je lahko nevaren. To je očitno zaznal tudi Rus. Hipoma je vstal in se postavil tako, da je možak zlahka videl puško. Učinkovita Rusova poteza je starca hitro zresnila, kajti takoj se je obrnil ter za sabo glasno zaloputnil z vrati.

Ko sta ponovno sedla, je Rus šepetaje vprašal:

»Čto on skazal?«

Jožef je iztegnil kazalec in po zraku zarisal lok do polovice nebesnega vzhoda ter rekel:

»Ob enih popoldne. Najbrž!«

Rus je bil zadovoljen, čeprav se je zdelo, da vsega ni razumel. Udobno se je namestil na klopi, vendar se je videlo, da mu je telo v nenehni preži.

Poteklo je kar nekaj časa. Občasni šumi iz notranjosti stavbe so dali slutiti, da se znotraj postaje nenehno nekaj premika. Zares so pisarniška vrata čez čas znova zaškripala in na vratih sta se prikazala železničar in ženska, za katero se je dalo slutiti, da je njegova žena. V rokah sta držala vsak po en krožnik kadeče se juhe in kos črnega kruha.

»Regelli!« je glasno oznanil možak. Oba sta hitro odložila jed na klop in znova izginila v zgradbo. Nepričakovan zajtrk sta prišla hitro pospravila in se znova udobno raztegnila. Na toplem soncu se je Jožef kmalu povsem umiril, in najbrž bi zadremal, če ga ne bi prestrašil Rus, ki je nenadoma skočil proti tirom in se vrgel na tla ter pritisnil uho na tračnico. Nekaj časa je miroval, potem pa hitro vstal in pokazal Jožefu, naj pride bliže. Tudi Jožef je storil tako, in zaslišal se je zvok, ki je naznanjal, da prihaja vlak.

Beli dim, ki ga je pihala stara lokomotiva v jasno nebo, se je sedaj že pokazal izza ovinka. Ko so cvileče zavore kompozicijo več vagonov, in skoraj vsi so bili označeni z rdečim križem na belem polju, zaustavile, se je z vagonov odprlo nekaj vrat. Najprej so izskočili vojaki s puškami v rokah in se razporedili ob kompoziciji, nato pa še sprevodnik. Za njim so izstopili še trije vojaki, za katere pa je bilo očitno, da prihajajo s fronte, kajti prvi, ki je stopil na peron, je imel glavo zavito v krvav povoj, druga dva pa sta bila najbrž ranjena v noge, saj sta takoj odšepala proti čakalnici.

Jožef je pogledal proti Rusu, ki je ob njem stal mirno kot spomenik, a je kljub temu z njegovega obraza hitro razbral, da razvoj situacije budno spremlja. Opazil je, da so njegove oči pokazale proti vlaku. Tam je stari postajni železničar, ki se je kdo ve kdaj znova pojavil na peronu, pristopil k enemu od spremljajočih vojakov, očitno h glavnemu, in mu nekaj kazal in razlagal, nato pa pokazal proti Jožefu in Rusu. Vznemirila sta se, kajti sedaj jima je železničar pokazal, naj stopita bliže.

»Mi a srácok fel?« je nagovoril vojak Jožefa.

»Én gázok, ő süket, és beszél. Bomba,« je odgovoril Jože v polomljeni madžarščini in pri tem pokazal na ožgane roke ter gledal vojaku v oči, da bi videl, kako bo ta reagiral.

»Gázok? Ha ... jol. Kifelé Zalaegerszégén,« je smeje naročil vojak, vendar se je takoj videlo, da Jožefu ne verjame. Nato je stopil k Rusu in prijel za puško:

»Tedd le a fegyvert!«

Rus se je vidno vznemiril, toda Jožef se je hitro znašel in Rusu odločno pokimal. Rus je sedaj orožje ubogljivo izročil in vojak se je oddaljil. Tedaj se je znova oglasil železničar:

»Gyere be! Zalaegerszég. Megvan?«

»Megvan!« je sedaj Jožef veselo salutiral in vstopil na vlak, za njim pa še Rus. S stopnic je še vrgel pogled na postajo in opazil, da ga železničar gleda. Pogleda sta se srečala, in ko mu je še železničar z nasmehom pokimal, bi ga najrajši objel.

»Imava pa res srečo. Dobro ve kako je z nama. Hvala Bogu, da sva naletela na njega,« je spotoma razmišljal, ko je odrinil vrata v notranjost vagona.

Vanj je udaril težak smrdeč vonj po človeških iztrebkih, znoju in gnijočih se ranah. Iz umazanih in kosmatih obrazov so se v prišleka zazrle prestrašene in izmučene oči trpečih ljudi, zavitih deloma v povoje, ponekod zavite kar čez blatne in raztrgane dele uniform. Stopila sta proti sredini vagona in Rus si je kar hitro našel mesto ob oknu. Odrinil je vojaka, ki se mu je videlo, da komaj sedi in naredil prostor še za Jožefa. Ta je sedaj previdno vrgel pogled naokrog in ugotovil, da se zanj skorajda nihče ne spremeni. Le nekaj bližnjih oči ju je nekaj časa opazovalo z na pol odprtimi očmi, nato so se pa tudi te zaprle. Tišino vagona so sedaj prekinjali le še boleči vzdih.

Vlak je potegnil. Kolesa so enakomerno udarjala ob tračnice, rahlo pozibavajoči vagon pa je spokojno druščino gugal sem in tja. Jožef se je še enkrat previdno ozrl naokrog in ugotovil, da se zanj več nihče ne spremeni. Tako pomirjen je pokimal Rusu in kmalu ju je zajel spanec. Toda nista mirno spala, čeprav se v njihovem vagonu ni nič dogajalo. Smrad in stokanje sta ju nenehno budila iz dremeža, pa tudi mimo oken so občasno šle različno velike zgradbe. Vsakokratno ropotanje preko kretnic, ko je vlak vozil mimo železniških postaj, je Jožefu dajalo kar precej posla, saj je poskušal prebirati napise na njih in ugotoviti, če ni že katera od teh Zalaegerszég. Na vprašujoče Rusove poglede je tako lahko le odkimaval.

Moralo je biti že pozno v noč, ko je Rus potegnil Jožefa za rokav. Ta se je dvignil iz težkega spanca, a je rabil kar nekaj časa, da je dojel, kje je. Ko ga je Rus še enkrat potegnil za rokav, je tudi Jožef ugledal vojaka, ki je prihajal proti sredini vagona. Ker je v vagonu bila skoraj popolna tema, je videl le medlo senco glave, ki se je tu in tam sklonila navzdol in se nato zopet dvignila. Menil je, da bo najbolje, če se napravi kot da spi, zato se je naslonil na Rusa, ki je prav tako naslonjen na stranico vagona globoko dihal. Sedaj je zaslutil, da se je obhodnik ustavil tudi pri njihovi klopi, zato ni upal niti treniti z očesom, in močno upal, da bo vojak svoj obhod čim prej nadaljeval. Nočni gost je svoj obhod v tem vagonu res hitro končal in vrata so se za njim zaprla. Jožef in Rus sta se oddahnila.

Jožef si je sedaj postavil na kolena nahrbtnik in ga začel odvezovati, da bi vzel iz njega kruh, kajti želodec mu je začel že pošteno nagajati, a je Rus hitro zaznal njegovo namero ter ga močno zgrabil za zapestje. Stisnil ga je in mu odločno odkimal. Ker ga Jožef ni razumel, je Rus znova odkimal in z glavo pokazal proti ljudem v vagonu. Sedaj je tudi Jožef spoznal, da se je kazati s hrano med to lačno množico ljudi lahko zelo nevarno, zato je nahrbtnik znova potisnil med noge. Toda očitno je Jožetovo namero eden izmed vojakov, ki so sedeli čez, na drugi strani vagona, opazil, kajti dvignil se je in se napotil proti njima. Rus je namero obiskovalca takoj prepoznal, zato je iz notranjosti potegnil nož in ga, držeč skritega ob telesu, uperil proti nezaželenemu gostu. Rezilo se je v nočni svetlobi motno zasvetlikalo, kar je očitno opazil tudi prihajajoči, zato se je najprej zaustavil, nato se pa počasi potegnil nazaj na svoj prostor. Napetost je kmalu popustila in v vagonu je znova zavladal spokoj.

Toda Jožef in Rus sta odslej, čeprav navidez povsem mirna, bila neprestano na preži. Pokrajina, ki je počasi lezla mimo oken, je postajala vedno bolj razpoznavna, kajti očitno je bilo, da se je nekje na obzorju pokazal mesec. Spremljanje mimo hiteče pokrajine je naenkrat prekinil pisk lokomotive. Oba sta zaslutila, da se bo v prihodnje nekaj dogajalo. Kompozicija je upočasnila in vlak se je zaustavil. Z njega so zopet poskakali vojaki, tako kot tam, kjer sta vstopila, in ko je nekaj ranjencev vlak zapustilo, se je ta znova premaknil. Tako se je zgodilo potem še nekajkrat, tedaj pa so se v vagonu prižgale luči. Vstopil je vojak in se zadril:

»Zalaegerszég! Készüljön fel a kijárat! Minden!«

Jožef je Rusu pokazal z roko, da bodo izstopili. Rus ga je takoj razumel in mu zašepetal na uho:

»Mi v srede. Mi ne sobiraemcja v bolnicu. Deržis za menja!«

V vagonu je naenkrat nastala zmeda. Prvi so se že pomikali proti izhodu, in ko je vagon zapustilo že precej ljudi, sta se v kolono postavila tudi Jožef in Rus. Počasi premikajoča se vrsta ju je potisnila k izhodu. Tedaj je Rus skoraj neslišno odprl vrata vagona na nasprotni strani in hitro izskočil. Čeprav je nenadno dogajanje Jožefa precej zmedlo, se ni nič obotavljal in takoj sledil Rusu. Sklonjena sta nato poskakala čez tire in se kmalu znašla v bližnjem grmovju.

»Poidem seičas,« je šepetaje zapovedal Rus, ko sta kar precej časa opazovala dogajanje na železniški postaji in se sključeno napotil v temo. Jožef mu je previdno sledil. Kmalu sta bila na kolovozni poti, ki se je vlekla tik ob železniški progi. Ko sta zaobšla nekaj hišic in dvorišč, ki so se v medli nočni svetlobi zarisovala sproti pred njima in so za sedaj za popotnika predstavljale edino nevarnost, sta znova stopila na železniške tire. Hoja po neenakomerno razporejenih železniških pragovih ju je precej utrujala, a sta kar vztrajala, dokler niso luči iz že precej oddaljenega mesta ostale daleč za njima. Tedaj je Rus vprašal:

»Eta daroga vedet k tvoj dom?«

Jožef ga je takoj razumel, saj se je o tem že tudi sam spraševal, zato je dejal:

»Zelo verjetno. V našo vas pride železnica prav iz Zalaegerszega. Greva prav,« je po krajšem premisleku pokazal v smer, v kateri sta tudi do sedaj hodila.

Znova sta začela poskakovati po železniških pragovih in ko sta hodila že nekaj časa, je Rus pokazal proti hiši, katere streha je kukala iz meglenih pasov in motno odsevala v mesečini.

»Posmotrim v etat dom!«

Previdno sta se približala in stopila na dvorišče, ki ga je obdajalo poleg stanovanjskega poslopja še nekaj nizkih gospodarskih zgradb. Kmalu sta ugotovila, da se nikjer nič ne premika, in ker ni bilo slišati niti psa, ki bi na takšni samoti samoumevno moral biti privezan na verigo, sta ugotovila, da je ta kmetija kdo ve zakaj zapuščena.

»Morala pa je biti nekoč precej bogata,« je pomišljal Jožef, ko je stopil za Rusom v notranjost. Ropot stola, ob katerega se je sedaj spotaknil Rus, je očitno povzročil dovolj hrupa, da se je od nekod oglasil pasji lajež. Pritajila sta se in skozi kuhinjsko okno, ki so ga prepredale debele plasti pajčevine, sta v bližini zagledala še nekaj hiš. Rus je potihoma zaprl vhodna vrata. Pasji lajež je kmalu pojenjal, tedaj pa je Rus, ki se je očitno že zelo dobro privadil na temen prostor, vzel z bližnjega obešalnika moške hlače in se začel slačiti.

»Grazdanskaja odežda,« je smeje zašepetal, ko je vlekel hlače na sebe. Jožef je kmalu dojel pomen njegovega dejanja in sedaj sta oba začela z raziskovanjem prostorov in omar. Našla sta kar precej oblačil, tako da sta si jih celo pomerjala, in kmalu sta bila preoblečena v civilne obleke. Ko se je prah, ki sta ga s preoblačenjem povzročila, tako da ju je začelo dušiti in je plesnivi vonj ostro udarjal v nosnice, sta legla čez postelji, ki sta nekoč očitno pripadali gospodarju in gospodinji, in kmalu je prostor napolnilo Rusovo glasno smrčanje. Tudi Jožef je hotel hitro zaspati, čeprav si je pred počitkom hotel urediti še nekaj misli, a je kmalu tudi njega utrujenost hitro premagala in pogreznil se je v moreč spanec.

»Vstavaj! Prihodjat!« je Jožefa nekaj streslo za rokav. Skozi utrujene misli je začel dojemati, da ga budi Rus in da ga vleče iz postelje.

»Treba bo iti. Oh, ta kruti svet,« si je mrmral, ko se je kobacal iz pernate postelje.

»Rus je previden, zato je že vstal pred jutrom,« je razpredal misli, ko si je odeval debel zimski suknjič. Hitro je bil nared in že sta se podala nazaj na železnico.

Na poti sta bila že tretji dan. »Dobro, da je Rus tudi sedaj spretno znal poskrbeti za hrano in počitek,« je spotoma priznaval Jožef skoraj nehote, »sicer bi nama tukaj, že skoraj pred domom, trda predla.«

Jožefu so bili kraji zmeraj bolj domači. Ko se je večerilo, sta prispela do železniške postaje, za katero je takoj ugotovil, da mu je znana. Zato je Rusa zaustavil:

»Stoj! Na tej železniški postaji sem že bil. Še ena je, pa sva potem doma!«

Veseli vzklik je Rusa vznemiril, zato je Jožefa debelo pogledal in ga vprašal:

»Ti zdes blizko k domu?«

»Še ena postaja, pa sva pri meni doma,« je z iztegnjenim kazalcem hitel stvar pojasnjevati Jožef in obraz mu je sijal od veselja.

»Mi dolžni idti vokrug stancii. Mi ne znaem, kak eto teper zdes,« je ponovno postal previden Rus.

Tudi Jožef je vedel, da morata biti previdna, saj bi ga kdo tukaj že lahko prepoznal, zato je takoj sledil Rusu. Kmalu se je stemnilo in ko sta zaobšla še drugo postajo, je Rus vprašal:

»Gde ti dóma?«

»Še malo potrpi,« je jezno odgovoril Jožef. »Odslej bom jaz kazal pot! Ponimaeš? Ja skazál! Midva doma skriti!«

Čprav je bila tema, mu ni bilo težko prepoznavati polja in poti, ki so se vrstila ob železniški progi.

»Kolikokrat smo tukaj orali. Tu je bila zmeraj najboljša zemlja za krompir,« se spominjal in po licih so mu tekale solze. Z rokavom si je brisal oči in pogledoval v smeri, kjer bi moral zdaj zdaj zagledati svojo vas. Res so se potem, ko je proga zavila okoli majhnega gozdička, pokazale prve hiše. Izza težkega oblaka se je prikazal še mesec in osvetlil to majhno, njemu tako drago dolino. Zasnježene strehe, iz katerih so gledali dimniki kot kakšni sključeno sedeči stražarji, so se lesketale v mesečini in čarali skrivnosti pozne zimske noči.

»Tam je naša hiša,« je pokazal Jožef s prstom proti rahli vzpetini, kjer je belo odsevalo pročelje njegove domačije. Neurejene in begajoče misli so se v njegovi glavi kar prehitevale. Sedaj, ko se je na čudežni način vrnil iz vojnega pekla, kjer človeško življenje ni štel nič in se je pred njim razgrnilo življenje, po katerem je hrepenel ves čas, odkar je moral v vojno, je naenkrat ugotovil, da ne ve, kaj mu je storiti.

»Kako naprej? Naj se doma oglasim? Je še kdo sploh pri nas doma ali pa bom naletel na tujce? Je morda naša hiša opustela? Kam se skriti? Če me najdejo, me bodo takoj ustrelili. In ta prekleti Rus! Kam s tem nevarnim človekom? Najrajši bi ga nagnal, pa ...«

»Posmotri kak dóma! Ja budu ždat,« je prekinil njegove misli Rus in ga rahlo potisnil naprej, sam pa je stopil v senco debela debelega oreha, ki je tam stal, odkar je pomnil. Ozrl se je, a ker Rusa več ni bilo videti, je previdno stopil po kolovozni poti, ki se je rahlo vila proti njegovi domačiji. V nočni tišini se je slišalo le šelestenje kakšnega suhega lista, ki je še vztrajal na drevesu in drgetal v mrzli sapi, ki je prihajala od nekod z juga, dokler se ne bo odtrgal od svoje vejice, ki bo na pomlad pognala nov, svetlo zelen poganjek.

Že je bil mimo sosedove hiše, kjer ni bilo pričakovati, da bi se oglasil pes, saj ga pri tej hiši nikdar ni bilo in stopil na domače dvorišče, tedaj pa je v steljniku zašelestelo. Veriga se je napela in njegov kuža se je radostno pognal proti svojemu prijatelju.

3. poglavje: Zopet doma

»Moj Pubi! Prepoznal me je. Torej je še nekdo pri hiši!« je pomislil in se ozrl naokrog, nato pa še pogledal k hišnim stopnicam. Kuža se je stisnil obenj in ko ga je Jožef pobožal, je zadovoljno odmahal nazaj na svoje ležišče. Ker potem več ni zaznal, da bi se še kje kaj premikalo, je stopil okrog hiše in se ustavil ob oknu male iže in prislonil obraz k steklu. Na postelji se je blazina premaknila in zagledal je njemu tako ljub obraz:

»Moja žena!« mu je vztrepetal srce. Kot da bi slutila pristnost nekoga, se je najprej obrnila, potem pa odprla oči in z grozo vzkliknila:

»Ata!«

Jožef je takoj spoznal, kako jo je prestrašil, zato je začel skozi okno pomirjevalno mahati z rokama in kazati s prstom na sebe. Tedaj so se vrata v malo izo odprla. Jožef je počepnil pod okno in začel prisluškovati pritajenim glasovom, ki so prihajali od znotraj. Kmalu je ugotovil, da je v sobi oče, zato je sklenil počakati. Instinkt previdnosti ni bil zaman, kajti vrata v sobo so se znova odprla in zaslišal se je odrezav glas:

»Mi, úram?«

»Lánya néhány nyom. Most már minden rendben.«

Očetove pomirjevalne besede so bile očitno dovolj, da se je Madžar, kot je ugotavljal Jožef, umaknil iz sobe in za seboj zaprl vrata. Ker se v notranjosti znova več ni nič premikalo, čeprav je napetost vladala očitno tudi tam, se je Jožef znova pokazal ob oknu tako, da mu je luna osvetljevala obraz ter še enkrat pomahal z rokama. Domača sta ga sedaj prepoznala in Mariška je že hotela vzklikniti, a ji je oče z dlanjo hitro pokrtil obraz. Strahoma je stopila k oknu in ga previdno odprla. Trepetajoče roke so se hrepeneče dotaknile in po licih so začele teči solze. Nagnila se je k možu in njeno gladko lice se je dotaknilo umazanega in krastavega obraza. Tudi oče se je približal in sina nerodno pogladil po temenu kot otroka, nato pa neslišno odšel iz sobe. Vrata v sobo so se kmalu za tem ponovno odprla in skozi okno so ga objele trepetajoče se materine roke.

Srečanje domačih je vse navdalo z nepopisno radostjo. Jožef je vso situacijo hitro razložil in mati je zaprla okno. Pritajil se je, kajti moral je počakati na družinski posvet. Čez nekaj časa se je okno ponovno odprlo in oče mu je razložil, da se naj skrije za hlev in tam počaka. Za hlevom se mu je kmalu pridružil še Rus in ni bilo treba dolgo čakati, da je prišel tudi oče. Potihoma so se vsi trije podali po lestvi na senik in v seno izkopali globoko luknjo. Tudi nekaj hrane je prinesel oče in kmalu sta se z Rusom skrila v seno.

Jutro je prineslo mnogo negotovosti. Madžar, ki je bival pri njih, je bil sicer že kar domač, in zmeraj je odhajal skupaj z drugimi, ki so bili nastanjeni po hišah v tej vasi, v sosednjo vas, kjer se je zbirala njihova enota. Toda že najmanjša neprevidnost bi lahko Madžarom izdala njihovo skrivnost. Tudi sosedje bi lahko, če bi kaj opazili, Madžarom naznanili ubežnika, zato so domači v nočnem posvetu izdelali natančen urnik delovanja. Jožef ni slutil, kaj se dogaja, pa tudi predstavljal si ni, kako se bo stvar v prihodnje nadaljevala. Nekaj časa je tuhtal, da bi z Rusom znova zbežala v gozd, toda kako naj to naznani domačim. Ker se več ni upal podati po lestvi, je sklenil počakati do naslednjega večera, in upal, da bo stvari boljše peljal oče. To je razložil Rusu in ta je bil s tem zadovoljen.

»Če vsaj Rusa ne bi bilo,« je ob tem pomišljal, a stanja ni mogel spremeniti. Tudi Rus je očitno dojel, kako nevaren je položaj, ko mu je Jožef razlagal, kakšna je situacija, zato sta sklenila, da bo zmeraj eden buden in bo spremljal glasove in dogajanje na dvorišču.

Jutro se je že prevešalo proti poldnevu, ko je Jožef zaslišal očeta, ki je prihajal na senik. Ko je zagledal sina, je planil v jok, a kmalu se je nekako obvladal. Rus, ki se je tudi priplazil iz luknje, je takoj segel po hrani. Za silo sta se malo ocedila še z mokro krpo, tedaj pa je oče dejal sinu:

»Preobleči se v mojo obleko in pojdi k Mariški in otroku. Madžara danes dolgo ne bo. A kljub temu se predolgo ne mudi. Jaz te bom tukaj počakal.«

Srečanje v mali sobi je bilo ganljivo. Mlado družinico je navdajalo nepopisno veselje in turobne misli so ostale nekje v ozadju. Tudi mati ni mogla vzdržati, in čeprav je bolj ali manj stala na hišnem pragu na straži, je za hip tu in tam vseeno pokukala v sobo. Jožef se je preoblekel, najedel in ocedil. Srečanje je minilo kot bi trenil. Ko si je čez svoja čista oblačila znova nadel očetova, se je vrnil v skrivališče.

Nekaj dni je teklo vse po izdelanem načrtu. Jožefa je kljub temu vse bolj skrbelo, kaj bo prinesel vsak naslednji dan. Rus mu je bil vse bolj v napoto, in vse bolj je v njem zorela misel, da bi se ga moral nekako znebiti. Delal je načrt za načrtom in kljub tuhtanju in

premetavanju raznih scenarijev je vse po vrsti moral zavreči, kajti kakorkoli bi zbežal Rusa na svetlo in ga nekako naznanil Madžarom, zmeraj bi to potegnilo za seboj nepredvidljive težave za njega in za vso njegovo družino.

»Kakor da bi bila eden na drugega prisesana,« mu je tolklo nekje v ozadju, ko je ždel v luknji poleg Rusa. »Ostal sem živ, in doma sem, toda kljub vsemu to ni nobeno življenje.«

»In zaklad!« mu je naenkrat udarilo kot iz neba.

Res! Na njega je že povsem pozabil!

»Še dodatna težava; če ga Rus še kje ima. Res! Kje je ta prekleti zaklad,« mu je še v glavi močnejše udarjalo. »Sigurno ga drži pri sebi. Nahrbtnik ... vem, da ga ima. Najbrž je tudi še zaklad v njem,« je še bil prepričan, kajti že je kar dobro poznal Rusovo aziatsko naravo.

»Muc! Muc!« se je tedaj oglasil oče z lestve. Dogovorjeno znamenje je pomenilo, da je zrak čist, zato se je zvelkel iz sena in se po štirih priplazil do lestve, kjer je skozi klina gledala očetova podoba.

»Kako je ostarel. Kosmat in star je! Lica so mu čisto upadla. Bolje, da bi ostal tam. Kot Kari! Že so me preboleli, a s svojo vrnitvijo sem vse znova postavil na glavo. Vso družino sem spravil v skrajno nevarnost. In otroka! Ki bi bil sicer na varnem,« si je v mislih risal očitek za očitkom, ko je tako nekaj hipov opazoval očeta.

»Jožef, mi gremo k botri na koline. Zdaj bosta do večera sama doma. Bodita previdna,« je sporočil oče in se brez nadaljnjih pojasnil počasi spustil po lestvi navzdol.

»Što skazál otec,« je takoj vprašal Rus.

»Midva zdaj sama doma. Danes,« se je trudil odgovoriti Jožef. Slutil je, da ima Rus nekaj za bregom.

Medtem se je Rus, ki je dotlej kukal iz luknje, zravnal pod ostrešje in hladno zapovedal:

»Mi sprjatali zoloto. Davaj!«

»Da! Zaklad! Že zopet sem pozabil na to. Toda kam ga namerava skriti,« mu je begalo neurejene misli in hkrati v njem budilo nove strahove. A čutil je, da se je njegov odnos do Rusa v teh nekaj dneh, odkar sta ždela v senu nad hlevom, korenito spremenil. Na domačem terenu se je počutil predvsem veliko bolj samozavestnega, saj je bila ob njem vsa družina. Zavedal se je tudi, da če bi hotel Rus kakorkoli ogroziti njegovo življenje, bi s tem ogrozil tudi sebe. Hkrati je dobro vedel, da sta prisiljena sodelovati in iskati najboljše rešitve. Te kombinacije so se mu zdele logične, zato se je najprej z Rusovim predlogom strinjal, a ker mu glede zaklada ni bilo kljub temu vse jasno, je vprašal:

»Kam bova skrila zoloto?«

Upal je, da bo Rus s svojim odgovorom nakazal, kaj namerava storiti v prihodnje, a ker ta ni odgovoril, je znova vprašal:

»Zakaj skriti zoloto? Tam njet horošo,« je še dodal in pokazal proti luknji v senu.

»Ti ili ja bil mertv, zoloto ostaetsa živom. Davaj,« je sedaj navidez brezbrizno odgovoril Rus in se znova zavlekel v luknjo. Iz nje je kmalu privlekel nahrbtnik in pokazal Jožefu, naj mu sledi. Po lestvi sta se spustila v skedenj in Rus je začel skozi luknje v deskah opazovati dvorišče. Čez čas je zašepetal:

»Nikto. Možet poiti. Ja sobirajus pervi. Ti prinsojat lopato i topor.«

Rus je previdno odrinil vratca na skednju in v dolgih korakih preskočil kratek presledek med skednjem in hišo. Jožef ga je opazoval skozi špranjo in presenečen ugotovil, da je Rus načrt za njuno sedanje početje že prej skrbno pripravil, kajti kot da bi bil doma, je segel na polico nad vhodnimi vrati, od tam vzel ključ in odklenil. S praga je pokazal proti skednju, in šele sedaj se je Jožef spomnil, da mu je Rus naročil prinesiti neko orodje. Ker je razumel le lopato, je iz kleti vzel še sekuro in motiko ter prav tako hitro pretekel dvorišče ter vstopil v hišo. Rus se je tiho zasmeljal in od vsega orodja vzel le sekuro. Vhodna vrata sta zaklenila od

znotraj in Rus se je napatil v kuhinjo. Ko je ob peč je položil nahrbtnik, se je iz njega zaslišal žvenket kovine.

»Zaklad! Rus ga hoče skriti nekje v kuhinji,« je postalo jasno Jožefu.

»Zahvatit krobat,« je naročil Rus in z ene strani prijel za posteljo, ki je stala v kotu ob steni. Prestavila sta jo na sredo kuhinje in Rus je s sekuro spretno dvignil najprej eno podno desko, in potem še drugo.

»Tu hoče torej skriti zaklad! Lisjak,« je v mislih ugotavljal Jožef. »Toda zakaj ga skriva?« Silil se je razumevati, kaj hoče storiti Rus po tem, ko bosta zlato skrila, a ga je ta znova prekinil:

»Polučit lopatu!«

Rus je v tla izkopal luknjo in izpod suknjiča potegnil brisačo, ki jima jo je prinesel oče v skrivališče ter jo skrbno razprostrl po izkopani jami. Na njo je potem kos za kosom, kot da dragocenosti štel, skrbno zlagal motno se svetlikajoče zlate in srebrne predmete, v katere so ponekod bili vgrajeni ostro se bleščéči kamni. Jožefu se je zazdelo, da v zlati in srebrni bleščavi vidi kri. V mravljinicah, ki so mu preleteli telo kot drobno valovanje neznanih sil, je začutil nedorečen strah. Groteskna predstava neznanih duhov ga je povsem spravila iz ravnotežja in zdelo se mu je, da mu bo postalo slabo.

»Nad tem bosta morala odslej spati oče in mati,« je pomislil.

Njegove misli je znova prekinil Rus. Z brisačo je sedaj zaklad pokril in nanj vrgel nekaj izkopane zemlje, nato pa naročil:

»Eto tolko mi znaem. Ni tvoja žena ili otec ili mat net. Nikto! V protivnom slučae,« je sedaj Rus malo postal in od nekod kot rokohitrec potegnil dolgo bodalo, in kovina se je v dnevni svetlobi kuhinjskega okna grozeče zablistala. Ko se mu je zazdelo, da je bil za že tako zelo prestrašenega Jožefa dovolj prepričljiv, je nož hitro pospravil in pokazal pod posteljo, kjer sta skrila zlato.

»Zoloti ti dolžen ostavit v pokoe. Eto moje. Ne zabivaj etovo!«

Po opravljenem delu sta se znova zavlekla v skrivališče. Jožef je slutil, da se bo po današnjem dejanju nekaj kmalu spremenilo. Hotel je ugibati, a ni uspel najti nobene pametne razlage. Njun brezizhodni položaj ga je zmeraj bolj razjedal, zato je postajal že kar nestrpen, čeprav se je dobro zavedal, da zaradi neposredne nevarnosti, ki jo pooseblja Rus, s katerim je bil prisiljen deliti skupno bivališče in neznano prihodnost, ne sme narediti nobene prehitre in nespametne poteze. Kljub temu je čez čas vprašal Rusa:

»Kaj bova sedaj? Što zdjes rabotit?«

»Ničevo! Ti smotriš, ja spal. Esli tko prihodit, skaži mne.«

Jožef je bil vaje takih nedoločnih razlag, zato je vedel, da ga bo zastonj še karkoli vprašal. Zavlekel se je iz luknje in sedel na kup sena. Prisluškoval je oddaljenim glasovom, ki so prihajali iz vasi, a kmalu jih je preglasilo Rusovo smrčanje.

»Kaj bo z menoj? Bom še sploh kdaj mogel svobodno stopiti iz tega skrivališča in se sprehoditi po vasi? Se bo sploh kaj v prihodnje spremenilo? Imam družino, in je hkrati nimam! Me bodo dobili in me ustrelili? In še ta Rus! Oh, če bi se ga mogel kakorkoli znebiti,« si je srčno zaželel. Njegove šepetajoče ustnice so se premikale zmeraj bolj počasi, kajti tudi njega se je že loteval dremež. Nekajkrat mu je glava klonila in misli so mu postajale vse bolj neurejene.

»Čudna so pota človeška,« je šepetal zmeraj tiše, ko so se mu vrstile slike preteklih dogodkov. Glava mu je bila zmeraj bolj težka in tudi njega je kmalu premagal spanec.

Globok spanec so mu prekinili glasovi z dvorišča. Odprl je oči in ugotovil, da se v svojem brlogu premika tudi Rus. Zaslišal je očeta, kako razlaga razpored večernih opravil. Droben nasmešek na ustih mu je zaigral, ko se je spomnil, da je oče po navadi tako gostobeseden le takrat, ko si kaj več popije.

»Seveda, s kolin so prišli,« si je v mislih risal idilo prijetnega kramljanja ob polni mizi mastnih kosti, belega kruha, sveže pečenke, zelja ...

»Što slučilas,« je iz luknje pomolil glavo Rus.

»Vse harašo! Morava biti tiho. Ne veva, kje je Madžar,« je šepetal Jožef.

Utihnila sta in se ponovno zatopila vsak v svoje misli. Tedaj so se odprla vrata skednja in očetovi koraki so naznanjali, da prihaja k njima.

»Jožef, tukaj imata koline. Pa hitro pojejta, ker bo najbrž kmalu prišel Madžar. Lepo ga bom pogostil in tudi pila bova. Upam, da bo hitro zaspal. Pridem ti povedat, če bo vse varno ... da boš lahko šel k svojima,« je šepetal oče Jožefu med klinoma na lestvi.

Madžara pa ni bilo od nikoder. Domači so že vse postorili in se odpravili v hišo, a njega še zmeraj ni bilo. Delala se je že tema, ko se je zaslišala z dvorišča madžarska pesem.

»Madžar poje,« je ugotovil Jožef. »Najbrž je nasekan. Upam, da oče z njim ne bo imel težav.«

Pesem je nato kmalu prenehala, kar je dajalo upanje, da se Madžar odpravlja v hišo. Nekaj korakov je bilo še slišati, in ko sta mislila, da ga več ni na dvorišču, se je Jožef nagnil proti Rusu, da bi mu to povedal. Tedaj pa se je zaslišal tik pod njima vzdihljaj. Jožetu je telo od strahu odrevenelo, saj je manjkal le trenutek neprevidnosti in bilo bi po njiju. A kmalu sta ugotovila, da Madžar ne sluti njune prisotnosti, zato sta si lahko oddahnila. Koraki so se kmalu nato izgubili v hiši. Jožeta je sedaj prevzela neizmerna jeza.

»Svinja! Po naši steni se je poscal. Tik pod nama se je razkoračil. Mojo hišo svinja. In jaz sem ob tem nemočen!«

Kot da bi Rus bral njegove misli, ga je tiho prijel za roko in mu od blizu pogledal v obraz. Iz divjih azijskih oči je sijala prijaznost in hvaležnost. Jožeta je spreletelo neko novo čustvo.

»Nikdar si še nisva segla v roke ali se dotaknila. In nikdar še nisem videl, da bi bil ta surovež prijazen z menoj. Kako čudna so pota človeška,« si je v mislih še ponovil besede, ki so ga že dolgo begale.

»Strah in nemoč, in vsaj malo človeške topline,« je skušal ugotavljati nadalje. Ni se več mogel zadržati. Z obema rokama je objel Rusa okoli ramen in mu pogledal v oči:

»Spasivo, prijatel!«

Tudi Rusu je sedaj postalo nerodno, zato je tudi on močno objel Jožefa čez pas, in da bi lažje skrnil svoja čustva, je smeje zašepetal:

»Ti uže Rus! Nekakda ti ideš sa mnoj v Rusiju!«

Jožef je ugotovil, da je krutost časa, v katerem sta se znašla, stkala med njima nedorečene vezi. Že nekaj časa je opazal, da je surovost, ki je sevala iz Rusa ves čas, odkar je tam nekje v tuji razriti zemlji priletel v njegovo jamo kot granata in sta se tako nikoli sluteč tega snidenja srečala, in se sedaj držita eden drugega kot zvezana, začela tukaj v tem brlogu popuščati. Hkrati se mu je zdelo, da tudi sam začenja gledati na življenje bolj sebično; kot da bi Rusova prisotnost bila nekako nalezljiva.

Tišino teme je znova prekinilo odpiranje vrat na skednju in s tal se je zaslišal očetov šepet:

»Jožef, zdaj lahko greš. Madžar trdno smrči. Jaz pa bom pogledal malo naokrog, če morda ni koga v bližini.«

Ko je oče odšel na dvorišče, se je oglasil Rus:

»Što zdes?«

»Grem k ženi in otroku. Madžar je pijan in oče bo stražil. Ti ne spavat!«

Rusu so se po dolgem času razprle ustnice v rahel nasmešek. Najprej mu je stisnil roko, potem ga je pa objel čez pas ter mu zašepetal na uho:

»Harašo! Prijatnavo vremja! Tvoju ženu nikadga ne bodet znat, pažalusta! Idi sejčas, moj drug! Mi svoju zadaču harašo zdelali!«

Nenavaden dogodek je Jožefu skorajda vzel sapo. Ko ga je Rus izpustil, je najprej hotel nekaj reči, a se ni mogel spomniti ničesar pametnega. Močan Rusov objem in njegove na pol razumljive besede so ga povsem zmedle. Rus je po lestvi sestopil v skedenj in se instinktivno uzrl navzgor ter dvignil roko v pozdrav. Tudi sam je nato dvignil roko, a je tedaj Rus iz njegovega vidnega polja že izginil. Dogodek je Jožef hitro potisnil v ozadje in se previdno odpravil čez dvorišče.

Mariška ga je že čakala. Tesno sta se objela in ko sta zapirala vrata njune male iže, sta videla še vstopiti očeta, ki se je nato postavil pred vrata velike hiše, od koder se je slišalo smrčanje.

»Oče so rekli, da bodo pred vrati stražili. Za vsak slučaj. Ker Madžar ponoči gre večkrat ven.«

Jožef je po dolgem času znova začutil prijetnosti doma. Ljubeznivost in srečo so prekinjale ženine solze, mali Števan, ki ga je Jožef večkrat pobožal po rosni glavici, pa se je vsakokrat obrnil na drugo stran in znova sladko zaspal.

»Bog ve, če se bom kdaj rešil ... če se bomo kdaj rešili tega. Morda me bodo ustrelili, če me dobijo. Me bo mali Števan sploh kdaj poznal? Kaj bo z vami, če me dobijo,« je potihlo hlupal Jožef na ženinih prsih.

»Jožef, Bog ti bo pomagal. Boš videl,« ga je skušala tolažiti. »Če te je pripeljal nazaj k meni, te bo tudi čuval!«

»Najbolje bi bilo, da bi ostal tam. Vseh teh težav potem ne bi bilo,« je potihlo šepetal naprej. Misli so mu uhajale v trenutke popolnega obupa, ko je na senu, sam v tisti smrdljivi luknji, razmišljal o svojem koncu. Spomin se mu je vračal na dobro izdelan scenarij: ponoči bo odšel v gozd in se tam obesil. A misel na Rusa, ki bo ostal, ga je zmeraj znova zadržala, saj ni mogel predvideti, kako se bodo dogodki potem odvijali naprej. Čeprav je svoje skrivališče sovražil, se tudi v ženinem objemu ni počutil povsem prijetno.

»Kot da bi med nama nastajal nekakšen prepad,« je razmišljal, ko je božal njeno belo kožo. Ni si mogel razlagati tega novega strahu. Hotel ga je potisniti v ozadje, a se mu je že naslednji trenutek znova oglasil. V novi obliki. Sedaj se mu je zdelo, da je občutek strahu prerasel v nejasno krivdo.

»Kaj je to? So me vojne strahote zares tako močno spremenile? Me bodo večno preganjale? Jim ne bom mogel nikdar ubežati,« je še razmišljal, ko mu je glava počasi drsela navzdol in se zaustavila v ženinih dlaneh.

Dogovorjeno trkanje na vrata male iže je oznanjalo, da je Jožefovega nočnega obiska pri svoji mali družini konec. Slovo je bilo težko, kajti nad mladim parom je nenehno visel strah pred nesrečo. Nemir, ki ga je posebljal Madžar v sosednji sobi, je vsem ždel v kosteh in jim najedal notranjo spokojnost.

Jožef je tiho smuknil mimo očeta in upal, da ga v tej nočni uri ne bo nihče videl. Ko se je približal skrivališču, ga je popadla jeza, kajti Rusa, kot sta bila dogovorjena, na straži ni bilo. Sklenil ga je na to opozoriti, zato se je zavlekel v luknjo. Toda glej: Rusa v luknji ni bilo!

»Kje je ta hudič,« ga je popadla groza. »Pa vendar ja ni tako neumen, da bi se potepal kje zunaj!?!«

Še enkrat je pogledal po vsem prostoru, a ga ni bilo nikjer.

»Torej je nekje zunaj,« si ni mogel predstavljati njegove lahkotnosti.

V Jožefa se je sedaj naselil nemir. Naenkrat se je znašel v situaciji, ki je ni bil vajen; ostal je sam, brez Rusa. Začel se je počutiti nebogljenega, saj ga je do sedaj v vsem usmerjal Rus, on pa je le izvrševal njegova naročila. Ker sta se prav z njegovo iznajdljivostjo in divjo spretnostjo rešila vojnega pekla, je sedaj, ko ga naenkrat ni bilo, nastala okoli njega praznina.

»Upam, da se bo vrnil. Kje je? Pa ga menda ni vzela noč«, se je spraševal. Rojevala so se nova vprašanja in se prehitela, toda hkrati je v njem postajala misel, da Rusa več ne bo, vse bolj sprejemljiva in realna.

Jutro se je že močno prevešalo v dan, toda Rusa še ni bilo nazaj. Žareči prameni, ki jih je sonce pošiljalo skozi reže med strešniki, so rezali prašni prostor in ustvarjali čarobno podobo. V njihovi svetlobi je poplesaval in se vrtinčil prah. V njem se je risal sončni sij v nešteti barvnih odtenkih in čaral mistične prizore.

Jožef je nemočno ždel pred svojim brlogom in opazoval to neverjetno igro svetlobe kot začaran. Sekunde so se vleklye, a ni se ničesar premaknilo. Z dvorišča je bilo slišati le korake, pa cviljenje prašičev, ko jim je mati v korita vsipala hrano. Tudi živina je žvenketala z verigami, s katerimi je bila privezana k jaslim, toda kakšnih drugih glasov, ki bi mu bolj razjasnili situacijo, ni bilo slišati. Tudi očeta še ni bilo sem gor na pod, kar je pomenilo, da Madžar še ni odšel.

Iz težkih misli so ga naenkrat predramile besede Madžara, ki je kratko pozdravil očeta, nato pa se je slišalo, kako se je odpeljal s kolesom. Kmalu za tem se je pri njem oglasil oče in Jožef je komaj čakal, da mu je oznanil novico o izginulem Rusu.

»Bom stopil malo po vasi. Morda bo kdo kaj omenjal,« je odgovoril na novico oče in mu pomolil posodo z zajtrkom. »Sedaj moraš biti še bolj previden. Nekaj ti pa bom zaupal. Morda je to za nas dobro. Le Bog ve, kaj je res, a Madžar se je včeraj dodobra nadelal in začel govoriti tudi o vojni. Iz njegovih pijanih besed sem razbral, da le še malokdo upa, da bodo to vojno dobili in da je že vse v razsulu. Govoril je tudi o tem, da se madžarska vojska množično predaja Rusom in da so padle cele divizije. Bog ve, kaj je res in kaj bo potem, če pridejo Rusi.«

»Ja, oče, videl sem smrt. Ne smrt, temveč pravi pekel. Nekaj ti bom zaupal, a tega ne smeš nikomur povedati.« Malce se je obotavljal, potem pa potihlo šepnil:

»Ob meni je, ko sva zrla v tisti strašni noči smrti v oči, umrl Kari. Ti, ki si preživel fronto v prejšnji vojni, lahko razumeš, kaj je pekel. Mene je rešila božja previdnost, a to ti bom nekoč bolj podrobno razložil ... če bom ... če bo ...« Ni mogel nadaljevati, kajti solze so mu zaprle sapo. Oče ga je prijel za roko in mu jo stisnil. Tudi njega so polile solze.

»Mariški nisem povedal čiste resnice,« je čez čas nadaljeval Jožef. Ne bi mogla tega niti razumeti, pa tudi nikdar se ne ve, kaj bo prinesla prihodnost. To, da naši vojski gre za nohte, je pa hudo res. Sam sem videl to grozo.«

Madžar se je vrnil šele zvečer in kmalu so pri hiši zamrli vsi glasovi. Jožef je sedaj pričakoval, da se bo od nekod prikazal Rus. Zavlekel se je v brlog in čakal, toda ni ga bilo. Gluha noč se je vlekla in vlekla. Ni si upal zaspiti, kajti sedaj ni bilo straže. Zrl je v svetlobo, ki je prihajala skozi luknjo in postajalo ga je strah. Pomislil je celo, da bi šel k Mariški in malemu Števanu, a je hitro ugotovil, da bi bilo to prenevarno. Poskušal se je raztegniti, vendar so ga zaradi neudobnega ležišča bolele že vse kosti. Pod glavo si je potegnil brisačo in težke misli so ga kmalu zazibale v spanec.

»Aj, Šeka, aj Piroš,« so ga prebudile nenavadno glasne očetove besede, ki so prihajale s hlevskega praga sem gor. V hipu se je predramil in začel prisluškovati glasovom. Očitno se ni dogajalo nič neobičajnega. Slišal je oditi tudi Madžara in kmalu zatem se pojavil oče. Takoj je zaslutil, da ne prihaja s prav dobrimi novicami.

»Jožef, Madžar je včeraj prinesel vest, da si na fronti padel. Da zanesljivo ve, je rekel, ker je padla vsa divizija. Do zadnjega vojaka. Zabičal mi je, da tega ne smem nikomur niti črhiniti. Nisem vedel, kaj naj na to rečem. Poskušal sem se narediti žalostnega in mu celo rekel, da te vojne ne bi bilo treba, kar ga je najprej razjezilo, potem pa je na dan prišel z neverjetno ponudbo.«

»Kakšno ponudbo,« je nestrpno zašepetal Jožef.

»Najprej sem mu povedal, da to našima ženskama ne sme povedati in da bom o tem tudi jaz molčal. Tako se mi bo lažje pretvarjati tudi glede žalovanja. Kakšno ponudbo, praviš? Hoče, da bi postal moj zet! No, ne ravno zet ... da bi ostal pri nas ... kot naš!«

Jožefu je pognalo kri v glavo:

»Da bi me nadomestil! Ker so me njegovi pogнали v smrt! In kaj ste mu rekli, oče,« je potem jezno siknil.

Oče je sedaj prijel sina za roke in mu pogledal v oči:

»Seveda nisem mogel povedati, da to ne pride v poštev. Ne vem, kako sem se spomnil tega, a je delovalo. Obrazložil sem mu, da je treba s tem počakati. Pa ženskam bo treba nekoč to primerno obrazložiti, sem povedal. In da je leto žalovanja v navadi. In črnina. Vse je sprejel z razumevanjem, a ne vem, če se ga bo mogoče dolgo ubraniti. Glede Mariške, mislim! Vsak večer prihaja nekam bolj razdražen. In tudi zmeraj več popije, preden leže.«

»Oh, če sem se rešil Rusa, se mi je sedaj sedel na glavo Madžar,« je zmedeno mlel Jožef. »Kaj nas bo še prizadelo!?!«

»Pustimo, naj čas teče. In upajmo, da se bomo tega nekoč znebili. In nam bo zopet lepo,« ga je hotel pomirjati oče. »Ne smemo napraviti napake, zato moramo biti skrajno previdni. Nekaj časa ne boš šel dol, morda pa se bo kaj obrnilo.«

Jožef se je zavedal, da ga hoče oče pomiriti. Ždenje v luknji ga je že dodobra najedlo, zato je postajal zmeraj bolj nervozen. Naveličal se je tega čakanja brez prihodnosti. Do sedaj je delal načrte, a se mu nobeden ni izšel, sedaj pa, ko je nastala nova situacija, je v njem zmeraj bolj zorel drzen načrt.

Podobo Rusa, za katerega je upal, da se ga je za vedno znebil, je sedaj zamenjal Madžar. V mislih so mu nenehno poplesavale očetove besede:

»Vsak večer prihaja nekam bolj razdražen. In tudi zmeraj več popije, preden leže.«

Po eni strani so se mu te besede zdele nevarne, toda v ozadju je začel slutiti, da je morda prav to njegova priložnost, da izpelje načrt, ki ga je že v grobem izdelal.

»Kako je sploh z vojno? Kaj se dogaja na fronti,« so mu begali spomini nazaj nekam v Karpatе. Kot prikazni so se mu vrstile slike rezkih eksplozij granat, ki so se v neenakomernih presledkih razletavale ena poleg druge in razsvetljevale noč v mrtvaško rumeni svetlobi, skozi katero je proti nebu letelo blato kot da bi se razcvetale peklenke rože. Nad sklonjenimi telesi, ki so se gnale proti neznanemu sovražniku, so zavijajoče švigale svetleče črte krogel. Kot prikazni so sklonjena hitela naprej ter pokala v temo, nekam v smer, od koder je letelo nazaj proti njim. Teles je bilo zmeraj manj, kajti kriki in stokanje so oznanjali, da jeklo predira mlada telesa in jim jemlje življenja, ki povečini niso še nikdar skusila njegove prelesti. Padala so v blatni sneg, na katerega je skozi luknje v plaščih vrela penasta kri, še pred nekaj trenutki njihova pogonska sila. Tista pa, ki so se še gnala naprej, so preskakovala razbite glave, iz katerih so v soju eksplozij zrle mrtvaške oči kot da bi hotele opominjati:

»Kmalu se nam boste pridružili tudi vi!«

»Da! Veliko jih je ostalo tam. Zdaj je pekel že šel drugam; a slika se ponavlja. Od njih so ostale le še cunje, kajti volkovom in lisicam se ponuja obilna gostija.«

Grozote, ki so se vračale kot mora, so Jožefu jemale realno presojo in včasih se mu je zdelo, da ne ve točno, kaj se z njim dogaja. Tudi sedaj, ko je oče odšel in ga pustil samega v pusti samoti njegovega prisilnega bivališča, je le stežka uredil vse niti, da si je zopet izrisal trenutni položaj. Poskušal se je skoncentrirati na svoj načrt, a razrvana duša ga je znova vračala v grozote preteklosti.

»Jaz sem tukaj. Še živim. Kako to, da človeštvu ni mar za tiste, ki so mrtvi? Mar zato, ker so še tisti, ki bi naj o njih mislili, še živi in se bojijo, da kmalu več ne bodo?«

Stresel se je, kajti zadelo se mu je, da je blodnje predremal. Previdnost mu je narekovala, da podnevi nikakor ne sme zaspati. Čeprav je bilo dogovorjeno, da bo na kakršno

koli nevarnost opozorjen, si napake ni smel privoščiti. Skozi špranje na strehi je opazoval s soncem obsijano dvorišče, razmočeno od skoraj že povsem staljenega snega.

»Najbrž so na vrtu že zvončki. Morda trobentice. Kaj delata Mariška in Števan? Kako bi ju rad videl podnevi!«

Tedaj se je s praga zaslišalo škrtanje vrat. Najprej je menil, da gre iz hiše oče, saj se skozi nobeno špranjo ni dalo videti na hišni prag, a kmalu je po čevljih spoznal, da je na dvorišču Mariška. Stopil je k drugi reži. Stala je ob vodnjaku in se z eno roko držala za kolo na studencu, z drugo pa pestovala, malega Števana. Njen pogled je iskal po strehi in ko je Jožef privzdignil strešnik, se je njen obraz raztegnil v srečni nasmeh.

»Lep sončen dan se nam ponuja, kajne Mariška? Malemu Števanu bo sonce tudi dobro delo, « se je tedaj zaslišal glas s ceste.

»Ha, Trezika, greste malo k botri«, je zajecjlala nazaj čez nekaj trenutkov Mariška. »Zdaj, ko ste ostali sami, je prav, da se človek s kom malo pogovori,« je poskušala biti mirna, komaj zadržujoč pogled, ki je od strahu silil navzgor proti strešni odprtini.

Trezika, vsa sključena in zavita v črn plet, je stala tam sredi ceste in Mariški se je zdelo, da se trenutki ne bodo nikdar premaknili. Pred novim letom je pokopala moža, hčerka pa je že zdavnaj odšla v Francijo in se tam omožila.

»Ja, več nimam nikogar. Bog ve, kako je z mojo Jožo. Le redka pisma so prihajala, a teh že nekaj let več tudi ni,« je ponovila že večkrat povedano. »Bog nam pomagaj! Sliši se, da je tudi tam vojna. Ti imaš vsaj Števana. Samo moliš lahko, da se ti Jožef vrne,« je še zamrmrala in pogledala proti dvorišču, nato pa so se njeni koraki zgubili za hišo.

Mariški ni ušlo, da je starkin pogled švignil tudi po strehi, zato je še enkrat pogledala proti cesti, od koder se je slišalo le še oddaljeno stopicanje. Ko se je prepričala, da je ženska že mimo hiše, je pogledala navzgor in videla, da je reža še zmeraj rahlo odprta. Jeza in pogum sta ji instinktivno naročila, da je odgrnila malega Števana in ustnice so začele nežno šepetati:

»Glejte me, kako sem lep. Kot moj ata. Kot sonček sem!«

Na belo otroško lice so kapljale vroče solze in pogled je strmel v temno režo, iz katere je žarelo dvoje hrepenečih oči. Srečo, ovito v neznan strah, je tedaj prekinil s praga oče:

»Mariška, otrok se bo prehladil! Bolje bo, da bosta v kuhinji na toplem.«

Mariška, ki je tastovo naročilo prav dobro razumela, se je sedaj znova zavedla, da nevarnosti ne sme izzivati in da je treba biti potrpežljiv. Čustva, ki so jo še pred nekaj trenutki osrečevala, je znova morala potisniti v ozadje, zato je otroka znova pokrila, a ni se mogla zadržati, da ne bi pogledala proti reži. Ustnice je še stisnila v poljub, nato pa s hitrimi koraki odhitela v hišo.

Jožef je sedaj previdno potegnil strešnik navzdol in se usedel pred luknjo. Solze so mu na kosmatem licu risale krive črte, zadržujoč se med umazanimi dlakami kot da se ne bi znale odločiti, kam se naj prelivajo. Jeza in žalost sta mu rezala telo in v sebi je začutil divjo moč.

»In to moje bi naj imel Madžar! Nikoli, pa naj bom stokrat preklet!«

Drzne misli so ga ponovno napolnile in začel je kovati načrt. Tedaj pa se je zaslišal nenavaden hrup. Prisluhnil je in hitro ugotovil, da se s ceste sliši topot konj, ki se je hitro približeval. Instinkt mu je veleval, da mora bežati, a razum mu je naročal, da mora počakati. Eno in drugo je bilo silno tvegano in ni se mogel odločiti. Zdaj se je že slišal žvenket vojaške opreme in razločile so se madžarske besede. Odločil se je, da počaka, saj če bo začel bežati, ga bodo žandarji sigurno zagledali. Zato se mu je zdelo pametneje, da počaka, pa naj se zgodi karkoli. Hitro se je zavlekel luknjo in jo od znotraj poskušal zakriti s senom. Prisluškoval je glasovom, vendar se v luknjo več ni nič slišalo. Ždec v temi in negotovosti je lahko sedaj le še upal, da prihod vojakov ni namenjen njemu.

Čas se ni premikal in negotovost je postajala zmeraj bolj neznosna. Tudi dihanje mu je začelo delati težave, a ni si upal vsaj deloma odstreti luknje. Telo mu je povsem otrpnilo. Neznosne bolečine v udih je poskušal blažiti s previdnimi premiki posameznih delov telesa, a

napetost, ki je v njem naraščala, mu je začela v sencih povzročati neznosne bolečine. Naenkrat več ni vzdržal. Previdno je odstranil seno, s katerim je bila zamašena luknja in sveži zrak mu je kar puhnil v obraz. Prisluhnil je, toda na dvorišču se očitno ni dogajalo nič nenavadnega. Le z oddaljenega konca vasi se je slišalo divje bevskanje psov. Ko je bolje prisluhnil, ga je spreletela groza, kajti med laježem je bilo slišati tudi divja madžarska povelja.

»Torej so tu! Nekaj iščejo!«

Prisluškoval je oddaljenim glasovom, a kaj bolj določenega ni mogel ugotoviti. Tedaj mu je misel prešinila nova bojazen:

»Kaj pa če iščejo Rusa? Se je morda kako izdal? Ga je morda kdo videl? Če je tako, potem sem lahko tudi jaz na vrsti,« so se mu prehitevale misli.

»Lahko pa je kateri od fantov ... tako kot jaz,« je preusmeril tok misli na fante in može, ki so bili vpoklicani tako kot on. Začel je kar po vrsti; na tistem koncu vasi, od koder je bilo slišati hrup in lajež:

»Lahko da je Števan, Gorenji, ali pa Janoš. Ne, on ne more biti, ker mi je Mariška povedala, da so domači dobili dopisnico. Ali pa Vinešnji Števan!? Midva sva odšla skupaj. Do Zalalövö. Od tedaj ga več nisem videl. Kdo bi še lahko še...«

Misli ni mogel dokončati, kajti na vratih skednja je zaslišal dogovorjeno trkanje. Kar odleglo mu je, čeprav ni vedel, kakšne novice mu prinaša oče. Približal se je lestvi in oče je ves prestrašen začel šepetati:

»Vinešnjega Števana iščejo. Trezika je pri nas. Komaj se je rešila s ceste. Pravi, da ji je botra rekla, da ga ja naznanil Vilmoš. Jožef, mislim, da tukaj več nisi varen. Sliši se, da naši bežijo in da bodo Rusi kmalu tukaj. Do tačas boš moral v gozd. Nekako boš že preživel. Ponoči se skrij v Püšcovem jarku. Srednji del je povsem zaraščen. Na, tu imaš nekaj hrane. In nož. Kmalu te tam poiščem. Bog nam pomagaj,« je še s solznimi očmi pogledal oče proti sinu in se spustil na tla.

Tedaj se je Jožefu zazdelo, da je slišal strel. Pasji lajež je v trenutku ponehal in razločno se je slišalo nekaj madžarskih povelj. Kratko tišino je zopet prekinilo bevskanje in hropenje psov. Nato se je zaslišal še en strel. Novonastalo tišino je prekinilo glasno smejanje, a naprej več Jožef glasov ni mogel razbrati, kajti hrup je hitro ponehal. Za hipec se mu je pa zazdelo, da je zaslišal žensko vpitje. Tedaj se je pa topot konj znova okreпил.

»Vračajo se,« je ugotavljal Jožef. Hrup konjenikov je postajal vse močnejši. Naenkrat je z grozo ugotovil, da se je nekaj konj ustavilo na njihovem dvorišču. V trenutki je smuknil v luknjo, za silo zakril vhod za sabo in otrpnil. Začel je tiho moliti, hkrati pa je vlekel na ušesa dogajanje na dvorišču. Toda od zunaj so prihajali le medli glasovi, s katerih se ni dalo nič razbrati. Negotovost se je vlekla v nedogled. Zdelo se mu je, da je minilo že pol ure, ali pa morda ena ali dve, odkar se je nazadnje zavlekel v luknjo, toda očeta še zmeraj ni bilo. Čez nekaj časa je bil vseeno prepričan, da glasov z dvorišča več ni slišati. Končno se je zaslišalo tudi dogovorjeno udarjanje po lestvi. Oddahnil. se je, smuknil iz luknje in se približal lestvi, skozi katero je prestrašeno gledal očetov obraz.

»Vinešnjega Števana so ustrelili. Kdaj je prišel domov, ne vem, toda res je bilo nespametno, da se ni skrnil. Madžar ga je ustrelil kar pri mizi. Ko so vsi sedeli pri kosilu,« mu je drhtel glas od žalosti in srda. »Nameril je puško in ga ustrelil v glavo. Pred vso družino. Na dvorišču pa še njihovega psa.«

»Torej je tudi Štavanu uspelo pobegniti. In potem tak konec,« so pred Jožefom zaplesali prizori njegovega pobega. Strahote fronte so prehitevale dolge poti, mraz in stradanje, vmes pa se mu je neprenehoma prikazovala podoba nevarnega Rusa. A težke misli je že naslednji trenutek potisnil v ozadje in vprašal:

»Kako pa to veste?«

»Naš Madžar se je pred pol ure ustavil z nekaj pajdaši na našem dvorišču. Moral sem jim prinesiti klinton in med pitjem je vse povedal. In ko se je zdelo, da bodo odšli, sem moral

poklicati še Mariško.« Pri tem se je malo zaustavil in nato strahoma nadaljeval: »Svojim pajdašem je ponosno razložil, da je on že tukaj malo da ne zet, ker je njen mož, torej ti, že itak Bog ve kje padel za domovino in da se torej s tem že vsi strinjamo. Še sreča, da je mali Štavanček začel glasno jokati, kar je Mariška izkoristila in z otrokom odšla v hišo. Potem so odšli tudi Madžari. Zdaj jih več ni v vasi, toda treba se je paziti Vilmoša, kajti med ljudmi gre glas, da je Vinešnjega Števana on naznanil.«

Neizmerni bes je Jožefu znova napolnil telo. Sedaj je bil trdno prepričan, da se Madžara mora znebiti, pa naj se zgodi karkoli. V sebi je začutil notranjo moč in trdnost.

»Oče jaz menim, da jih čez dan več ne bo nazaj, zvečer pa odidem v gozd. Treba bo čakati, pa naj bo kar mora biti,« je zavzdihnil Jožef. »In poskušajte zadržati Madžara ... glede Mariške mislim. Upajmo, da se bo kaj kmalu spremenilo.«

»Bom, sin moj,« je s solzami v očeh prijel Jožefovo roko oče. »Čuvaj se, jaz te nekako že najdem v gozdu,« je s trepetajočim glasom še dejal oče in se spustil po lestvi na tla.

Dan se je neskončno vlekel. Jožef je upal, da bo Madžar prišel tudi danes pozno domov. In res se je že naredil mrak, Madžara pa še zmeraj ni bilo. Ko je menil, da je že dovolj temno, se je previdno spustil po lestvi na tla in prisluhnil glasovom na dvorišču. Bilo je vse mirno, zato je smuknil čez dvorišče in neslišno odprl vhodna vrata. Pokukal je skozi okence na kuhinjskih vratih in zagledal pri mizi očeta in mater. Medla svetloba, ki je prihajala od petrolejke na zidu, jima je risala na obrazu svetleče lise in temno zlatila njuni podobi. Težke misli, ki so se mu nedoločno oblikovale ob tem prizoru, so mu silovito napenjale žile v sencih. Najrajši bi ju objel, a tveganje mu je dopovedovalo, da mora čim prej iz hiše.

»Bog ve, če ju bom še kdaj videl,« je zato hitro zaključil teh nekaj trenutkov slovesa in že odprl vrata v malo ižo.

4. poglavje: Obračun

Mariška je bila obrnjena proti otroku in njeni svetli lasje so razprostranjeno ležali po beli blazini. Otrok je z roko pokrival mamino lice, in po vsej postelji se je razlival rumeni sij lunine svetlobe. Jožefu se je zdelo, da gleda sliko svete podobe. Da ne bi pokvaril tega nebeškega prizora, je previdno stopil k postelji. Mariška, ki je hitro zaslutila, da z otrokom v sobi več nista sama, se je zdrznila in prestrašeno pogledala v zaraščen obraz svojega moža, potem ga je pa silovito objela. Poljub so zalile solze. A za trenutke sreče ni bilo časa, kajti oba sta se zavedala, kako nevaren je lahko Jožefov nenadni obisk. Roke, ki so se oklepale dveh bližine željnih teles, so se le stežka razprle.

Jožef je ženi še na kratko zašepetal na uho da gre, okorno poljubil drobno ročico svojega otroka in hitro izginil iz hiše. Za vogalom je še pobral svojo culo in se podal čez travnik proti gozdu. Star lesen most, preko katerega je vodila vaška cesta navkreber proti gozdu, je bil že ponekod precej luknjast.

»Že dolgo ga ni nihče obnavljal. Brvi so že precej strohnele in če v katero od lukenj stopi krava ...,« so mu misli uhajale v mladost, ko so večkrat šli tu čez po drva ali steljo, ali pa na Vaško spravljat svoj del sena.

»Ali pa ko smo gnali vsak svoji kravi na pašo sem ... tu čez,« se je še spominjal svojih otroških let.

A skozi podobe pravkar minule mladosti je nenehno silil v ospredje njegov brezizhoden položaj. Strah, ki se ga ni mogel znebiti, odkar je bil vpoklican, mu je razžiral telo in dušo in čutil je, da se tudi on spreminja. Šum vode, ki je v potočni strugi hitela preko kamenčkov in v svetlih lisah odslikavala nočno svetlobo na brežino in vejevje, je v tišino gluho odmeval in rahljajl že tako tanko Jožefovo dušo. Strahoma je pogledoval v sence grmov in dreves in vsak šum, ki ga je povzročila nočna ptica ali kakšna druga preplašena žival, ga je zmeraj znova stresel. Zdelo se mu je, da tega pritiska ne bo vzdržal, vendar ga je neznana

notranja moč gnala kljub vsemu naprej. Spomnil se je, da tukaj ponoči še ni nikoli hodil. Nočna podoba poti mu je vzbujala silno nelagodje, zato je komaj čakal, da bo pot zavila navzgor, stran od potoka.

Kmalu se je pred njim pojavil gozd kot črna stena. Nekaj trenutkov je okleval, potem pa pogumno stopil v temo. Kar začudil se je, ko se je pred njim odprl povsem drugi svet. Oči so se na temo hitro privadile in gozd, ki se še ni prebudil iz zimskega počitka, je stal pred njim kot razgaljen.

»Nikoli si ne bi mislil, da se v gozdu ponoči tako daleč vidi. Še nikoli nisem bil ponoči v gozdu,« je nadalje ugotavljal, a se je takoj na to spomnil, da to pravzaprav ni res.

»Razen z Rusom, tam nekje daleč,« se je takoj popravil. »Ampak tisto je bilo povsem drugače. Zdaj sem pa sam!«

Podal se je v notranjost, proti zaraščenemu delu gozda, kjer je v globoki grapi bil Püščov jarek. Pokanje vej, na katere je neprestano stopal, je odmevalo daleč v gozd, a to ga več ni motilo. Le ko je nočni mir s svojim vreščanjem zmotila kakšna preplašena ptica, so mu po hrbtu zagomazeli hladni mravljinici. Do jutra si je hotel urediti novo bivališče, zato je pospešil korak in kmalu prišel do temne goščave. Gosto preraščeno vejevje je pazljivo odrival, da za seboj ne bi puščal vidnih sledi, tedaj pa ga je nenadni hrup hudo prestrašil. Obstal je kot vkopan, a ko je zagledal trop preplašenih srn, ki so zletele iz teme, si je znova oddahnil in se sam sebi začudil, kako ni pomislil na to, da razen divjadi v tem čudnem času v gozdu res ni mogoče srečati koga drugega.

Zakorakal je v globel in se ustavil ob peščeni vzpetini, ki se je dvigala iz nje. Po poležanih tleh je ugotovil, da tu očitno domujejo srne.

»A, od tu so zbežale, ko so me tako prestrašile. Zdaj bom pa doma tukaj jaz,« je žalostno pomislil.

Iz odpadlih vej je uredil nekakšno streho in po tleh razprostrl drobil. Tla je pokril z lanenim prtom, ki mu ga je dal na pot oče in se utrujen raztegnil po njem. Nemir nočnih podob je počasi izginjal in niti ni vedel, kdaj je zaspal.

Sredi noči ga je prebudil občutek, da več ni sam. Takoj se je zbral in začel prisluškovati čudnim šumom. Ko pa se je dvignil, da bi kaj videl, je očitno povzročil dovolj hrupa, da je znova splašil srne, ki so se želele najbrž vrniti v svoje domovanje.

»Mene so pregnali z doma in jaz sem pregnal vas,« je razmišljal o svoji usodi Jožef. Toda kmalu je na dogodek pozabil in skrbi, ki so že preraščale v bolezen, so mu znova začele razjedati živce.

»Kaj bo z mano? In Madžar ... in Mariška!«

Bolečina, ki jo je nosil v sebi, odkar mu je oče omenil, kaj načrtuje Madžar, je postala naenkrat njegova glavna skrb. Čeprav je že doma sklenil, da se bo Madžara poskušal nekako znebiti, vseeno ni vedel, kako bi naj to izpeljal. Zleknjen na neudobnem ležišču je začel delati načrte za naslednji dan, a ga je kmalu premagala utrujenost.

Zlata svetloba sonca je že poplesavala po vrhovih bukovih in borovih vej, ko se je zbudil. Premraženo telo je kar sililo iz skrivališča, a tveganje, da bi si vsaj pretegnil noge, je bilo tudi tukaj, v pozabljeni goščavi, preveliko. Prisluškoval je šumom iz gozda, a le sraka. ki je očitno pripravljala gnezdo za nov rod, se je glasno drla iz vrha bližnjega bora, ne da bi se zanj zmenila.

»Previsoko je, zato se me ne boji. Nekoč smo plezali tudi tako visoko in jim razdirali gnezda. Da ne bi z dvorišča kradle piščance,« se je spominjal dogodivščin iz mladih dni. A tudi taki spomini so zaradi njegovih hudih skrbi hitro izginjali. Ves čas je vedel, da mora nekaj skleniti, a neurejene misli so mu uhajale iz rok kot mokro milo. Naenkrat pa se je odločil:

»Sledil bom Madžaru. Moram zvedeti, kje se vozi!«

Skoraj razveselil se je, da je našel rešitev, ki se mu je zdela v danem trenutku najbolj smiselna. Počakal je do večera, potem pa se je odpravil v dolino. Znana pot mu ni delala težav. Previdno je preskočil najprej železnico in nato še cesto, in se nato zavlekel na vzpetino. Ugotovil je, da se od tu da res lepo videti na cesto. Tu, na polovici poti med obema vasema, je cesta naredila ovinek in se v strmeh useku dvigala v klanec. Na tem mestu je tudi gozd z obeh strani zrasel do ceste, zato se mu je zdelo, da bo njegova preža na tem mestu najboljša. Čakal je, če bi se morda Madžar zadržal in bi pozno prihajal s službe domov, a ni ga dočakal. Moralo je biti že čez polnoč, ko je sklenil, da se bo vrnil nazaj v svoje bivališče.

Tudi to noč Jožef ni mogel dolgo časa zaspati. Nočni šumi gozda so odmevali in poplesavali v zraku, se zgubljali v temi ter znova vzvalovili na drugem koncu, kjer se je v rahlem vetru morda odlomila kakšna borova veja in glasno padla na tla ter zmotila šum mistične podobe, ali pa se je nekje z drugega konca v drevesnih krošnjah zaslišalo škripanje vej, ki so udarjale ena ob drugo.

Skozi veje, iz katerih je naredil zasilno streho nad svojim brlogom, je silila nočna svetloba in ga počasi umirjala. Leže vznak, na trdem vlažnem ležišču, je začel misliti o človekovi nemoči, ki kot majhen nebogljen kos tega sveta lahko le s tal opazuje neznana prostranstva tam daleč v nebesih in od tu ne more pobegniti, da bi se tako rešil tegob, ki si jih delajo ljudje med seboj.

»Kaj nas žene, da ne privoščimo mirno živeti eden drugemu? Le tekmujemo med seboj. In koliko energije za to porabimo! Le če zmagamo, smo zadovoljni. Toda če zmagamo, smo tako nekoga premagali. Tisti, drugi, tedaj vsekakor ne more biti zadovoljen. Nas na ta način preizkuša Bog?«

Težke misli so se mu vrtele v krogu, dokler ga ni premagal spanec. Ob prvi jutranji svetlobi ga je iz sna vrgel glas vreščече srake.

»Moram na cesto. Ne smem zamuditi Madžara,« se je takoj, ko se mu je razbistrila slika, spomnil svojega načrta. Iz cule, ki jo je imel zmeraj ob sebi, je vzel kruh in si odrezal debelo rezino ter se podal proti svojemu cilju. Ob studencu, ki je bil lepo skrit v globeli pod veliko bukvi, malo nad robom gozda in za katerega je vedel že od mladih nog, saj je k njemu moral zmeraj z velikim lončenim vrčem po vodo, ko so želi na bližnji njivi, se je odžejal in nato kmalu zasedel svoj položaj nad cesto.

Jutro je zadišalo po pomladni rosi in naznanjalo, da v deželo prihaja pomlad. Vlažna dišeča sapa, ki je vlekla po dolini, je prinašala svežino in upanje v novo življenje.

»Kakšno življenje,« je Jožefa navdajalo malodušje, ko se je tako že nekaj časa oziral po cesti navzgor, če bi morda zagledal Madžara, ki bi se peljal v službo.

»Pa ga menda nisem zamudil,« se je začel hudovati na sebe in že hotel stopiti dol na cesto, ko ga je zagledal, kako vijuga po od zimske odjuge jarkasti cesti, ki so jo ponekod pokrivala debele plasti rahlega nanosa gramoza, ponekod pa so varnejšo vožnjo onemogočali še debeli okrogli kamni, ki jih voda ni mogla odplaviti v cestni jarek. Napetost mu je pognala kri v glavo, kajti vedel je, da ne sme narediti napake. Takoj je zavzel svoj položaj nad cestnim usekom. Madžarova nerodna in počasna vožnja po razbrazdani cesti ga je delala še bolj nervoznega in trajalo je kar precej dolgih trenutkov, da se je vojakovo kolo pokazalo pod njim. Rahlo je privzdignil glavo in komaj se je zadržal, da se ni pognal na njega.

Madžar se je začel oddaljevati in napetost je popustila. Jožef je sedaj, ko je zares prvič dobro videl stvora, ki se hoče polastiti vsega, kar je njegovo, postajal vse bolj besen. Sklenil je, da se bo proti večeru vrnil, do tedaj pa se mora pripraviti na odločilen spopad. Previdno se je vrnil v svoje skrivališče. Proti poldnevu, ko je začelo izza gostih oblakov kukati sonce, pa se je od nekod zaslišalo oddaljeno govorjenje. Prisluhnil je, vendar je kmalu vse potihnilo. Čez čas je zaslišal nenavadne udarce in kmalu je ugotovil, da je nekdo prišel po drva.

»Proti koncu zime je že marsikatera drvarnica prazna,« je pomislil in stopil v smer, od koder so prihajali glasovi. Spretno se je prislanjal ob debla dreves in od presenečenja ostrmel,

kajti sredi gozda sta stali vpreženi njihovi kravi, oče in mati pa sta se trudila prežagati suhi bor.

»Moj oče je pa res pravi mojster,« je veselo pomislil. »Naša drvarnica sigurno premore še precej kurjave,« je nadalje razglabljal in se skušal spomniti, ali je v tistih nočnih sprehodih čez dvorišče sploh pogledal, kako je s tem.

»Toda to zdaj ni pomembno,« se je hudoval sam na sebe in začel razmišljati, ali je očetov prihod v gozd le krinka ali zgolj potreba. Začel je opazovati očeta in kmalu ugotovil, da mu pogled uhaja proti njemu. Medtem ga je oče zagledal in mu kratko mahnil z roko. Jožef se več ni obotavljal in hitro stekel k staršema. Mati ga je stisnila k sebi kot dojenčka, oče pa mu je telegrafsko razložil:

»Doma ni sprememb. Madžar včeraj ni prišel pijan in kmalu je legel. Mariško poskušamo držati stran od njega, zato mu strežemo na vse načine. Nekaj je omenil, da vse jemlje hudič, je pa rekla Trezika, da prihajajo Rusi.«

»Je pa tudi rekla, da so Rusi večji hudič kot Madžari,« se je sedaj vmešala mati.

»To bomo šele videli,« jo je prekinil oče. »Daj culo,« je zapovedal sedaj ženi. »Za tri dni bo zadosti, potem pa se zopet oglasim. Če bo nevarno, ti pustim culo v tisti votli bukvi. Ti pa se čuvaj. Upajmo, da bo še vse dobro. Moramo biti previdni, ker je včeraj Trezika zopet nekaj omenila Vilmoša, češ da on točno ve za vse, ki so pobegnili s fronte. Zdaj pa se skrij. Si tam, kot sem ti povedal?«

Jožef je pokimal, hvaležno pogledal očeta, objel še mater in nato izginil med drevesi. Sekira je še precej časa odmevala v gozd, potem pa je znova vse potihnilo.

Zvečer, še pred mrakom, je že zopet ždel v svojem skrivališču nad cesto. V roki je stiskal debel, lepo obrezan gabrov kol in nemo opazoval cesto, na kateri se pa ni prav nič dogajalo. Začelo se je že temniti, ko je zaslišal oddaljeno pokašljevanje. Madžar, ki je utrujeno potiskal kolo po klancu navzgor, je gledal le v tla. Jožef je takoj ugotovil, da tudi sedaj ni pijan. Jezen, ker okoliščine niso bile ugodne za izpeljavo njegovega načrta, se je odločil, da ga sedaj le opazuje in počaka na naslednjo priložnost.

Naslednji večer je prišel že precej zgodaj; takoj, ko se je začel spuščati mrak. Nebo se je sivo pooblačilo in od severa je začelo nesti leden dež. Minilo je že kar nekaj ur, toda Madžara še zmeraj ni bilo od nikoder. Slabo vreme Jožefa, čeprav je bil že ves premočen, ni prepodilo s preže. Zeblo ga je in drgetal je. Zdelo se mu je, da bo zmrznil. Glavo je zvlekel v ovratnik in se zvil v klopčič. Tedaj ga je iz otrplosti zdramilo krevsanje škornjev. Hitro je postal pozoren na dogajanje na cesti, vendar se v gosti temi ni dalo povsem razločiti, če je na cesti res Madžar. Ko je postava prikrevsala na vrh klanca, je odložila kolo, ki ga je hotelo potegniti za seboj, prislonila puško h kolesu in se razkoračila ter začela točiti.

Jožef se je tiho spustil na cesto in se Madžaru približal na nekaj korakov. Postal je in ugotovil, da se še zmeraj ni olajšal, njegova postava pa je se je zadovoljno majala naprej in nazaj.

»Pijan je,« je rezalo v Jožefovi glavi. Kot zajec se je pognal nad njega in ga z vso močjo mahnil po glavi. Slišal se je le top udarec in Madžar se je poševno prevrnil. Jožef je malo počakal, nato pa vzel puško in jo prislonil na vojakov tilnik. Strel je rezko odjeknil in takoj nato zamrl v deževno noč.

»Ubil sem ga,« je prestrašeno pomislil Jožef, ko je odvrnel puško na tla. »In kaj bo sledilo,« je nato zašumelo v njegovi glavi tisoče novih strahov in zanetilo dvom v njegovo početje.

»Tudi on je nekje doma. Bog ve, kdo vse ga doma pričakuje, toda sedaj ...,« si je v domišljiji skušal predstavljati njegove domače, ki ga čakajo. »Najbrž najtežje njegova mati,« se mu je zasolzilo oko. »Ker verjetno nima žene in otroka kot jaz ... ker je hotel imeti ...,« se je sedaj prejšnje razpoloženje znova sprevrglo v sovraštvo. Napetost v njem je začela

popuščati in kot da bi ga strel iz puške vrnil v bližnjo preteklost vojnega klanja, je sedaj začel hitro in trezno razmišljati.

»Če ga ne bi ubil, bi bil najbrž sam njegova žrtev. In vsi moji,« je z grozo pomislil in se spomnil Rusovih besed.

»V vojni je najbolj pomembno ostati živ. Mrtvim več ni mogoče pomagati. Najprej je treba poskrbeti zase,« je takrat govoril Rus.

Več se ni obotavljal. Madžara je obrnil na hrbet in ga začel preiskovati. Dokumente in denar je spravil v žep, pas z naboji si je pa zategnil okoli pasu. Nato ga je zagrabil za noge in ga začel vleči navzdol proti železnici. V začetku je pomišljal, da bi ga pustil na tirih, a ni bil prepričan, da ga strojevodja tam zjutraj ne bi opazil in bi morda še pravočasno zavrl. Zato ga je potegnil čez tire k potoku ter ga nato prevrnil v obrežno grmovje.

»Tu ga ne bo nihče iskal in za njim se bo izgubila sled. Na fronti jih je obležalo na tisoče in nihče jih ne bo nikdar našel,« se je spominjal krutosti vojne morije, skozi katero je moral pred kratkim še sam.

»Neprestano smo streljali. In oni na nas. Bog ve, koliko ljudi sem ubil,« so se mu vrstile groteskne podobe s fronte, ko se je vračal k cesti.

»Pa še kapa in kolo!«

Puško je vrgel čez glavo in nato pobral kapo, kolo in kol. Da ne bi puščal dodatnih sledi, je najprej hodil po cesti proti vasi in šele nato zavil navzdol k potoku. Kapo je potisnil v grmovje, malo višje pa je porinil v potok še kolo.

Napotil se je v gozd, a je šele sedaj znova ugotovil, da še zmeraj dežuje. Premočene cunje so na njem naenkrat postale težke kot svinec in odločil se je, da bo skočil domov in si nadel suho obleko.

»Ker sedaj Madžara več ni!«

K domači oslici je prislonil puško in odložil pas in se napotil na dvorišče. Kuža ga je hitro prepoznal. Začel je cviliti in skakati po njem, a to je prebudilo očeta, ki se je v spodnjih hlačah pojavil na hišnem pragu in takoj prepoznal Jožefa, zato je s kretnjo dal znamenje, da lahko stopi v hišo.

»Madžara še ni, pa je že krepko čez polnoč. Jaz bom ob vhodu, ti pa se preobleči in najej. «Čudno, da ga še ni,« je namenil vprašujoč pogled proti sinu, a čeprav se to v temi ni dalo opaziti, je Jožef zaznal, da oče nekaj slutí, zato ga je začelo razjedati vprašanje, ali naj o nočnem dogodku domačim pove ali pa ne.

»Bolje je, da povem,« je razmišljal. »Toda kaj, če se kdo zagovori ali pa bo morda preiskava,« je tehtal obe možnosti.

»Kratko bom povedal očetu, on pa bo že znal bolje presoditi, kaj bo prav,« je sklenil.

Stopil je za njim na trnac in mu v nekaj kratkih besedah povedal, kaj je storil z Madžarom. Oče je nekaj časa molčal, nato pa zašepetal:

»Se mi je zdelo, da je z Madžarom nekaj narobe. Kar je, je. Sedaj smo vsi v še večji nevarnosti. Najbolje je, da ženski za to ne vesta ... ker se nikdar ne ve. Tudi jaz o tem ne vem nič. Ti pa kar noter in še pred svitom nazaj v gozd. Drži se dogovorjenega,« je rahlo potisnil sina nazaj proti vratom in pri tem globoko zavzdihnil.

Jožef je že pred svitom bil nazaj v brlogu. Prav dobro mu je delo, da se je preoblekel v suho. Tudi dež je ponehal, in ob misli na Števančka in Mariško, ob katerih je prebil nekaj kratkih uric, mu je postalo življenje naenkrat lažje.

»Čeprav moram ždeti v tej luknji kot preganjan pes, se mi vseeno zdi, da bo tudi to minilo. In spet bom lahko po dolgem času spal na postelji,« je zasanjano zavzdihnil, ko je obesil puško na rogovilo in sedel na odžagan panj, ki ga je našel v gozdu. S stropa je nanj kapljala voda, a širok klobuk ga je mokrote dodobra obvaroval in kmalu je utrujeno sede zadremal.

Zvečer je šel pogledat v votlo bukev, če je kaj novic, a niti ta niti dva naslednja večera ni bilo nič. Čez dan je prisluškoval glasovom z vasi, a veter je prinesel v gozd le kakšen pasji lajež. Naslednje jutro navsezgodaj pa je nedaleč stran zaslišal pokanje vejic. Izostren sluh mu je naznanil, da se mu nekdo približuje. Zgrabil je puško in se previdno dvignil iz grape. Ker je bilo še precej mračno, je nameril orožje proti prišleku, a je po hoji takoj spoznal očeta, ki se mu je v dolgih korakih hitro približeval.

»Ah, ti si,« je zašepetal proti njemu in se čudil, da je oče naenkrat tako nepreviden.

»Saj ti ni treba šepetati,« je oče razpotegnil usta v širok smeh. »Madžari so šli. Greva domov!«

Jožef je od presenečenja zazijal in očetovim besedam skorajda ni mogel verjeti. Za trenutek je pomislil, če morda z njim ni vse v redu, potem pa je vprašal:

»Oče, a je to res? Pa tako iznenada se je zgodilo. Takega konca si pa nisem mogel predstavljati niti v sanjah. In kaj bo zdaj?«

»Počasi, čeprav se ne smeva predolgo zadrževati tukaj. Najprej bova razdrla tvoj brlog,« je stopil bližje k Jožefovemu bivališču. »No, tu ti pa res ni bilo udobno. Dobro, da je tega hitro konec.«

Kmalu se ni dalo slutiti, da je še pred nekaj minutami tukaj prebival človek, in ko je oče menil, da je dovolj pospravljeno, je naročil:

»Tako! Zdaj pa poslušaj! Tvoja zgodba je preprosta. In tako bosta govorili tudi ženski,« je pomenljivo pogledal oče sina in s tem mislil na mater in Mariško, a ni mogel nadaljevati, kajti čustva so ga premagala. Objel ga je in Jožef je na licih začutil očetove solze.

»Tudi mojim ni moglo biti doma lahko, ker očeta skoraj nikdar nisem videl jokati,« je pomislil, ko sta tako jokaje v ždela v dolgem objemu.

5. poglavje: Z dežja pod kap

Prvi se je oglasil oče:

»Kot sem ti povedal. Tvoja zgodba je naslednja. Jaz bom šel sedaj domov, ti pa prideš kmalu za mano. Po cesti navzgor. Ker si bil ob razpadu vojske odpuščen. Govoriti moraš, da ste bili vsi odpuščeni. In o vojski ni treba veliko razlagati. Bolje nič, kot pa malo. Rečeš, da pač ni bilo prijetno. Ker se nikdar ne ve, kaj še ima priti. Posebej se izogibaj Vilmoša. Ta je nekaj slutil glede tebe, a je bilo zanj prepozno. V vasi se ga večina ljudi izogiba. Včeraj zvečer, ko se je raznesel glas, da so Madžari izginili, je začel po vasi razlagati, kako kruti okupatorji so bili Madžari. Pokvarjena duša je ta Vilmoš. Kot njegov oče. Ta je bil na sodnji vsem priča, če so ga dobro plačali. Koliko krivic je naredil ljudem, Bog mu daj dobro v grobu! Vilmoš nekaj naklepa, v to sem prepričan. Sedaj bo vohal za tiste, ki bodo prišli za Madžari, zato se ga dobro pazi. Glej, da te kdo ne vidi! Doma se pa takoj preoblečeš. Puško vzamem jaz in jo skrijem na skednju za tram. Potem bomo z njo že nekako.«

Jožef še ni nikdar slišal očeta govoriti tako raztreseno. Gledal je za očetom, ki se je hitro oddaljeval, nato je pa tudi on zapustil svoje začasno domovanje.

»Tako, srnice! Sedaj vam vaš dom vračam. Upam, da se mi več nikdar ne bo treba vrniti vanj,« je glasno pomišljal, ko se oddaljeval od brloga. Tedaj je zgoraj v vejah zavreščala sraka in ker na to sedaj ni bil pripravljen, ga je streslo po vsem telesu. Toda kmalu se je umiril in si dejal:

»No, pa še ti si me pozdravila!«

Počutil se je silno nelagodno. Oči so mu begale od drevesa do drevesa in dolge sence so se raztegovale po srenastih tleh mrzlega jutra kot sivi jermeni. Gozd, ki ga je poznal od mladih nog, je sedaj bil v svoji neizrazni sivini komaj razpoznaven. Zdel se mu je tuj in mu povzročal neznane strahove. Kmalu je stopil na vaško pot in pred njim se je odprla domača vas.

»Že dolgo nisem tod hodil podnevi. Samo še čez potok in bom doma,« se je skušal veseliti nenadne svobode, ki jo je napovedoval oče, a veselo upanje, ki mu je preletavalo telo, ko je stal na leseni brvi in opazoval poigravanje vode, ki je še od taljenja snega tekla precej motna, mu je kalilo mnogo neznank.

»Kdo bo prišel sedaj? Me bo nova oblast preganjala? Kaj bo storil Vilmoš?«

Vilmoš! Tega Jožef ni nikdar maral. Zmeraj je bil glavni v vasi. Nihče mu ni upal oporekati ali mu odkloniti pomoč pri kmečkih delih. K njemu so prihajali žandarji in pri njem so se ustavljali Madžari.

»On je razporejal Madžare po hišah,« je prekinil svoje misli Jožef. »Samo Rozikin Milan, za katerega se je govorilo, da je njegov sin, ni šel na fronto,« je ugotavljal nadalje Jožef, ko je korakal po vaški poti proti domu.

Na dvorišču so že stali vsi domači. Mariška je odkrila otroka in mu ga previdno potisnila v roke:

»Glej Števanček! Ata se je vrnil,« je ihtče zajecljala in se privila k možu. Tudi mati ni hotela zaostajati in ženski sta se privijali k svojemu moškemu, tedaj pa je dejal potihlo oče:

»Vilmoš prihaja. Zdaj je treba biti pameten!«

Vsi so odskočili in pogledali proti cesti.

»Dobro jutro! No, Jožef, si se vrnil?«

Jožef je pogledal očeta, in ta je namesto njega mirno odgovoril:

»Kot vidiš!«

»Mnogi so ostali na fronti. Za vedno. Le redki so se vrnil. Rusi so res silna vojska. Pravijo, da so mleli Madžare kot zrnje v mlinskem kamnu. Si se samo ti vrnil,« se je Vilmoš obrnil proti Jožefu.

»Ne vem, stric,« je neodločno zamrmral Jožef.

»Vsaj dva mlada sta ostala iz naše vasi živa: naš Jožef,« je stopila sedaj naprej mati kot da bi hotela zaščititi sina, »... in Rozikin Milan.«

Pomen materinih besed so vsi takoj razumeli in napetost med Vilmošem in domačimi je še dodatno narasla. Vidno vznemirjenost je Vilmoš hitro potlačil in kot je imel zmeraj navado, je naročil:

»Zdaj moramo biti vsi skupaj pametni. Pridejo Rusi. Mogoče še danes. Ali najpozneje jutri. Vsi moramo sodelovati z njimi, ker so oni naši osvoboditelji.«

»Rdeča zvezda, ki jo nosiš od danes na svojem klobuku, je ruska,« je navidez nevedno vprašala mati Vilmoša..

»To te nič ne briga. Tudi vsi vi jo boste morali nositi, če boste hoteli ...« je renče odvrnil in s tem prekinil stavek ter se napotil proti cesti. Toda po nekaj korakih se je znova ustavil in vprašal:

»Jožef, kje si pa dobil civilno obleko? Nekam domača se mi zdi!«

Nevarnost in grožnja, ki je zazvenela ob zadnji Vilmoševi pripombi, so vsi zaznali. Da bi prekinil nelagodje, ki ga je med nje zasejal Vilmoš, je oče dejal.

»Gremo v hišo. Vilmoš nam ne bo pokvaril veselja!«

Proti večeru je v vas prišla vest, da Rusi res prihajajo. Najprej je po vasi zabrnelo nekaj motorjev, za njimi pa so prihajali na konjih. Več konj je bilo polno otovorjenih, še več tovara pa je bilo naloženega na težkih vozovih, ki so jih vlekli izmučeni in penasti pari sicer lepo rejenih konj. Večina vojakov, ki so opotekajoče korakali vmes, predvsem pa za vsemi vozovi, je kazala precej klavrno podobo. Očitno je bilo, da je za njimi naporen dan in dolga pot.

Ljudje so skrivoma pogledovali skozi okna in izza oglov, a Rusi so šli le mimo.

»Koliko orožja,« je zamrmral oče, ko je vsa Jožefova družina kukala skozi kuhinjsko zaveso na cesto in opazovala mimohod neznanih ljudi, čudnih in temnih obrazov, njihovi pogledi pa so izpod košatih obrvi divje švigali na vse strani.

»Poznam to orožje,« je strahoma pomislil Jožef, ko so se ob očetovi pripombi pred njim znova začele vrteti slike s fronte. »To so torej tisti, ki so nas ubijali. In s takim orožjem,« so se mu vrstili strahotni prizori in potem nepovezano znova izginjali.

»Jožef, jaz se teh ljudi bojim,« je sedaj Mariška stisnila dlan svojemu možu in se tesno prižela k njemu.

»Ja, Mariška, teh se je treba bati,« je tiho pritrdil Jožef in pritisnil svoje ustnice na ženino mehko lice.

Domači so se že odpravljali spat, ko je na vrata ropotajoče potrkalo. Strah, ki je v vsakem ždel nekje v podzavesti, je izbil na površje kot nočna mora. Vprašujoče so se spogledali, nato pa je oče šel odpirat.

»Ne spomnim se, da bi kdaj zvečer od znotraj zaklenili,« je Jožef pomislil, ko je stopil za očetom proti vhodnim vratom.

»Dobrij večer! Eto Aljoša, moj drug. On teper budet žit s vami. Vi dolžni emu dat pišu i vse što ispolzuetsja. On pilot. Mi prišli osvobodit vas, poetomu vi dolžni nas uvažats,« je govoril vojak, ki je vstopil prvi. Bil je v urejeni uniformi in na prsni sta mu viseli dve medalji. Očitno je bilo, da je nadrejeni onemu drugemu, ki se je medtem, ko je prvi Rus razlagal svoje zahteve, prirnil v predsobo za njim in medtem za seboj zaprl vrata.

»Dobrij večer,« je drugi Rus podal roko očetu, medtem ko so mu oči nenehno begale naokoli, nato pa je še ponudil roko Jožefu. Jožefa je najprej streslo po vsem telesu, a je ponujeno roko takoj sprejel. Začutil je močan prijem in mrzel pot se mu je potegnil po hrbtu kot kača. Napetost, ki je Jožefu pospešeno pognala kri po žilah, je očitno zaznal tudi Rus, zato ga je z nasmeškom na ustih ogovoril:

»Ne bojtes! Ti bil na fronte? Kak tebjja zovut?«

Jožef je dobro razumel, kaj ga je vprašal Rus. Hitro je uvidel, da sedaj ne sme narediti napake. Nikdar si niti v sanjah ne bi mogel predstavljati take situacije, zato se je moral hipoma znajti.

»Še pred nedavnim sem na njih streljal, zdaj pa si še včerajšnja sovražnika podajata roko,« so mu neurejene misli bistrile situacijo. »Moram se hitro odločiti, ker je od tega odvisno vse drugo,« je sklenil v naslednjem trenutku, nato pa je hladno odgovoril:

»Ja Jožef. Na fronte bil njet. V bolnice. Lazaret!«

Z odgovorom je očitno zadel v polno, kajti prvi Rus je sedaj slovesno izjavil:

»Harašo! Teper mi družja. Mi golodni. Davaj hleba i vina. Jesli ešjo kto doma? Ženščini?«

Rusa več nista čakala na odgovor in sta takoj, eden za drugim, vstopila v kuhinjo ter sedla za mizo. Ženski, ki sta se stiskali ob štedilniku, sta začeli trepetati. Prvi Rus je potem, ko je položil avtomatsko puško na mizo, sedaj ogovoril ženski:

»Ne bojtes! Mi kulturni. Mi vse Slavjani. Vi naši bratja!«

Nasmešek in poželjiv pogled, ki je se je očitno predolgo zadržal na Mariški, je kljub pomirljivim besedam napetost še povečal. Sedaj se je oglasil oče:

»Pojdita po kruh in vino. Jaz jima bom dal večerjo,« je pogumno pogledal ženo in se nato obrnil k Rusoma:

»Kruh in vino. Takoj!«

Ženski sta se najprej malo obotavljali, nato pa hitro smuknili v malo ižo, sam pa je stopil v shrambo. Rusa sta jedla in jedla, in Jožefu, ki ju je sede s klopi skrivaj opazoval, se je zdelo, da ne bosta nikdar nehala. Prvi Rus je izpil še zadnji kozarec klintona in končno vstal ter oznanil:

»Ja sobirajus. Aljoša ostaetsa. Ne sozdavajte problemi,« je še strogo zabičal, vzela puško in odhitel v noč. Tudi drugi Rus je vstal in brez obotavljanja vprašal očeta:

»Gde moja krobot? Moja komnata?«

Oče Rusa ni razumel, zato je vprašujoče pogledal Jožefa. Ta je hitro vstal in razložil:

»Spat hoče. Ne ve, kje bo spal.«

»A, to je,« je z narejeno prijaznostjo sedaj ogovoril Rusa oče. »Pridi!«

Stopila sta v veliko izo, v kateri je pred nekaj dnevi še spal Madžar. Oče je hitel urejati posteljo in pobirati razmetane stvari po tleh, a Rus ni čakal, da bi vsaj kolikor toliko uredil prostor. Odpel si je pas in položil pištolo pod vzglavje, se še sezul in se nato raztegnil čez posteljo. Na sebe je potegnil blazino in že v naslednjem trenutku zaspal.

Oče je sobo tiho zapustil ter za seboj zaprl vrata. Šele sedaj je Jožef opazil, da oče, ves zbežan in prestrašen, še komaj stoji.

»Kako hladnokrvno je vse odigral,« je ob tem pomislil.

Kmalu so se vsi zbrali v kuhinji. Oče je še zmeraj v roki držal svetilko, s katero je svetil Rusu v sobi, zato je Jožef dejal:

»Oče, ugasnite luč, in hitro se dogovorimo, kaj nam je sedaj storiti.«

Začeli so se šepetaje posvetovati, nakar je oče odločil:

»Ženski in otrok boste odslej spali na podstrešju. Za podnevi bomo še videli. Midva z Jožefom pa bova spala v kuhinji.«

Ženski sta na podstrešje znosili blazine in druge stvari, in Mariška, ki je že držala otroka v naročju, je v slovo poljubila še moža. Jožefa je znova zgrabila jeza.

»Najprej Madžari, zdaj Rusi. Vse isto. Kaj smo komu naredili, da nas ne pustijo pri miru?!« Sedel je k mizi in si z dlanmi pokrival obraz. Večerni dogodki so mu napeli vse niti. Spomnil se je Rusa, ki mu je pogled predolgo visel na Mariški.

»Najrajši bi ga sedaj ubil. Toda najbrž jih je kot mravelj. Le vso družino bi pognal v smrt,« je tehtal, »a zdaj so težave mnogo hujše.«

»Bog ve, kaj nas še čaka. Zdi se mi, da nam bodo Rusi še delali veliko težav,« je medtem zavzdihnil oče, ki je neboljeno stal sredi kuhinje.

»Da! Rus! Kje je zdaj Rus? Kaj naj naredim z zakladom? Če ga Rusi najdejo, smo vsi uničeni. To Rusom ni nobena težava, takole ubiti človeka,« se je Jožef spominjal nekdanjega tovariša. »Zakaj zlata ni odnesel s seboj, hudič, ko je izginil v neznano,« je nadalje razmišljal.

Zle slutnje so se nizale ena za drugo in začel je trepetati.

»Najprej je treba poskrbeti za sebe,« se je tedaj spomnil Rusovih besed. Ni si točno mogel predstavljati, kaj s tem hoče, a v njem je rasla odločnost.

»Moral se bom prilagoditi in z njimi voziti. Da, tudi sam se moram spremeniti. Morda sva z Rusom prav zaradi tega preživela. Toda kako začeti?«

Glava mu je visela v dlaneh in se skoraj dotikala mize. Naenkrat se je stresel in skozi možgane mu je šinila rešilna misel:

»Da! To bo! Vilmoš!«

Jožefa je misel, da mu v dani situaciji preostane le še iskanje pomoči pri Vilmošu, navdajala z odporom. Tudi si nikdar ne bi mislil, da bi mogel škoditi drugim samo zato, da bi reševal svojo kožo, kajti dobro je vedel, da ga bo morebitna pomoč, ki jo bo poskušal izprositi pri Vilmošu, drago stala. Ni točno vedel, kaj bi lahko Vilmoš zahteval, glede na to pa, da ga je vsak dobro poznal predvsem po njegovih hudobijah, je slutil, da gre pravzaprav sklepat kupčijo s hudičem.

»Toda vojna je. Vsak se mora znajti, sicer je po njem,« se je skušal v mislih tolažiti, da bi si nekako vzpostavil ravnotežje med dobrim in slabim.

»Sicer sem pa tudi jaz že veliko grešil. Kdo mi bo odpustil moje smrtne grehe,« se je sedaj spomnil neke pridige iz cerkve. »Ubijal sem na fronti. Ubil sem tudi Madžara. Pravzaprav mi ni nič storil,« si je začel očitati. »Toda najbrž bi mi, če se ne bi dogodki obrnili drugače,« je sedaj poskušal tehtnico nagniti na drugo stran.

»Jaz grem spat! Bog nam pomagaj,« je, opazujoč sina, ki ni mogel skriti notranjih viharjev, sedaj zavzdihnil oče in ga vprašujoče pogledal:

»Ti ne greš?«

Jožef ni odgovoril. To še ni nikdar naredil – da bi kar tako prezrl očetovo vprašanje. Le odkimal je, in ob tem začutil, da se je tudi oče zelo spremenil. Njegov pogled je postajal iz dneva v dan bolj brezbarven. Ni kazalo, da bi bil kaj bolan, a že na zunaj je bilo opaziti, da so mu skrbi že zelo razdejale dušo in mu upočasnile korak.

»Vojna nas je ubila,« je sedaj zavzdihnil Jožef, še pogledal proti štedilniku, od koder je skozi odprtine v vratih ogenj odseval le še medlo rdečo svetlobo in naznanjal, da bodo tudi njemu kmalu pošle moči, ter se napotil iz hiše.

»Kam,« se je ustavil sredi dvorišča, »oziroma ... kaj zdaj?«

Neodločno je naredil nekaj korakov proti cesti, a se je znova ustavil. Slutil je, da nekaj mora storiti, toda brezciljnost ga je navdajala s strahom. Telo mu je zaradi neodločnosti in nemoči napolnjevala jeza. Po tihem si je zaželel, da bi se sedaj znova prikazal Rus; tako kot na fronti, ko je kot kamen padel v njegov topovski krater.

»On bi že vedel, kaj bi bilo sedaj najbolje storiti,« je nadaljeval s svojo neodločnostjo, medtem ko se mu je pred očmi nenehno pojavljala slika Rusa z dvema medaljama, katerega poželjiv pogled visi na njegovi Mariški.

»Še nikdar nisem storil odločilnega koraka. Zmeraj je to zame storil oče ... ker je vedel, da sem tako neodločen. Najbrž se sam ne bi nikdar mogel odločiti prav.«

Med begom s fronte je videl mnogo hudih stvari, ki jih je storil Rus, sicer njegov rešitelj, zato je v podzavesti slutil, da tudi ta drugi Rus ni nič drugačen.

»Ta njegov brezizrazni pogled! Najbrž so vsi isti. Ni čudno, da se jih vsa vas boji kot hudičev.«

Že se je hotel vrniti v hišo, a se mu je zazdelo, kot da bi za skednjem nekaj zašuštelo. Otrpnil je in prisluhnil, a ker se več ni nič premaknilo, se je znova napotil proti cesti. Tedaj se mu je zazdelo, da se je na drugi strani hiše za trenutek prikazala senca, a je v naslednjem trenutku več ni bilo videti.

»Če bom takole stal, sam in neodločen, se mi bo začelo še blesti,« je sedaj pomislil in odločno stopil na cesto ter se napotil navzgor, proti Vilmoševi hiši. Ker se je bal, da bi morda naletel na stražo, čeprav ni vedel, ali so sploh v vasi kakšne razporejene, je spretno ubral pot med hišami in vrtovi. Vilmošev pes se je začel proti njemu divje zaganjati, vendar ga je močna veriga dobro držala, in ko je že hotel stopiti k hišnim vratom, so se ta na stežaj odprla.

»Kdo hodi ob tej hiši naokoli,« se je s praga zaslišal globok ženski glas.

»Strina, jaz sem. Dolenji Jožef! Stric še ne spijo?«

»Ni ga doma. Na komandi je. Če kaj želiš, mu bom povedala jutri, ker ... ne vem, kdaj bo prišel domov.«

»Ne, hvala! Jih bom že jutri poiskal. Lahko noč!«

Pes, ki je maloprej le še hropel na verigi, se je začel proti nočnemu obiskovalcu znova zaganjati, vendar je potem, ko se je Jožef previdno oddaljil z dvorišča, kmalu ponehal.

Jožef se je sedaj napotil proti domu. Vas je že spala. Ko je zavil okoli žive meje navzdol proti cesti, je skozi golo vejevje dreves, tam na koncu vasi, zagledal luč. Hotel je ugotoviti, kje še ne spijo, zato je mimo nekaj hiš, ki so se vrstile ob gornji vaški poti, stopil na prostrani travnik, kjer je na drugi strani stala Karelova hiša. V njem je v hipu vstal prizor in kot bi bilo še pred nekaj trenutki, se mu je v ušesih oglasil Karelov glas:

»Jožef, nekaj te srčno prosim: če bom ostal tukaj in se boš ti srečno vrnil, prosim, obljubi mi, da boš moji Gizi pomagal.«

»Da! Karel! Moj bojni tovariš! Takrat, na fronti, tik preden ga je zadelo, me je prosil. To sem obljubil, zato to moram povedati. Giza ga še zmeraj čaka, sirota. A ne bo ga več mogla objeti. Že zdavnaj so ga pojedli volkovi. Toda kako to povedati? Če ji povem vse po resnici – a ne bo potem morda vsaj delček krivde obvisel na meni ... ker sem ostal živ!? On pa ne!«

Hude misli so mu obletavale telo in ga znova postavile v položaj, ko ne ve, kaj bi naj storil. Nekaj časa je tako zrl proti svetlobi v kuhinjskem oknu Karelove hiše, potem se je pa odločil:

»Grem! In ji povem vse po resnici!«

Skoraj stekel je čez čistino in pod oknom prisluhnil. Slišal je le nerazpoznavne šume, zato se je ob steni previdno dvignil in pokukal mimo slabo zastrte zavese v kuhinjo. Sedela je tam, na pručki, in si v laboru umivala noge. Navzgor potegnjeno krilo je razkrivalo belino njenih nog. Rumenkasta svetloba slabo privite petrolejke je božajoče poplesavala po njenih močnih stegnih. Počez položene roke so ji dajale božanski videz in tudi senca, ki ji je zakrivala obraz, ni mogla prikriti njene lepote. Jožefa je prizor najprej stresel, a začetno nelagodje se je začelo kmalu spreminjati v nerazumno slo.

»Oh, Karel, kaj vse si moral pustiti tukaj, v tem človeškem peklu,« je skušal brzdati svoje misli.

Splet prehitevajočih misli mu je poplesaval pred očmi kot sij petrolejke. Nevede se je preveč približal oknu, a napake več ni bilo mogoče popraviti, kajti trenutek njegove nezbranosti ni ušel bistremu Gizikinemu čutu. Najprej je otrpnila, potem pa hitro vstala. Labor se je prevrnil in glasno zaropotal, in umazana milnica se je razlila po podu. Takoj je spoznal, kaj je s svojo površnostjo storil, toda poti nazaj več ni bilo.

»Če zbežim, bom ubogo dušo na smrt prestrašil, a če se oglasim, bom izpadel še bolj neumno,« je pomišljal, ko se je odlepil od okna.

Toda okno se je odprlo in Gizika je odločno zaklicala:

»Kdo je?«

Jožefa je oblila mrzlica in obstal je kot vkopan. Gizika je sedaj pomolila glavo skozi železne križe in kljub temi očitno razpoznala, da v senci skrita postava ni vojak, zato je znova odločno rekla:

»Pokaži se, kdo si. In kaj hočeš ...ob tej uri!«

Jožef se je za trenutek obotavljal, vendar je zadovoljno ugotovil, da je pravzaprav Gizika rešila neroden zaplet, zato je stopil na svetlo in tiho dejal:

»Gizika, jaz sem! Jožef! Včeraj sem se vrnil s fronte.«

»Teslo!« mu je že v naslednjem trenutku zletelo skozi možgane. »Kako sem mogel omeniti fronto? Že je sigurno začutila nesrečo!«

Gizika je najprej obvisela na oknu, a se je hitro zbrala in odvrnila:

»Ah, Jožef! Si sam? Kako sem te vesela! Torej si se vrnil. Hvala Bogu, da si se vrnil!«

Gizikin glas ga je najprej pomiril, toda kmalu je v njem začutil prizvok tožbe:

»Hvala Bogu, da si se vrnil;« je v mislih hitro ponovil in takoj spoznal, da pričakuje predvsem vesti o svojem možu.

»Pridi noter. Kako sem te vesela,« se je slišalo skozi ropot zapirajočega se okna.

Vstopil je in Gizika ga je objela. Njeno mehko toplo telo je drgetalo in začutil je, da komaj čaka, kaj ji bo imel povedati o njenem možu. Toda težka slutnja se je že razlezla po vsem prostoru, zato ni zmogel, da bi se oglasil. Nerodno je stal ob njej in jo objemal okoli ramen. Tedaj je Gizika planila v krčevit jok. Telesi sta se tresli in začeli jokati.

»Torej ga več ne bo,« je čez čas zahlipala in se sesedla poleg štedilnika na škatlo za drva.

»Oh, Bog, kakšna sirota sem,« je jokaje zrla proti Jožefu, ki je še zmeraj negibno stal sredi kuhinje. Ni vedel, kaj naj stori. Nikakor si ni mogel predstavljati, da bo moral zadnjo obljubo svojemu vojnemu tovarišu in najboljšemu prijatelju, s katerim sta rasla skupaj od malih nog, izpolniti na tako pretresljiv način.

»Gizika, res je!« se je nerodno prestopil in pokleknil k njenim nogam. Njega več ne bo nazaj! Bila sva skupaj. In umrl je ob meni. O, Bog, zakaj tudi mene ni zadelo,« je sedaj zaril glavo v njena nadržja in tudi sam začel krčevito hlipati.

Žalostni telesi sta se od izčrpanosti čez čas malo pomirili in Jožef je sedel k mizi.

»Gizika, obljubil sem mu. Obljubil sem mu, da ti bom vse povedal. Toda zdaj ni čas za to. Moraš se najprej pomiriti,« ji je skušal dajati poguma.

»Da, Jožef! Do smrti ti bom hvaležna za to. Da si se vsaj ti vrnil, ko njemu ni dal Bog te dobrote.«

Drgetajoči glas je obvisel v zraku. Na steni nad njeno glavo so neutrudno poplesavale nerazpoznavne sence, ki jih je tja metala svetloba petrolejke z nasprotne stene in Jožefu se je zdelo, da se tam sprehajajo zlovešči duhovi. Brezciljno je zrl v mračni prostor, v katerem se je slišalo le še tiho hlipanje žalostne duše, morečo tišino pa so občasno prekinjali praski dogorevajočega ognja v štedilniku.

»Kot praski granat,« je prasketanje ognja Jožefu paralo živce in ga nenehno vračalo v vojni pekel. Nepredvideni dogodki tega večera so ga povsem iztirili. Tedaj je Gizika dvignila glavo in skozi razkuštrane lase zahlipala.

»Jožef, praviš, da si bil ob njem, ko ...«

»Da, Gizika! In obljubil sem, da ti bom vse povedal po resnici, če se bom vrnil,« ji je bil skorajda hvaležen, da je zbrala toliko poguma in prekinila to morečo vzdušje. »Da, bil sem ob njem,« je znova ponovil. Dogodki tiste noči so se mu znova zvrtili, zato jih je kot že tolikokrat do sedaj mukoma potisniti nekam v preteklost in hitro vstal:

»Gizika, jaz bom zdaj šel, ti se pa uleži in se poskušaj malo pomiriti. Obljubim, da bom jutri znova prišel in ti bom vse povedal. Zdaj si preveč utrujena.«

Tedaj je Gizika skočila k njemu kot da bi jo vrglo iz zraka in se mu tesno privila k telesu:

»Ne, Jožef, zdaj ne smeš od mene. Najprej mi moraš vse povedati, šele potem te izpustim! Prosim te, Jožef,« ga je začela božati po laseh in ga poljubljati na čelo. »Povej, mi vse, Jožef! Moraš mi povedati. Obljubim, da bom vse prenesla. Vem, da mi boš prej ali slej vse povedal,« je že skoraj kričala, ko je njegovo glavo pritiskala na svoje prsi.

Jožefa je zgrabila panika. Vedel je, da je Gizika v šoku. Niti se ni zavedal, ko jo je dvignil v zrak in jo posadil k mizi poleg sebe.

»V redu, Gizika. Toda ne smeš več jokati. Karija več ne bo. Treba bo še naprej živeti,« jo je sedaj prijel za roko. Njegove besede so neverjetno delovale. Začutil je, da rabi varnost in bližino.

»Mi boš obljubila, da se boš pomirila?«

»Da, Jožef,« je tiho rekla in ga pogledala s tako milim, skoraj otroškim pogledom, da bi se najrajši znova zjokal. Toda kot da bi se zavedal nekega poslanstva, je zbral moči in ji začel pripovedovati. Vse ji je povedal. Tudi to, kako ga je Rus rešil, in o zakladu, in kako se je skrival v gozdu.

»Razen naših in tebe tega nihče ne ve. In tudi ne bo nikdar zvedel. Mi obljubiš, da o tem ne boš nikomur pripovedovala? To bo najina skrivnost. Joj, da ne bom pozabil. To o zakladu razen tebe in mene nihče ne ve. No, razen Rusa. Bog ve, kje je zdaj ta stvor. Upam, da ga več nikdar ne bom videl. To bo najina največja skrivnost.«

Dolga pripoved je Giziko pomirila. Jožef se je odpravil. Odprla mu je vrata in ga na pragu krepko objela. Pritisnila je svoje ustnice na njegove in mu zašepetala:

»Jožef, zdaj boš ti moj mož, pa naj se zgodi, karkoli se mora!«

Jožef najprej ni razumel, kaj mu je sploh rekla, zato je le dejal:

»Da, Gizika! Zdaj si pa odpočij! Juri se vidiva.«

Skorajda zbežal je od vrat, a med potjo proti domu so se mu njene zadnje besede vedno bolj jasno zarisovale in ga begale.

»Jožef, zdaj boš ti moj mož,« so se vrtele kot vreteno na kolovratu. »In to sem ji obljubil?! Res ne vem, če sem še pri pravi,« je razglabljal in gledal pod noge, kjer je blatna in od snega poležana pot hitela nazaj in se izgubljala v nerazpoznavni praznini.

Ko je zavil na domače dvorišče, se mu je zazdelo, da nekaj ni v redu. Vhodna vrata so bila odprta na stežaj, vendar ni bilo opaziti, da bi se znotraj kaj premikalo. Previdno je vstopil in prisluhnil ihtenju iz male iže.

»Mariška!«

Kar padel je v sobo. Na postelji je skrčeno ležala Mariška in drhtela kot zlomljena travica. Nočna svetloba, ki je medlo razsvetljevala prostor, je razkrivala trpljenje in boj, ki ga je morala prestati ta večer njegova žena. V hipu je spoznal, kaj se je tukaj zgodilo. Njena razkuštrana glava je ležala na belem vzglavju in iz ušesa ji je tekla kri. Oči so bile obrnjene proti svetlobi in brezizrazno strmele v neznane daljave. Rahlo je odgrnil blazino. Pred njim je ležala skoraj gola, le delno pokrita z raztrganimi deli oblačila. Skrivenčene roke so ji silile med noge, kot da bi skušale prikriti strahove tega večera.

Opazila ga je in se zazrla v njegov obraz. Iz oči ji je gledal strah.

»Jožef, jaz nisem mogla ...,« so ji zašepetale blede ustnice, a nadaljevati niso mogle, ker jo je siloviti jok znova premagal. Malo je postal, nato pa skočil v predsobo, kjer je, odkar je pomnil, bila za vrati zmeraj prislonjena sekira. Pograbil jo je in planil v veliko ižo, a je hitro ugotovil, da pilota še do sedaj ni bilo k hiši. Postelja, na kateri je še pred kratkim spal Madžar, je bila postлана, pa tudi vse drugo je kazalo na to.

»Kje sta oče in mati!«

Stekel v shrambo, od koder so vodile stopnice na podstrešje in se povzpел po lestvi. Pogled mu je obstal na drugi strani podstrešja, kjer sta na tleh, zvezana in s hrbtom obrnjena eden proti drugemu ležala starša, mali Števanček pa je ob njiju silovito jokal. Starša sta čez usta imela zavezani ruti in močno brcala.

»Oče, jaz sem,« se je takoj oglasil Jožef in jima nemudoma snel ruto.

»Hvala Bogu, da si prišel,« je drhtel oče. »Nismo mogli nič. Je Mariška živa?«

»Da,« je kratko odgovoril in jima s sekiro porezal vezi.

»Kdo je bil?«

»Neki Rus. Vojak. Ne vem, kdo bi lahko bil. Pri nas ga še ni bilo,« je s trepetajočim glasom razlagal oče. Mati, ki se je oklenila njegovih nog kot majhen otrok, pa je skozi jok zašepetala:

»Divjak! Z dolgim nožem!«

Jožefu se je v hipu posvetilo. Pustil ju je na podstrešju in stekel po lestvi navzdol. V kuhinji se je vrgel pod posteljo in pod rokami začutil pesek in drobno kamenje.

»Rus!«

Pred očmi se mu je v hipu zavrtela vsa zgodba.

»Torej je tukaj, baraba zverinska,« je sikal, ko je tekel čez dvorišče na hlev. Za tramom je pograbil puško in se vrnil v kuhinjo. Poskušal se je umiriti. Medtem sta bila v mali iži že tudi oče in mati, in ko je ugotovil, da se bodo domači poskušali znova urediti, je dejal:

»Zdaj me pa poslušajte. Vsi ostanite tukaj in naj nihče ne hodi ven! Dokler ne pridem po vas. Ste razumeli?«

Vsi so hoteli nekaj reči, a Jožef je že za sabo zaprl vrata in s puško v roki odhitel v klet po motiko. V kuhinji je potegnil posteljo na sredo in z motiko dvignil podno desko. Takoj je opazil, da je zemlja sveže zrahljana in kmalu je pod prsti začutil platno. Vrečko je potegnil k svetlobi in jo odvezal. Zlato in drago kamenje se je v nočnem siju motno lesketalo in zdelo se mu je, da na njem poskakujejo krvave kroglice.

»Torej je nekje tukaj. Baraba se je skrila med Ruse. Moram ga dobiti, sicer nas bo vse pobil. Slutil sem, da me bo ta zaklad ves čas preganjal. In za Mariško mi bo še posebej plačal,« so mu v glavi pozvanjale težke misli, ko je znova zagrinjal zaklad.

Ko je kuhinjo znova počistil in postavil posteljo na svoje mesto, je stopil k svojim. Tedaj so se zaslišali koraki pri vhodnih vratih. Jožef je s pripravljeno puško stopil k vratom in

pokukal skozi priprto režo. Prišlek ga očitno ni opazil. Njegovi koraki so negotovo zavili proti veliki iži in vrata so se za njim zaprla.

»Naš Rus. Že najbrž tudi spi. Jaz grem ven, vi pa se skušajte malo urediti in se skriti na podstrešje. Ata, lestvico potegnite gor!«

»Jožef,« je za seboj še zaslišal ženin obupani glas, a se za to ni več zmenil, kajti časa več ni hotel izgubljati, pa tudi prizor o njeni obnemogli duši in onečaščenem telesu mu je poplesaval pred očmi kot roj mušic in hladil njegova čustva.

6. poglavje: Pogodba

Puško je spravil za tram na hlevu in se odpravil po vasi navzgor, proti Vilmoševi hiši. Pes se je znova divje zaganjal in preden je prišel do vhodnih vrat, se je na pragu pojavil Vilmoš.

»Kdo je,« se je zaslišal osoren glas.

»Jaz! Dolenji Jožef! Rad bi se pogovoril z vami.«

»Vstopi! Že tako in tako sem te hotel jutri poiskati.«

Vilmošev odgovor je Jožefa vznemiril.

»Nekaj ima za bregom! Moram biti previden. Morda pa mi bo stari prevarant še koristil,« je razmišljal, ko je stopil čez prag in se usedel za kuhinjsko mizo.

»Treza, ti pojdi spat. Midva bova še malo posedela,« je ukazal svoji ženi Vilmoš. Ženica je ubogljivo zapustila kuhinjo in za seboj zaprla vrata. Tedaj se je Vilmoš obrnil k Jožefu:

»Kaj mi želiš povedati, Jožef?«

Neprijeten glas in kot stena trd obraz sta Jožefa precej zmedla. Toda na poti sem si je vse pripravil, zato je odločno odgovoril:

»Stric, prišel sem, da bi se midva nekako pogodila. Torej ..., da bi sodelovala. Težki časi so in nikdar se ne ve, kdo bo koga kdaj potreboval. Jaz poznam vašo preteklo zgodbo, zdi se mi pa, da tudi vi precej veste o naši družini.«

»Fant, počasi! Kaj hočeš? Če misliš meni tukaj nakladati, se poberi. In pazi, da se vam kaj ne zgodi,« je začel groziti Vilmoš. Toda Jožef je v njegovem glasu začutil bolj strah kot grožnjo, zato je pogumno nadaljeval:

»Saj ravno zato sem prišel: midva bi v dvoje lažje delala ... za naju. O naši preteklosti Rusom ni treba nič vedeti. Mislim, da bo to najbolje. Vi ste že v njihovem kolesju, in ker prihajajo burni časi, bi rabili svojega zvestega sodelavca. Jaz imam s fronte že kar nekaj izkušenj ...«

»Stoj, Jožef! Še zmeraj mi nisi povedal, zakaj si prišel,« je ukazal sedaj Vilmoš.

»Vi sodelujete sedaj z Rusi. Gre za kočljivo zadevo. Med Ruse se je vrnil tudi njihov dezertar. Treba ga je odkriti. Lahko povzroči veliko škode, kar bi lahko pomenilo tudi za vas veliko neprijetnost. Je namreč zelo nevaren človek. Kot vidite, ga jaz poznam, le priložnost mi je treba dati.«

Sedaj je Vilmoš postal povsem drugi človek. Zastrmel se je v Jožefa:

»A tako! To mi boš moral bolje razložiti.«

Jožef se je oddahnil. Vedel je, da je Vilmoš zagrabil: če bo pri Rusih dobro zapisan, več tudi zanj ne bo nobene nevarnosti in njegova madžarska zgodba bo šla v pozabo.

Jožef je začel govoriti. Vse mu je povedal: o fronti in Rusu, in o skrivanju v gozdu. Le o Madžaru, ki ga je ubil, in o zakladu mu ni povedal. In na koncu mu je povedal še o Rusu, ki se je čudežno znova pojavil, ter o njegovem zločinu ta večer.

»Nekaj mi je iz tvoje zgodbe znanega, ne pa vse« je skoraj užaljeno zamrmral Vilmoš, vendar je bilo opazno, da o povedanem ni veliko vedel. Da bi prikriil nelagodje, ki mu ga je pripravil Jožef s svojo izpovedjo, je znova prešel v napad.

»Torej se želiš Rusu maščevati. Dobro! Zdaj ti več poti nazaj ni. Tega se zavedaj. Mi smo nova oblast. Rusi ne bodo dolgo pri nas in potem bom jaz tisti, ki bo o vsem odločal.«

Vstal je in pomolil kot izsušen les suho dlan Jožefu. Tudi Jožef, presenečen nad Vilmoševim dejanjem, je segel v ponujeno roko in zdelo se mu je, kot da ga je zapeklo po vsem telesu.

»Tako se torej sklepa kupčija s hudičem,« ga je spreletelo.

A razmišljati ni bilo časa, kajti Vilmoš je suho nadaljeval:

»Jutri greva na komando. Tam se boš vpisal. Poti nazaj več ni. Če se boš izkazal, bo vse v redu. Odslej za tebe velja le eno: ukaze od zgoraj je treba brez zadržkov izpolniti!«

Kot omotičen se je odpravil na dvorišče. Na veliko se je ognil divjemu psu in napeto telo je kar samo prekladalo noge. Niti opazil ni, da se pravzaprav ni napotil proti domu, temveč je že bil na čistini, preko katere se je šlo h Gizi. Stekel k oknu in pokukal mimo zavese v notranjost. Še zmeraj je sedala tam, na zabojniku za drva. Prekrižane noge so ji počivale na pručki. Po njenih belih mečih, in na ročaju žlice, ki je visela preko roba krožnika, odloženega na robu štedilnika, je poplesavala rdečkasta svetloba in se poigravala z nočno temo. Mistični prizor ga je znova vznemiril. Dolgi razpeti lasje so ji rahlo zastirali obraz in skrivali njeno podobo. Bila je naslonjena na steno, sklenjene roke na prsih pa so poudarjale njeno ženskost. Tanka nočna srajca je bolj razkrivala kot zakrivala lepoto mladega telesa, ki se je sedaj premaknilo in se še bolj razgalilo.

»Dremlje,« je pomislil in ne da bi to sam hotel, je rahlo potrkal. Giza je prestrašeno vstala in se ozrla naokrog, ne vedoč kaj se dogaja. Tedaj je Jožef zaklical.

»Ne boj se, Gizika! Jaz sem! Jožef!«

Hitro je stekla k vratom in mu kar na pragu skočila v objem.

»Kako si me prestrašil. Sem mislila, da je kakšen Rus. Pridi in mi kaj povej, da mi ne bo noč tako dolga.«

Posadila ga je za mizo in petrolejka na steni je znova zasijala. Miza se je kmalu pognila s klintonom, kruhom, mastjo in čebulo. Jožef je za trenutek pomislil, da mora domov, a dogodkom tega večera več ni bil kos. Jedla sta in vmes tudi kaj govorila, njune oči pa so bile zmeraj bolj iskreče. Tedaj se Jožef več ni mogel obvladati. Stopil je k steni in ugasnil petrolejko. Gizo je dvignil od stola in jo potegnil k sebi. Voljno mu je skočila v objem, rdeča svetloba iz štedilnika pa se je začela na njunih telesih čarobno poigravati.

Moralo je biti že čez polnoč, ko se je Jožef vračal proti domu. Kot srp ostra luna je občasno pogledala izza temnega oblaka in osvetlila mračno vas, ki je globoko spala. Nikjer se ni slišal niti pasji lajež, ali da bi se kje sploh kaj premikalo. Gledal je pod noge, ki so krevsajoče šteje korake, a njegove misli so neurejeno preštevale burne dogodke preteklega dne.

»Zdaj sem tudi jaz baraba,« se mu je začela oglašati vest. »Toda kako bi naj sicer ravnal? Za preživetje se gre,« si je skušal dvigati samozavest.

Pot je zavila navzdol, proti domu, in vodila skozi temni prehod, ki ga je na eni strani zastirala nekoč lepo porezana gabrova živa meja, na drugi strani pa razpadajoča brvna zapuščenega hleva pred leti še bogate domačije. Zazdelo se mu je, da sliši neki šum, potem je pa pred njega priletelo nekaj nerazpoznavnega in mu topo padlo pred noge. Kot vkopan je obstal v smrtnem strahu, in ko se je za silo zbral, je pred seboj zagledal mačka brez glave. Srh mu je spreletel telo, vendar mu je samoohranitveni nagon nekako povrnil samozavest, zato je mačka brenil v grmovje, nato pa obstal in prisluhnil. Za razpadajočo steno, od koder je, kot se mu je zdelo, priletel maček, se ni nič premaknilo.

»Če bi zdaj imel puško,« je pomislil. Razmišljal je, če bi pogledal na dvorišče zapuščene kmetije, a ker niti noža ni imel s seboj, se je odločil čim prej zapustiti ta zlovešči kraj. Napotil se je nazaj in razmišljal, kdo mu na ta groteskni način pošilja sporočilo.

»Grem k Vilmošu. Najprej moram videti, če me morda preizkuša on.«

Pes je kaj hitro priklical Vilmoša na prag, ko je Jožef stal na njegovem dvorišču, in ko mu je dal vedeti, da ga mora o nečem obvestiti, sta stopila v hišo. Jožefu je bilo hitro spoznal, da o mačkovi zgodbi, ki mu jo je kratko razložil, Vilmoš ne ve nič, zato mu je postalo bolj ali manj jasno, da je to storil lahko le Rus. Vilmoš mu je dal pištolo in ga odpravil.

»Uporabi jo le, če bo zelo nujno. Pri Rusih te še nisem vpisal!«

Jožef je hotel narediti ovinek mimo kraja prejšnjega dogodka, vendar se je vseeno odločil, da mora priti stvari do dna. Previdno je stopil na dvorišče zapuščene domačije in s pištolo v roki začel oprezovati naokrog. Ko se je napotil proti staremu hlevu, je na drugi strani, kjer je stala razpadajoča hiša, zaslišal lomastenje korakov, ki so skozi zaraščeno grmovje in zapuščen slivov nasad izginjali nekje v temi.

»Najbrž se je skrival v kleti, ta hudič,« je hkrati jezen in istočasno zadovoljen, da se mu ni bilo treba srečati s tem nevarnim človekom, razmišljal Jožef, ko se je znova napotil proti domu.

Vhodna vrata so bila zaklenjena, zato se je napotil naokrog, h kuhinjskemu okno. Oče ga je od znotraj takoj prepoznal in mu odšel odklenit.

»Jožef, vse, kar je najslabše, se nam sedaj dogaja. Kako se bomo iz tega pekla izvlekli,« je začel šepetati oče sinu, ko je za seboj zapiral kuhinjska vrata, da ne bi prebudila pilota v veliki iži.

»Poskušal bom narediti, da bo še vse dobro. Veliko stvari se je sinoči zgodilo,« je neprepričljivo odgovoril Jožef. »Zdaj pojdite vsi na podstrešje, jaz bom pa spal tukaj v kuhinji.«

»Ne boš šel pogledat Števančka in ...« je postal oče, da bi morda prepoznal sinove občutke po prestani izkušnji njegove žene z Rusom, » ... in Mariške?«

»Ja, grem pogledat, kako je z njima,« je suho odgovoril, a je oče takoj ugotovil, da bo večerni dogodek do tedaj ljubeče odnose med mladima zelo spremenil.

»Jožef, nismo mogli nič. Hvala Bogu, da smo ostali živi. Če bi bil ti doma ...« je hitel na podstrešje za njim. Jožef je še slišal očitek, namenjen njemu, a se zanj več ni zmenil. Pokleknil je na tla in poljubil sina na čelo, Mariško, ki ga je ob tem hotela objeti, pa je odrinil. Mlahavo je padla na blazino in globoko zaihtela.

»Jožef, Mariška ni nič kriva. Zahvaljen bodi Bogu, da je ostala živa. Drugo boš moral pozabiti. Ni edina v vasi, ki se ji je to z Rusi že zgodilo. Doma bi moral biti ...« ga je sedaj še okarala mati.

»Da, starša imata prav. Toda kako bi naj vedel,« mu je nekaj govorilo v podzavesti, ko se je obotavljajoče sklonil k ženi in jo poljubil na čelo. Krčevit ženin objem ga je povsem presenetil. Divje ga je začela poljubljati, on pa je le nemo strmел v prazno. Pred njim so neurejeno poskakovali prizori pretekle noči: obiska pri Vilmošu, pa maček in ... Giza.

»Da! Giza! Uboga duša. Bog, kakšen surovež sem postal,« je sedaj odrinil ženo, jo pobožal po licu, nato pa naročil:

»Oče, jaz bom spodaj, vi pa vsi tukaj. Lestvico potegnite gor!«

Zjutraj ga je zbudil hrup, ki ga je povzročil pilot s svojim odhodom. Hitro je odrezal kos kruha in se odpravil k Vilmošu. Ta ga je že čakal.

»Spij za pogum,« mu je v kuhinji ponudil kozarček žganja. »Zdaj si naš človek. Človek na oblasti. Moral se boš izkazati. Tam boš njihovega dezerterja moral prepoznati. S tem se boš izkazal in potrdil, a glej, da Rusom poveš le toliko, kolikor je le nujno potrebno. In moraš biti prepričljiv; tam nikomur, posebej ne kapetanu, ni težko vzeti pištole iz toka.«

Če dobre pol ure sta že stala pred kapetanom, ki je svoj štab uredil v hiši deportirane judovske družine. Vilmoš je mrkemu človeku s košatimi brki in lisičjim pogledom razložil, čemu njun obisk, ta pa je najprej zvito meril prišleka, nato pa Jožefa poslal na dvorišče. Čez čas sta prišla za njim še onadva. Na povelje so se začeli razvrščati Rusi po desetinah. Desetarji so salutirali, kapetan je pa malomarno odzdravljjal. Kar nekaj skupin se je zvrstilo, a

Jožef v nobenem vojaku ni prepoznal iskanega Rusa. Po kar nekaj časa trajajoči proceduri je kapetan nekaj šepnil Vilmošu, ta pa je nato dejal Jožefu:

»Greva v menzo. Tam se bova najedla, medtem se pa bo na dolžnostih zamenjala druga polovica.«

Bilo je že proti poldnevu, ko sta bila z Vilmošem znova poklicana na dvorišče in procedura se je ponovila, toda tudi v teh obrazih Jožef ni prepoznal iskanega človeka. Vilmoš se je prestopal vse bolj nervozno, kajti očitno je slutil, da se je z Jožefom in iskanjem morebitnega dezerterja spustil na zelo spolzka tla.

Tedaj je strumno prikorakala še zadnja skupina, vendar je Jožef hitro preštel, da jih je pravzaprav le sedem, in ne deset, kot vseh drugih. Desetnik je teatralno pozdravil, predal raport in na koncu dodal:

»Evgenij Josifovič Berezov isčeznil. Prošljaj nočju on sbežal s ohranikom.«

Kapetan niti trznil ni, le poročnika, ki je stal s svojim vodom postrojen malo stran, je poklical k sebi:

»Evo streljat,« mu je mirno naročil in z iztegnjenim kazalcem pokazal proti desetniku, ki je pripeljal nepopolno skupino, nato pa stopil k Vilmošu.

»Mi zakončili. Vaša zadača est najti dezertira.«

Vilmoš se je oddahnil. Manjkal je torej iskani Rus. Pogledal je Jožefa in kratko dejal:

»Greva! Tvoja naloga je sedaj izslediti Rusa. Dobiti ga je treba živega ali mrtvega.

Sicer bova pri Rusih oba oplela.«

Težke misli so Jožefa spremljale vso pot proti domu. Naenkrat je pred njim stala naloga, za katero ni vedel, ali ji bo kos. Vedel je, kako spreten je Rus, po večernem dogodku pa je uvidel, da ga močno zanima predvsem zaklad.

»In to je morda moja prednost. Ker je zaklad v naši hiši. Pa tudi to, da se več med Rusi ne bo smel pojaviti,« si je dajal poguma in okvirno začel delati načrte za izpolnitev zadane mu naloge. A ni se mogel povsem zbrati, kajti pred njim se je v valovih pojavljala nostalgična slika, ki si jo je predstavljal kot idilo, ki bo nastopila, potem ko se je čudežno rešil iz vojnega pekla in so odšli še Madžari.

»Sedaj pa je še hujše,« se je skorajda pomiloval. »Kako se bom lotil Rusa. Ves čas, ko sva bila na begu, je bil zmeraj spretnejši od mene. In predvsem mnogo bolj surov.«

Te zadnje misli so ga stresle in mrzel pot mu je preletel telo, ko je za seboj zaslišal neprijeten Vilmošev glas:

»Počasi, Jožef! Ne morem te dohajati, tako se ti mudi. Še nisi nič zamudil. Še dobro, da Rusa tam ni bilo, sicer sedaj več ne bi mogel niti z mezincem migniti.«

Doma so bili vsi zbrani, vendar je bilo očitno, da je postal njihov Jožef povsem drugi človek. Vse oči so bile uprte vanj, zato več ni mogel vzdržati in je dejal:

»Rus, ki je bil pri Mariški, je skrivač z našega hleva. Zelo je nevaren. Sedaj je pobegnil še Rusom. Bodite previdni in se držite skupaj. Ruska vojska nam ne bo nič storila ... ker sem se povezal z Vilmošem.«

Oče je najprej ostrmel, vendar je takoj spoznal, da je bil sin prisiljen iskati kakršno koli rešitev, pa čeprav je bila še tako slaba.

»Vilmošu nič ne zaupam. Torej si se vpregel v njegov voz. Ja, je že tako moralo biti. Ti boš že vedel,« je obnemoglo še zavzdihnil na koncu oče.

Jožefov pogled je obstal na očetu. Ta se je sesedel na stol in si potisnil glavo med dlani.

»Kaj je ostalo od mojega odločnega očeta v teh nekaj dneh? Pred nekaj dnevi tako preudaren, zdaj pa povsem obnemogel! Res bom moral sedaj vse breme prevzeti na sebe. Prekleti Rusi! Kako bi nam sedaj, ko so Madžari šli, bilo lepo,« je pomišljal. Skoraj solzne oči so se sedaj ustavile na materi.

»Dobra je kot kruh. Oh, če bi mogel vse spremeniti, da ne bi toliko trpela!«

Pri peči je stala Mariška in v naročju držala Števančka. Kot da bi se šele sedaj spomnil, da sta tudi onadva tukaj, je njegov pogled obstal najprej na otroku, potem pa še na ženi. Mariška se mu je poskušala nasmehnuti, vendar več ni vzdržala in je planila v jok. Njene že tako objokane oči so lile solze na otroka, in tudi mati, ki ji je sedaj vzela otroka, je ni mogla s svojo pomirjevalno držo vsaj malo pomiriti.

»Jožef, zahtevam, da se do Mariške obnašaš kot pravi moški. To, kar se ji je zgodilo, moraš takoj pozabiti. Bog ve, kaj bo še čas prinesel,« je skoraj preroško, a tako kot nikdar, sedaj odločno zapovedala sinu.

»Da, prav ima moja mati. Je že vse to prinesel ... ta hudi čas,« je pomislil in nekako opravičujoče stopil k ženi ter jo objel. Ta se ga je oklenila in znova planila v silovit jok ter ga začela zasipati s poljubi.

»Mariška, ne joči. Pozabiti bo treba,« je ne preveč prepričujoče dejal Jožef in jo poljubil na čelo. Zagledala se mu je v oči.

»Jožef, moj dragi. Kaj se s tabo dogaja? Zdi se mi, da mi nisi vsega povedal,« je sedaj zahlipala skozi solze. »Za mene je vseeno, a za najinega sinka se res bojim.«

Ženine besede so v Jožefa zarezale kot z nožem. Pred njim so se zvrstili burni dogodki včerajšnjega večera in današnjega dne.

»Zdi se, da mi nisi vsega povedal,« so mu odzvanjale njene besede. »Sluti, da sem storil greh. Tako razumna in čuteča žena, kot je ona, je morala to takoj opaziti,« ga je sedaj začela preganjati še vest. Najrajši bi ji dogodek z Gizo takoj povedal, a vedel je, da bi jo to zares uničilo.

»Draga moja, upam, da bo še vse dobro. Zdaj moramo biti skrajno previdni. Rusi bodo kmalu odšli in takrat bo še vse dobro,« je zdrdral in opazno je bilo, da tudi sam ni v to prepričan. »Zdaj pa moram iti. Moja naloga je čim prej izslediti Rusa.«

Divji Vilmošev pes se je že za spoznanje manj zaganjal proti Jožefu, ko je ta odrinil vratca na plotu, in že v naslednjem trenutku je na pragu stal Vilmoš:

»Jožef, najprej pojdi k Treziki. Ona ti bo glede tvoje naloge pomagala.«

»Torej je Vilmoš že spletel mrežo. Bog ve, kdo se je še ujel v njej,« se je sedaj spomnil prizora, ko je pogledoval skozi režo na strehi svojega skrivališča in zrl na Števančka, ki mu ga ja na skrivaj razkrivala Mariška.

»Takrat je bila na našem dvorišču tudi Trezika. Najbrž sta bila že tedaj z Vilmošem povezana,« je razmišljal Jožef, ko je korakal navzdol proti njeni hiši. Med potjo je razmišljal, kaj naj sploh tam dela.

»Že mnogo let je od takrat, ko sem bil nazadnje pri tej hiši. Njena hčerka je že pred vojno odšla. V Francijo. Za očetom. Mogoče ji je tam dobro. A menda je tudi tam vojna. Skupaj sva se igrala še kot otroka. In Kari je bil zmeraj poleg,« se mu je spomin vračal nazaj v še mirne čase. »Nič se pri tej hiši ni spremenilo ... od takrat. Le vse je bolj zapuščeno,« se je zgledoval naokoli, ko je stopil proti vhodnim vratom.

»Sem te že čakala,« je ga s praga nepričakovano ogovorila ženica. Ogrnjena v črni plet in odeta v debele plasti različnih cunj ga je spominjala na čarovnico.

»Stopi hitro noter. Ni treba, da naju vsak vidi,« je zapovedala in zaprla za njima vrata v razmetan, umazan prostor. Nizko kuhinjo je ogreval zidan štedilnik, na katerem se je očitno kuhala hrana za prašiča. Izpod pokrova velikega lonca je vrela blatna rjava voda in prasketajoče poskakovala po razgreti plošči ter se spreminjala v smrdečo paro.

»Vilmoš mi je povedal o tebi,« ga je odločno ogovorila starka, ko se je oziral, kje bi lahko sedel. »Dobro, da te nisem ovadila Madžarom, ko si se skrival na podstrešju, saj boš zdaj bolj koristen. Ves čas se mi je zdelo, da si imel na hlevu skritega pajdaša. Torej: tega tvojega Rusa je zdaj treba najti.«

»Čarovnica je vedela za naju. Ker naju z Rusom ni naznanila Madžarom, je očitno ona nad Vilmošem. To si treba zapomniti,« je razmišljal Jožef in vprašal:

»Kako torej dalje?«

»Tako, da bo treba imeti odprte oči. Rusi že vedo za tebe. In za vaše. Zdaj ste tudi vi z njimi. Dobro je to doma povedati. Najbrž se boš tudi ti potrudil, ko si se uspel vrniti živ s fronte,« mu je skoraj očitajoče dejala. »Najprej bo treba vedeti kaj o letališču v sosednji vasi,« je še na koncu svetovala Trezika in Jožefu odprla vrata.

»Seveda, pilota imamo pri hiši. Ta Trezika,« se mu je posvetilo, ko se je odpravil proti domu.

Zvečer, ko je bilo hišnih opravil konec, so se vsi domači zbrali v kuhinji. Jožef jim je na kratko razložil, zakaj se jim Rusov ni treba več bati in povedal, da bodo k večerji povabili tudi pilota. Ni pa povedal, kaj je sedaj njegova prva naloga, zato je le na kratko dejal:

»Le pobeglega Rusa se je treba bati. Po večerji morate biti vsi na podstrešju in lestev mora biti zgoraj. Hišo bom zaklepal jaz, in ko me morda ponoči ne bo doma, bo naš pilot že vedel, kaj mu je storiti.«

Domači so nemo strmeli v povsem spremenjenega Jožefa in na vseh obrazih se je risala skrb.

»Če je tako, potem tako mora tudi biti,« se je v nastalo tišino oglasil oče in pogledal proti svoji ženi, ki si je ruto močno popravila na čelo kot da bi se hotela skriti pred slutečo nevarnostjo. Tedaj se je oglasila Mariška:

»Jožef! Dragi, misliš, da je tako res prav? In kaj bodo rekli ljudje, ko se družiš s takimi. Veš, meni se zdi, da ti več nisi takšen, tako ... dober, kot si bil.«

Jožefa je ženino vprašanje zmedlo in ga našlo povsem nepripravljenega. Pred njim so se odprli vsi problemi, ki jih lahko prinese še njegovo nadaljnje početje. Nekaj časa je ostal tiho, in ko se mu je zdelo, da je dovolj zbran, je z narejeno mirnim glasom odvrnil:

»Da, draga moja žena. Res sem se spremenil. Časi so me spremenili. Morda pa nam bo le tako mogoče preživeti. To je prvo. Vse drugo je treba prestati. In sproti pozabiti. Sedaj ni časa razmišljati o tem, kaj je prav in kaj ne. In če ne drugemu, morda bo najinemu Števančku kdaj bolje, kot je sedaj nam. Oče, pojdite k Rusu in ga pokličite.«

S pilotom so se kar dobro sporazumevali in Jožef je hitro ugotovil, da je za razliko od vseh Rusov, ki jih je do sedaj videl, to olikan človek. Kmalu je tudi ugotovil, da je seznanjen s tem, da njegova družina z njimi sodeluje. Ko je Rus vstal in se zahvalil za večerjo, je Jožef stopil za njim. Kar precej časa ga ni bilo nazaj v kuhinjo, in ker so ga domači še čakali, je naročil:

»Tako kot sem vam povedal. Jaz spim tukaj, v kuhinji.« Na čelo je še poljubil najprej sinčka in nato še Mariško, nato pa šel zaklenit vhodna vrata.

Zjutraj sta s pilotom odšla v sosednjo vas, kjer je bilo letališče. Bil je le malo bolj očiščen travnik, na katerem je sedelo nekaj letal. Tako blizu letala še ni nikdar videl. S fronte se je le spominjal zastrašujočega brnenja, ki ga je povzročal prelet letal, ko so se iznenada spustila nad njih, nakar so zasikale ognjene krogle in začele praskati oglušujoče ognjene bombe, in letala so se kmalu potem znova izgubila v daljavi.

Vstopila sta skozi kontrolo v prostor, ograjen z bodečo žico. Pilot je odšel v edini, sicer precej velik šotor in se čez čas vrnil ter pristopil k Jožefu:

»Komandujušij poručil peresmotret vse soldati. Pokazat dezertira.«

Jožef je razumel, kaj mu je storiti, zato je le pokimal. Sledila je procedura iz prejšnjega dne, toda med postrojenimi vojaki iskanega Rusa ni bilo.

»Mi zaveršili. No on sakrivaetsja,« je po koncu pregleda pilot dejal Jožefu in dal vedeti, da mora takoj oditi.

Po poti domov je tuhtal, kje bi Rus lahko bil. Tedaj mu je v glavo šinila neverjetna misel:

»Kaj, če se skriva na našem hlevu, v najini luknji!?«

Sklenil je, da bo to povedal očetu in poprosil še za pomoč pilota, ko se bo ta zvečer vrnil domov.

Domači so ga že nestrpno čakali. Videlo se je, da so sedaj vsi vpeti v dogajanje in da morajo z Rusi sodelovati, kajti to jim je zagotavljalo tudi določeno varnost. Glas o nasilnih ruskih vojaki, ki so se znašali nad ženskami v sosednji vasi, se je namreč razširil kot blisk. In to, da predvsem mlajše ženske pred večer zbežijo v bukov gozd nad vasjo in da jih tam čuvajo domači moški, je vzbujalo silno negotovost pri vseh vaščanih. Nelagodje je kljuvalo v globine ljudi, ki si niso želeli nič drugega kot miru in varnosti, saj nihče ni mogel vedeti, kaj bo prinesel vsak nov jutrišnji dan, vsi pa so si po tihem želeli, da bi Rusi čim prej odšli,

»Čeprav pa nič ne vemo, kaj bo prinesla nova oblast,« si je v tem premišljevanju zašepetala Mariška, ki je v naročju zibala spečega Števančka tik preden je vstopil v kuhinjo Jožef.

»Bil sem na letališču. Rusa tudi tam ni. Sem premišljeval, da bi pogledala nad hlev, če se morda kje ne skriva pri nas,« je namenil besede očetu. »Grem po puško, vi pa pridite za menoj.«

Odpravila sta se v skedenj in Jožef je splezal po lestvi, da bi segel za tram po puško, a je z grozo ugotovil, da puške več ni na svojem mestu. Mrzel pot ga je hipoma oblil in instinktivno je segel za pas po pištoli, hkrati pa s prstom pokazal očetu, da naj se ne gane. Previdno se je približal svojemu nekdanjemu skrivališču in začel oprezovati. Kar dolgo je negibno prisluškoval, če bi morda Rusa izdal kakšen šum, in ko je bil prepričan, da v luknji ni nikogar, je vzel k tramu prislonjene železne vile in začel drezati v luknjo. Ko se je zares prepričal, da v skrivališču ni nikogar, je še poklical očeta in začela sta razmetavati seno.

»Glejte!« je Jožef dregnil z vilami v prazno konzervo. »Tukaj, na očeh nam je bil, pa tega nismo opazili.«

Kmalu sta izbezala še več pločevink in Jožef je takoj ugotovil, da so ruske.

»Vseповsod je lahko. Toda nikjer ga ni,« je nemočno zavzdihnil in takoj naredil načrt.

»Grem povedat pilotu in poprosil bom za stalno stražo v skednju.«

»Oh, Bog, kaj nas še čaka,« je nemočno zavzdihnil oče in se znova odpravil v hišo.

Šele zvečeriti se je začelo in v skednju sta že stala dva ruska stražarja. Pilot, ki ju je pripeljal in namestil na stražarsko mesto, je to kratko obrazložil še Jožefu.

»Tako! Zdaj nas bo pa varovala ruska straža. Menjavala se bo noč in dan, kljub temu pa bomo tudi to noč, in Bog ve koliko naslednjih noči, preživeli kot do sedaj,« je domačim razložil Jožef novo stanje, ko so sedeli pri večerji. Ruski pilot, ki je bil prav tako z njimi za mizo, se je samo nasmihal, naenkrat pa se je obrnil k Jožefu:

»Mi stali družjami. Kak adna semja. Marjuška pozvolit mne sšili brjuki zavtra.«

Ker se niso takoj razumeli, je pilot svojo prošnjo še enkrat ponovil in nazorno pokazal, kaj hoče. Jožef je sedaj doumel, kaj je povedal Rus. Ko je to obrazložil domačim in pogledal proti Mariški, se je ta silovito stresla in iz oči ji je sijala goreča prošnja, da naj nekako pilotovo prošnjo zavrne. Čeprav je Jožef vse razumel, je kljub temu odločno dejal:

»Mariška, Mihaila se ti ni treba bati. On je naš prijatelj. In nas varuje. Prosim te, da bi to storila.«

Pilot je situacijo povsem dojel, zato je vstal in se kmalu vrnil ter na posteljo vrgel precej različnega blaga, nato pa široko raztegnil usta. Mariški ni ušlo, kako so njegovi zdravi in lepi zobje zasijali v rumeni kuhinjski svetlobi in odpor do vsakega tujca, ki jo je stresal kar naprej, odkar je morala prestati grozodejstva zaradi divjega Rusa, je sedaj popustil.

»Zjutraj sem ga s podstrešja videla, kako si s krtačko umiva zobe,« je ob tem pomislila. »Nisem vedela, da se tudi zobe umiva.«

Vsi so čakali, kaj bo ob pogledu na toliko platna sedaj rekla Mariška. To je opazila tudi ona, zato je takoj odločno dejala:

»Sešila mu bom hlače. Če ne bo gotovo jutri, pa kateri naslednji dan.«

Vsi so si oddahnili, Jožef pa je vprašal:

»Kako boš pa vedela, kako velike morajo biti?«

Tedaj se je smeje oglasil pilot:

»Josip boljšoj kak i ja. Šivatši štobi dlja evo. Teper u vas budet mnogo raboti. No i dlja vsej semji budet dostatočno vsevo.«

Sklenjena pogodba je zadovoljila vse. Le oče je za hip pomislil na vaščane, ki takih privilegijev pri Rusih ne bodo imeli.

»Tako bodo vse opazili. Najbrž se nas bodo izogibali. Predvsem, če nam bo pilot kaj prinašal. Toda kaj pa lahko storimo? Še dobro, da je ta pilot pri nas. Vsak bi storil isto, le da tega ne bi hotel nihče priznati.«

Tudi ta noč je minevala spokojno. Jožef se je pogosto prebujal in premetaval blazino na postelji. Nепrestano se mu je pojavljalo vprašanje, kje je Rus, nekje v ozadju pa mu je misel na zaklad, ki je skrit pod podom pod posteljo, povzročal še dodatno nelagodje.

»Kaj hudiča bo s tem zakladom? Najrajši bi ga nekam zalučal,« se je hotel znebiti težkih misli. »A to je veliko bogastvo. Mogoče pa mi bo še kdaj prišlo prav,« je tehtal drugo, bolj praktično možnost.

Nekajkrat so ga prebudili koraki na cesti, in ko je skozi okno pokukal na cesto, je takoj ugotovil, da se je menjala straža v skednju. Ko je jutranja svetloba začela osvetljevati kuhinjski strop, se je do kraja prebudil. Tudi na podstrešju se je začelo premikanje, in tudi pilot se je začel pripravljati za službo. Tedaj mu je v glavo šinila skoraj neverjetna misel:

»Kaj, če se Rus skriva v gozdu. V mojem brlogu.«

Jezen je bil, ker se tega še ni prej spomnil. Hipoma je sklenil, da to pove Vilmošu, pa naj on izprosi za pomoč Ruse. Ne da bi komu kaj povedal, se je takoj odpravil k njemu. Vilmoš ga je bil že prej opazil in ga oblečen pričakal na pragu. Jožefu se je zdelo, da ponoči ni bil doma oziroma da ni spal doma, ampak to ga zdaj ni zanimalo. Ko mu je razložil, zakaj je prišel, je Vilmoš le osorno odgovoril:

»Rus je tvoja in ruska stvar. Veš, kje so Rusi, pa se z njimi dogovori. Mi sedaj postavljamo svojo oblast in za takšne stvari ni časa. Moramo biti pripravljeni, ker bodo Rusi kmalu odšli in ne moremo si dovoliti, da bi po težki borbi za svobodo sovražnik znova prevzel vse v svoje roke.«

Po teh besedah se je Vilmoš umaknil v hišo in za sabo zaloputnil vrata. Jožefu ni preostalo nič drugega, kot da se tudi on odpravi. Ne da bi se tega zavedal, je zavil po poti navzdol, in medtem, ko je gledal stopali, ki sta se menjali pod njim kot da bi se preHITEVALI, so mu nenehno odzvanjale Vilmošove vznesene besede:

» ... in ne moremo si dovoliti, da bi po težki borbi za svobodo sovražnik znova prevzel vse v svoje roke.«

»Kako je lahko tako pokvarjen in lažniv. On se je boril ... tako, da je vohal in ovajal za Madžare, zdaj pa je obrnil suknjič. Četudi bo nekoč prišel sam hudič, bo z njim pripravljen skleniti kupčijo,« si je tiho brundal pod noge. Šele ko je pot zavila navzgor, na čistino, se je zavedel, kam ga nesejo noge, zato je obstal in dvignil pogled proti znani mu hiški, ki se je kot v pravljici kopala v jutranji svetlobi.

»Gizikina hiša,« je le zavzdihnil in se odpravil proti domu.

Sedaj ga je mučila misel na brlog v gozdu.

»Sam tja ne grem. Oče mi ne bo mogel v ničemer pomagati. Kvečjemu naju Rus brez zadržkov lahko le ustrelj,« je razglabljal, ko je stopal na domače dvorišče.

»V gozd bi morali. Po drva,« je oče čez čas dejal.

»Oče, glede drv bomo počakali. Ne vemo, kje je Rus. Tam je sedaj prenevarno.«

»Naj ga Rusi izsledijo, saj je njihov,« je nadalje menil oče.

»Oče, vse skupaj je ena velika negotovost. Rusi se v to ne bodo vmešavali, ker je tudi njim vojne dovolj. Svojo oblast bodo predali našim, le kontrolo nad njimi bodo še imeli. Vse več znamenj je, da se odpravljajo. Samo da postavijo svoje zveste naslednike.«

»Prav! Pa bomo delali kaj drugega, saj bo dela dovolj. Če si za to, bi danes začeli voziti gnoj na njivo.«

V naslednjih dneh se ni nič dogajalo in zdelo se je, da se je stanje umirilo. Jožef je hodil na sestanke k Vilmošu in ugotavljal, da ta zares prevzema oblast v vasi. Pridobil si je še dva ovaduha, sicer znana vaška delomrzneža in pohajkovalca, dvakrat pa je prišel na sestanek tudi suh majhen človek, oblečen v neznano uniformo. Jožef si je najbolj zapomnil podolgovato kapo, na kateri je visela rdeča zvezda, na ramenih pa je imel našita rdeča trakova. Ker ga je Vilmoš spoštljivo naslavljal, je bilo vsem jasno, da je poslan od zgoraj, kar je hkrati pomenilo, da bo njegova beseda prva in zadnja.

»Tovariš komisar, mi smo pripravljene izpolnjevati vaša navodila,« je na prvem srečanju z novo oblastjo priliznjeno govoril Vilmoš.

»Tako je najbrž govoril tudi Madžarom,« je pomišljal Jožef, ko je Vilmoš dvoril in se dobrikal novi oblasti. Nova oblast pa ni ovinkarila:

»Vse, kar boste slišali tukaj, je državna skrivnost. Izdaja državne skrivnosti je samo strel v tilnik. Naš maršal je uspešno, ob pomoči velikega sovjetskega genija tovariša Stalina, prevzel oblast in mi imamo nalogo, da jo vzpostavimo in uresničujemo v vsaki vasi. Neprestano moramo biti budni in vsako nasprotovanje moramo zatreti brez milosti. Če sovražnika naše socialistične revolucije ne bi bilo, ga moramo narediti. Nekaj boste že lahko našli, takole za strah in opozorilo drugim. Vi ste zdaj oblast v vasi in za vas velja samo en zakon: brezpogojno in brez pomislekov je treba izpolniti vsak ukaz od zgoraj.«

Nova oblast je še dolgo govorila, vmes pila in jedla, vendar je Jožef več ni pozorno poslušal, pa tudi vsega ni razumel. Ko je opazoval druge, kako ob velikih besedah tega neznanega človeka kimajo, se je tudi on spomnil, da mora delati isto. Med občasnim kimanjem mu je pogled uhajal na steno, kjer sta sedaj viseli sliki dveh novih vladarjev.

»Ta dva sta torej sedaj naša oblast. Nikdar ju še nisem videl. So Madžari tudi imeli take vladarske slike,« se je neslišno spraševal Jožef, ki ga je govor nove oblasti že pošteno dolgočasil. Vmes mu je misel uhajala na njegov največji problem: kako izslediti Rusa. Zares je imel dva razloga za to. Rus je bil nevaren njemu in vsej družini, pa tudi Rusi, in Vilmoš, pričakujejo, da ga odkrije. Toda kako? Že je razmišljal, če bi novi oblasti povedal za svoj problem, vendar čim dlje je mali človek govoril, tem bolj je bil prepričan, da bi to zanj lahko pomenilo celo katastrofo.

»Oh, na kakšnem tankem ledu stojim,« si je skoraj dobesedno predstavljal prizor iz otroštva, ko se mu je začel vdirati led na mlaki in ga je oče s pomočjo grabelj potegnil na suho.

»Toda zdaj mi tudi oče ne more pomagati. Sam bom moral nekaj storiti. Kajti Rus mora biti nekje tukaj. Dokler je pod posteljo zaklad.«

Naenkrat je človek v uniformi nehal govoriti in skozi globoke misli je Jožef zaslišal Vilmoša, ki je začel deliti navodila svojima pajdašema. S papirja, na katerega si je ves čas govora nove oblasti nekaj zapisoval, je sedaj naročal:

»Karči, ti boš preveril, koliko glav živine ima v hlevu Bogati Milan, in koliko svinj je pri njem v hlevu. Ugotovi, če ima še dovolj sena. Janči, ti boš pa isto storil pri Dolenjem Janošu. Za začetek jima zarubita nekaj suhega mesa in masti, Za vse odvzeto mu izdajta zapisnik. Tukaj imata primer zapisnika. Napake ne sme biti. Poročajta, če se bosta kaj upirala. Ljudska oblast in naša narodna vojska stradata kruha, bogatini pa se bodo mastili,« je skoraj sikajoče zaključil Vilmoš ter skrivoma pogledal proti novi oblasti in pri tem skušal ugotoviti, kakšen vtis je pri njej naredil.

»Jožef, ti pa boš imel posebno nalogo. V novo oblast bo treba vključiti tudi vse ženske. One bodo imele svojo organizacijo. Vodja te fronte mora biti zanesljiva in novi oblasti vdana ženska. Sklenil sem, glede na to, da je ostala sama, in ker ji je mož padel na fronti, in ker je lepa in mlada, da bo vodenje ženske organizacije prevzela Gizika. Najbrž ti ni treba razlagati, katera, kajne Jožef,« je zajedljivo zaključil Vilmoš.

Jožef je hipoma ugotovil, da je njuna zgodba z Giziko Vilmošu že znana, hkrati pa zaznal, da se tudi njemu kolca po tem sadežu.

»In kaj naj storim jaz,« je navidez ubogljivo vprašal Jožef.

»Šel boš k njej in ji stvar razložil. Moral ji boš predvsem dati vedeti, da ponudbe ne more odkloniti, hkrati pa ji povedati, da jo bo nova oblast za njeno požrtvovalnost bogato nagradila. To ti najbrž ne bo težko storiti,« je s kančkom posmeha zaključil Vilmoš.

Mali človek je tedaj vstal, spravil pištolo, ki jo je ves čas imel položeno pred sabo na mizi, v tok, strumno pozdravil in s tem je bilo prvega sestanka s pravo novo oblastjo za Jožefa konec.

Jožefu zadnji sestanek z novo oblastjo ni dal mirno spati. Predvsem ga je mučila naloga, ki jo mora opraviti pri Giziki.

»Kaj, če ne bo hotela pristati? Ji bom potem moral povedal to z grožnjo? Kako naj to storim ... po vsem, kar se je med nama dogajalo. Če pa bo pristala, bo Mariška takoj vedela, da sem pri tem imel prste vmes jaz. Mariška je res ženska, ki si jo zasluži le najboljši moški.«

Blodnje so se mu z realnostjo prepletale vso noč. Nekajkrat je že vstal, da bi poklical Mariško k sebi in ji vse razložil, a ga je zmeraj nekaj zadržalo.

»Zbudil bom celo hišo. In prestrašil bom domače. Pa sploh zmorem to povedati,« se je prestrašil prizora, ki se mu je ob tem risal.

»Ne, nimam tega poguma. Mariška je preveč krhka duša, da bi jo zmožel tako prizadeti ... čeprav vem, da glede Gizike nekaj slutim. Svoj odnos do nje moram spremeniti,« je ob koncu sklenil odločno.

Jutro ga je našlo neprespanega in ko je pilot odšel, so prišli s podstrešja tudi domači.

»Danes bi morali raztrositi gnoj za krompir. In njivo bo treba zorati,« je po zajtrku dejal oče in pri tem vprašljivo pogledal Jožefa.

»Najprej moram še k Vilmošu. Kmalu pridem za vami,« je skušal mirno pojasniti Jožef, a Mariški ni ušlo, da Jožef ni vsega povedal.

»Mi bomo do tačas že gnoj najbrž raztrosili. Če prideš, bova pa midva orala. Jaz bom kravi vodila, starša pa naj rajši kaj delata doma. Ker nam delo zaostaja,« je dodala.

»V redu. Tako bo. Prav imaš, Mariška« je skušal biti prijazen Jožef in pogledal proti ženi, da bi preveril, kaj o njegovih skrivnih poslih sploh ve. A ni mu uspelo dognati ničesar, kajti Mariška se je znova povsem zaprla. Njene brezizrazne oči so gledale mimo njega, nekam v prazno, in Jožefu je bilo zdaj povsem jasno, da so prej rahločutno bitje burni dogodki spremenili v trdno in odločno žensko, kjer več ni prostora za čustva in ljubezen.

»Za zmeraj se mi je odtujila in med nama je nastal velik prepad. Karkoli bo prinesla prihodnost, njene ljubezni več nikoli ne bom deležen,« je blodil s spomini po najbolj intimnih delčkih njunih odnosov, ko je korakal ob živi meji navzgor, proti Gizikini hiši.

Gizika ga je očitno že od daleč opazila, kajti pričakala ga je na pragu in ga takoj povabila v hišo.

»Vilmoš mi je povedal, da prideš. Usedi se in mi povej, kaj moram storiti,« ga je skoraj zdolgočaseno pozdravila in se skrivnostno nasmehnila.

»Drugačna je, kot sem si jo predstavljal. In očitno že tudi ve, zakaj sem prišel. Torej je Vilmoš tudi tukaj pustil svoje sledi,« je v jezi ugotavljal, a se je skušal narediti čimbolj nevednega. Prijel jo je za roko in ji pogledal v oči:

»Gizika, prišel sem ti zaupat pomembno nalogo. Če jo boš sprejela, boš od tega imela le koristi. Hkrati ti pa moram povedati, da je glede na to, da prihaja nova oblast, tako nalogo povsem neprimerno, morda tudi nevarno odkloniti.«

»Vem, Jožef! Le podrobnosti mi boš še zaupal. A prej boš moral opraviti še ti svojo nalogo!«

Postavila se je pred njega, odpela edini zapeti gumb na predpasniku in se skoraj povsem razkrila. Nato se je groteskno zasmejala in ga potegnila k sebi. Toda Jožef na kaj takega ni bil pripravljen, zato jo je odrinil in dejal:

»Gizika, bodi no pametna. Lahko pride kdorkoli. Sicer me pa poslušaj, kaj je tvoja naloga.«

»No, prav! Pa govori,« se je še vsa zaripla znova zapela in se usedla na stol na drugem koncu mize. Z rokama si je brezbržno podložila glavo, a svoje užaljenosti ji ni uspelo skriti.

Jožef je, da bi čim prej odrinil neprijeten dogodek vstran, začel razlagati zadano mu nalogo. Gizika ga je brezizrazno poslušala, a še preden je vse povedal, ga je nenadoma prekinila:

»Dobro, Jožef. Ne trudi se več. Vse mi je jasno. Popoldne grem samo še k Vilmošu podpisat,« je hitro vstala in s pogledom pokazala proti vratom.

Jožefu je novo situacijo takoj doumel, zato je hitro, ne da bi se ozrl in za seboj zaprl vrata, zaloputnil za seboj hišna vrata in skoraj stekel navzdol, proti domu. Krtine, ob katere se je spotikal, so ga premetavale v levo in desno, in šele ko je zavil na pot, ki je vodila ob živi meji, se je zaustavil. Pogled mu je obstal ob podrtiji na levi in pred njim je znova vstal nedavni nočni prizor bežečega Rusa.

»Tukaj! V tej kleti se je skrival! Z njim imam še neporavnane račune. Samo najti ga moram,« si je dajal duška, da bi nekako iz njega hitreje izpuhtela jeza. »Samo ena krogla iz pištole mu bo zadosti,« je nadalje koval načrt, ko se mu je pred njim pokazala nova prepreka.

»A še prej bom pospravil Vilmoša,« se je zadovoljno opogumljal, ko mu je pred očmi poplesavala razposajena podoba Gizike »In pokazal bom na Rusa. Potem bom pospravil še njega ... in v vasi bom potem glavni jaz.«

Zadovoljen s svojim načrtom je odšel domov. Domači še niso prišli z njive, zato je vzel svinčnik in zvezek, ki ga je dobil od nove oblasti, ter se odpravil po cesti navzgor, k Bogatemu Milanu. Podkrepljen še s prejšnjim načrtom je odločno odrinil vratca na plotu in zakričal proti hiši:

»Milan, si doma? Nekaj bova zapisala. Pridi, hitro bova opravila.«

Šele ko se je gospodar pojavil na hišnem pragu, se je zavedel, da ga je zelo zaneslo.

»Nikdar tega človeka nisem tikal. In z očetom sta dobra prijatelja. Že nam je večkrat kaj pomagal,« je v hudi zadregi obstal med vratci. Milan ga je le gledal in ni se premaknil. Jožef bi najraje pobegnil, a tega več ni mogel storiti, zato si je po tihem dal novega poguma.

»Pa jaz sem vendar sedaj oblast!«

Stopil je proti Milanu, a težke noge ga niso hotele povsem ubogati. Naredil je še nekaj neodločnih korakov in sredi dvorišča obstal:

»Milan ... stric ... zapisal bom, koliko glav živine imate v hlevu in kakšne, pa koliko svinj, in koliko sena imate še v skednju.«

Gospodar se mu je počasi približal, se ustavil pred njim in mirno dejal:

»Pozdravi očeta. Povej mu, da ga nisi vreden. Sedaj pa bova popisala,« je nato stopil za korak nazaj, potem pa zamahnil po Jožefovem obrazu s tako silo, da je ta zletel po tleh, zvezek in svinčnik pa sta odrčala daleč stran. Jožef se skušal hitro pobrati, a ga je udarec tako presenetil, da mu tega ni uspelo takoj storiti. Postavil se je na kolena in hotel pobrati pištolo, ki mu je ob padcu padla izza pasu, a ga je Milan zopet prehitel:

»Ne igray se s tem! Da se ti ne bo povrnilo,« je tiho, a tako odločno dejal, da je Jožefu vzelo ves pogum. Nekaj trenutkov je še opazoval Milana, kako počasi koraka nazaj k hišnim vratom, nato se je pa tudi on pobral iz blata in se odpravil domov.

Domačih še ni bilo z njive. Z mokro cunjjo, s katero je Mariška ponavadi brisala pod, si je za silo obrisal blatne hlače in druge dele obleke, nato pa poskušal zbrati vse svoje čute in misli, toda zaušnica, ki je priletela kot strela izpod težkega oblaka, ga je žgala po vsem telesu. Tako žaljivega in prepričljivega udarca še nikdar ni skusil. V njem sta se prepletali jeza in nemoč, nekje v ozadju pa se mu je zdelo, da je pravzaprav imel Milan prav.

»Mogoče bi tudi jaz tako storil, če bi bil v njegovi koži. S kakšno pravico pa imam jaz, ki sem pravzaprav nič in se senčim v oblasti največjega vaškega prevaranta, kopati po njegovi lastnini? Kakšni so potem šele oni, drugi, ki so nad Vilmošem?«

Postal je ob postelji in nekaj trenutkov zrl skozi kuhinjsko okno na cesto, kot da bi pričakoval kakšen namig, kaj mu je sedaj, po dveh današnjih porazih, storiti.

»Najprej sem se osmešil pri Giziki, potem pa me je podrl še Milan,« je poskušal sestaviti rezultat današnjega jutra. Ni se mogel znebiti občutka nemoči, ki ga je spremljal kot senca že od tiste davne noči, tam na fronti, ko mu je v njegov topovski lijak kot kos hloda priletel divji Rus.

»Toda temu bom naredil sedaj konec,« si je odločno zamrmral in se ob misli na Rusa spomnil na zaklad. »Časi so zapleteni. Kdor ujame pravi vlak, ta bo zvozil.«

Instinktivno se je pripognil in pogledal pod posteljo:

»Tu ni nihče ni nič premikal. Sedaj pa lepo vrsti Najprej bom izkopal zaklad in ga skril pri Giziki. Glede na to, kakšna ženska je ona v resnici, se ga ne bo branila. In morda jo bom s tem znova pridobil na svojo stran. Sicer bom pa že zvečer poskušal ustreliti Vilmoša. Da mu Gizika ne bi imela časa o tem kaj povedati. V mene ne bo nihče podvomil, saj si je stari na svojo dušo nakopal veliko sovražnikov, ki bi mu ob ugodni priliki hoteli storiti najhujše. Rusi se več ne brigajo za nas, za Vilmošem sem pa prvi v vasi jaz. Ostane mi torej le še Rus.«

Zadovoljen s svojo odločitvijo, ki ga je gnala v težka dejanja, je odhitel na dvorišče, pogledal po cesti navzdol, od koder bi imeli priti domači, in ker jih še ni bilo videti, je urno stopil v klet po motiko. V kuhinji je odrinil posteljo in dvignil podno desko. Ko je odstranil zgornjo plast zemlje, se mu je prikazal znan nahrbtnik. Težko vsebino je dvignil in nahrbtnik razvezal. Segel je v notranjost in izvlekel debelo zlato ogrlico, v kateri so se lesketali dragi kamni. Z obema rokama jo je poddržal proti okenski svetlobi, ki je ob drhtenju njegovih rok divje poplesavala in za trenutek se mu je zazdelo, da v kamnih plešejo svoj ples sami hudiči. Otresel se je neumnih misli in zadovoljno pomislil:

»Pripel jo bom na Gizikin vrat. Kako bo žarela od zadovoljstva. Še danes!«

Njegovo sanjsko podobo je zmotil šum in ko se je hotel obrniti, da bi videl, kdo prihaja, je počil strel in Jožef je omahnil na tla.

7. poglavje: Čez trideset let

Mariška se je z eno roko držala štedilnika, z drugo pa utrujeno mešala vsebino v loncu. Z dvorišča je zopet zaslišala zdaj že vsakdanji prepir.

»Cel dopoldan te ni. Jaz pa sam na njivi. Ves gnoj sem moral sam raztrositi. Ti se pa privlečeš domov šele takrat, ko je na mizi jesti. Mati je bolna in od nje menda ne pričakuješ, da bo delala taka težka dela. Zmeraj bolj zapiti si, ti lenuh! In od tebe pri hiši ni nobene koristi. Le hraniva in oblačiva te z materjo, ti pa sproti zapravljajš vse, kar uspeva midva prigarati.«

»Hja, ti si rojen za gnoj. Saj si tudi sam pravi gnoj,« se je pijano zasmeljal ta drugi v odgovor in prilomastil v kuhinjo.

»No, mati, kaj bomo pa danes dobrega jedli.« je skoraj porogljivo vprašal in sedel za mizo.

»Krompirjevo juho, Vili. In še nekaj kruha je,« je strahoma odgovorila mati in žalostno pogledala proti sinu.

»Hja, krompirjevo juho. To jemo skoraj vsak dan,« je porogljivo odvrnil Vili. »Čas bi bil, da bi jedli včasih tudi kaj drugega.«

»Vili, to tako več ne bo šlo naprej. Glej! Jaz sem bolna, in sama sem z vama. Števan dela od noči do noči, ti pa nič. Pomisli malo. Oba sta že stara trideset in nobeden še ni pripeljal k hiši ženske. Tebe nobena noče, ker si vsak dan pijan, Števan pa na žensko nima časa niti pomisliti. Kaj bosta, ko bom jaz umrla? Števan bo zgaran mlad umrl, ti boš pa nekoč najbrž zmrznil v kakšnem jarku.«

Motne Vilijeve oči so zrle v mater kot v prikazen in zdelo se je, da so se ga njene besede sedaj enkrat le dotaknile.

»No, daj to juho že enkrat na mizo,« je po kratkem molku osorno odgovoril.

Mati je le zavzdihnila, saj je bilo očitno, da so njene besede kot že tolikokrat do sedaj izzvenele v prazno. Ko je zajemal kadečo se jed, ga je opazovala in upala, da Števan še ne bo prišel v kuhinjo, saj bi se med njima kot po navadi znova vnel divji prepir.

»Kako močan je. In svetlolas. Povsem drugačen kot Števan. Števan je kot izrezan Jožef,« je ob tem pomislila na moža. Ni ga mogla pozabiti, čeprav je od takrat, ko so ga našli mrtvega na podu v kuhinji, minilo že trideset let. Od takrat je zmeraj nosila le črnino. Niti pomislila ni, da bi kdaj pogledala za kakšnim moškim. Niti v mlajših letih ne.

»Kot divjak,« je, ne da bi se zavedala, šepnila skoraj na glas, ko so ji misli zopet za trenutek odletele v tisto pomlad, ko je doživela najhujšo grozo v svojem življenju.

Vili, ki je že dremal ob skoraj praznem krožniku, se je v hipu predramil in kot omotičen sunkovito vstal ter odsunil krožnik, tako da se je ta razletel po vsej kuhinji, in zakričal:

»Veš, teh pomij pa jaz več ne bom jedel,« je nato preteče pokazal s prstom proti materi, tako da je ta odskočila v kot, tedaj pa se je z dvorišča zaslišalo znano brnenje poštarjevega mopeda.

»Vili, pismo!«

Ko je poštar je moped obrnil, so vsi trije takoj odhiteli v kuhinjo. Števan in Mariška sta radovedno opazovala sedaj že povsem pomirjenega Vilija, kako je malomarno raztrgal belo kuverto in začel tiho brati. Kar trajalo je in čeprav sta ga mati in Števan že nekajkrat pozvala, da naj že le pove, kaj piše v pismu, saj se nobeden ni spominjal, da bi Vili sploh dobil kdaj kakšno pismo, pa ta ni in ni hotel ziniti niti besede. Ko je že nekajkrat pismo obrnil, je končno vzvišeno raztegnil usta v smeh in začel:

»Tako je. Piše mi neki advokat. Njega je pri nas najel moj oče. Iz Amerike. Torej je moj oče nekdo drug, kajne mati,« je zaničljivo sedaj ošvrknil mater Vili. Števan, ki ni razumel tega nenavadnega dogajanja, je le debelo pogledal mater, toda Vili je v svojem zanosu takoj nadaljeval.

»Advokat mi sporoča, da grem z njim v Ameriko in da me tam čaka bogastvo. Nekaj tovarn, ki mi jih je po svoji smrti zapustil oče. In še marsikaj. On mi bo vse pokazal. Zbogom, krompirjeva juha. Za vedno. Le o mojem očetu mi boš še prej razložila, preden grem, kajne mati,« je sedaj Vili znova vrgel zaničljiv pogled proti materi in nato hitro vstal ter s pismom v roki odvihral iz kuhinje.

Mati se je obnemoglo sesedla na stol in glasno zajokala. Števan, ki celega dogajanja ni zmogel dojeti, jo je prijel za ramo in ji tiho zašepetal na uho:

»Hvala ti, dragi Bog! Upam, da vsa se ga za vedno odkrižala!«